

Razumkov
centre

ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Razumkov
centre

ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Проект здійснено за сприяння
Представництва Фонду Ганнса Зайделя в Україні

Київ-2021

ЗМІСТ

3	ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
4	1. ПОТЕНЦІАЛ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ
7	1.1. Безпекова політика ЄС та Україна
8	1.2. Формування та розвиток безпекових форматів ЄС
19	2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ
20	2.1. Інституційні рамки імплементації Угоди про асоціацію
21	2.2. Оцінки виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС у сфері Спільної політики безпеки і оборони
34	2.3. Оцінки виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС у сфері цивільної безпеки
41	3. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
47	<i>Додаток 1. Проекти PESCO</i>
55	<i>Додаток 2. Співробітництво України з країнами-членами ЄС (у рамках СПБО) у 2019-2021рр.</i>
58	<i>Додаток 3. Співробітництво МВС України з агентствами ЄС</i>
61	<i>Додаток 4. Проекти (програми) технічної допомоги ЄС і країн-членів, що реалізуються в МВС України у 2019-2021рр.</i>
64	ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ І ПРОГНОЗИ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ПЕРСПЕКТИВ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

Центр Разумкова висловлює велику подяку експертам, які взяли участь в опитуванні, за їх внесок у досягнення однієї з цілей проекту, що полягає у сприянні налагодженню кваліфікованого діалогу між Європою та Україною, а також між владою та громадянським суспільством на національному, регіональному та європейському рівнях.

Доповідь підготовлена авторським колективом Центру Разумкова у складі:

О.МЕЛЬНИК (керівник проекту), співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки, координатор міжнародних проектів; М.ПАШКОВ, співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки; Л.ПОЛЯКОВ, позаштатний консультант; М.СУНГУРОВСЬКИЙ, директор військових програм.

ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Для України європейська інтеграція — процес зближення з європейською спільнотою, з її принципами та цінностями, стандартами захисту прав і свобод людини. Курс держави на європейську інтеграцію підтримується переважно більшістю українського суспільства, питання імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС посідає чільне місце в політичному порядку денному в Україні.

Партнерство з Україною набуває дедалі більшого значення для ЄС. За словами Високого представника ЄС з питань зовнішньої та безпекової політики Ж.Борреля: «Партнерство з Україною — одне з найбільш стратегічно важливих серед усіх, які у нас є в усьому світі», а Угода про асоціацію між Україною та ЄС є найбільш всеохопною з-поміж усіх договорів Євросоюзу.

У ЄС дедалі більше приходить розуміння того, що зближення з Україною має відбуватися не лише заради політичної асоціації й економічної інтеграції, на що переважно спрямована Угода про асоціацію, але й заради створення спільного безпекового простору. Попри наявність у Брюсселя ряду серйозних питань до офіційного Києва стосовно виконання деяких пунктів Угоди, ЄС із розумінням ставиться до складної ситуації в Україні та, враховуючи інтереси безпеки всього європейського регіону, має тверді наміри продовжувати широку фінансову, технічну та експертну підтримку України.

У періодичних оцінках стану виконання Угоди постійно наголошується на значному та недостатньо ефективно реалізованому потенціалі документа. Європейські партнери звертають увагу української влади на важливість повної імплементації Угоди та нагадують про тісний зв'язок між підтримкою з боку ЄС та необхідністю демонстрації Україною відданості реформам і вірності принципам ЄС. Водночас, констатується потреба врахування еволюційних змін, що відбулися з моменту підписання Угоди, посилення моніторингових механізмів і розгляду можливостей оновлення окремих її положень.

Цілями цього дослідження є незалежна експертна оцінка стану справ у сфері безпекового партнерства Україна-ЄС у контексті імплементації Угоди про асоціацію, визначення факторів успіхів і невдач, аналіз відповідності чинних форматів, пріоритетів і механізмів співробітництва реаліям і прогнозованим змінам у середньостроковій перспективі.

Аналітична доповідь складається з трьох розділів.

У ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ	аналізується процес еволюції Спільної політики безпеки і оборони ЄС та розвитку безпекового партнерства України з ЄС.
У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ	розглядаються результати реалізації Україною безпекових зобов'язань у рамках розділів II, III Угоди про асоціацію.
У ТРЕТЬОМУ РОЗДІЛІ	наведені оцінки досягнутих результатів, сформульовані висновки та рекомендації стосовно перспектив розвитку партнерства Україна-ЄС у безпековій сфері.

Крім того, у виданні містяться додатки, у яких наводяться довідкові матеріали про проекти *PESCO*, двостороннє співробітництво України з окремими країнами-членами ЄС у сфері СПБО, співробітництво МВС України з агентствами та місіями ЄС, програми і проекти ЄС і країн-членів, що здійснюються в Україні у сфері цивільної безпеки, а також результати опитування українських та іноземних експертів з питань безпекового партнерства Україна-ЄС.

1. ПОТЕНЦІАЛ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНА-ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

Партнерство України з Європейським Союзом у безпековій сфері є однією з ключових засад національної безпеки України. Поряд з партнерством України з НАТО, партнерство з ЄС визначає зовнішні стратегічні безпекові рамки, в яких Україна має намір зберігати та розвивати свою державність зараз і, особливо — в майбутньому. Чинне законодавство визначає, що «інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір» відповідає фундаментальним національним інтересам держави¹.

Україна правомірно очікує, що завдяки співпраці з ЄС і НАТО в рамках партнерства сьогодні, а в перспективі — повноправного членства, державі буде значно легше протистояти існуючим і вірогідним загрозам національній безпеці. Сучасні загрози національній безпеці України, шляхи протидії цим загрозам та необхідні для цього заходи і ресурси загалом адекватно відображені у Стратегії національної безпеки України 2020р. До найбільш актуальних питань національної безпеки, згідно з положеннями Стратегії, можуть бути віднесені наступні:

(1) з огляду на події останніх років Росію цілком очікувано визначено «джерелом довгострокових системних загроз національній безпеці України»;

(2) з 2014р. продовжується окупація Криму та агресія РФ на території Донецької й Луганської областей;

(3) попри постійну напруженість на лініях розмежування з цими тимчасово окупованими РФ територіями існує небезпека розширення масштабів «гібридної війни» РФ проти України та, зокрема ескалації збройної агресії проти України².

Відповідно, Стратегія національної безпеки України дає орієнтири на ключові

¹ Ст.3 Закону України «Про національну безпеку України».

² Ст.39 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини — безпека країни», затвердженої Указом Президента України №392 від 14 вересня 2020р.

напрями протидії агресивній політиці РФ. У ст.40 Стратегії визначається, що пріоритетними напрямками запобігання ескалації конфлікту з РФ є «посилення оборонних і безпекових спроможностей, зміцнення міжнародної підтримки України та ефективне використання міжнародної допомоги, а також збереження консолідованого міжнародного політичного, економічного та правового тиску на агресора»³.

Отже, першочергова потреба «посилення оборонних і безпекових спроможностей» визначена в безпосередній ув'язці з необхідністю «зміцнення міжнародної підтримки України та ефективного використання міжнародної допомоги». З огляду на закріплені у Конституції України намір держави стати членом ЄС, потенціал безпекового партнерства з ЄС розглядається як один із варіантів залучення міжнародної підтримки нарівні зі співробітництвом з іншими ключовими партнерами України, а саме з НАТО та США (врізка «*Вага партнерства*»).

«ВАГА» ПАРТНЕРСТВА

Вітчизняні експерти, оцінюючи «вагу» партнерства України з ЄС, НАТО і США з окремих напрямів у сфері безпеки і оборони, найвище оцінили важливість партнерства з ЄС у сферах реформування системи правосуддя (3,5 бала⁴), боротьби з корупцією (3,5) і реформування правоохоронних органів (3,4). Партнерство з ЄС за суто оборонними напрямками (зовнішні гарантії безпеки – 2,4, врегулювання конфлікту – 2,7, зміцнення та реформування Збройних Сил – 2,4, придбання озброєнь, військової і спеціальної техніки – 2,3, розвиток оборонної промисловості – 2,3), має значно меншу вагу, ніж партнерство з НАТО та США.

У допомозі Україні в боротьбі з корупцією ЄС поступається США (3,5 і 3,8, відповідно), випереджаючи НАТО (2,9). На думку ж іноземних експертів, за цією позицією [боротьба з корупцією] ЄС випереджає і США, і НАТО (детально див. с.65).

Хоч наміри України поки що не отримали від ЄС конкретної позитивної відповіді, партнерство в безпековій сфері ґрунтується не лише на задекларованому бажанні однієї сторони. Уже зараз можна констатувати наявність ряду засадничих чинників, що становлять реальний потенціал для подальшого

поглиблення безпекового партнерства. До таких чинників слід віднести:

- (а) близькість інтересів України та ЄС у безпековій сфері;
- (б) спільність оцінок загроз безпеці ЄС та національній безпеці України;
- (в) сумісність цінностей та готовність їх захищати;
- (г) поступове нарощування можливостей України бути контрибутором Європейської безпеки, а не лише споживачем.

Водночас, слід констатувати доволі суттєві розбіжності стосовно певних безпекових інтересів і оцінок загроз між Україною та окремими країнами-членами ЄС. Зокрема, це стосується бачення актуальності загрози з боку Росії, а також сприйняття України як контрибутора європейської безпеки. Загалом, **наразі партнерство України з ЄС у безпековій сфері не є достатньо системним, сфокусоване переважно на цивільних аспектах безпеки і є доволі обмеженим у секторі оборони.**

Стосовно перспектив безпекового партнерства України з ЄС, українській стороні важливо фокусуватися не лише на факторі агресивної зовнішньої політики РФ, але й враховувати інші виклики та загрози, що мають відмінні ступені пріоритетності для України та ЄС або його окремих держав-членів. Більше того, не менш актуальним є залучення можливостей партнерства у процесі планування сил і ресурсів, у т.ч. з метою максимального врахування майбутніх спільних загроз, які лише зароджуються і ще не мають чітких обрисів. Такий підхід зокрема сприятиме зближенню інтересів сторін, виходячи із загальноприйнятих поглядів стосовно підвищення ефективності протидії загрозам у складі коаліції або безпекового союзу з країнами-партнерами (врізка «*Спроможності, які Україна може запропонувати ЄС, у безпековій сфері*», с.6).

³ Ст.40 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни».

⁴ За п'ятибальною шкалою від 1 до 5.

Тут і далі наведено результати експертного опитування, узагальненого в таблицях і діаграмах у матеріалі «*Експертні оцінки і прогнози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері*», розміщеному в цьому виданні.

СПРОМОЖНОСТІ, ЯКІ УКРАЇНА МОЖЕ ЗАПРОПОНУВАТИ ЄС, У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

Абсолютна більшість українських і зарубіжних експертів вважають, що Україна спроможна (повною мірою або обмежено) бути важливим партнером ЄС у сфері безпеки за наступними напрямками:

- захист східного флангу ЄС від агресивних дій Росії;
- практичний досвід протидії російській агресії у підготовці сил ЄС;
- досвід і практичну участь у протидії російським пропаганді та дезінформації;
- надання сил і засобів для миротворчих операцій (місій) ЄС;
- обмін досвідом у забезпеченні кібербезпеки;
- участь у спільних антитерористичних заходах;
- участь у спільних заходах протидії незаконному обігу наркотиків;
- співробітництво у протидії незаконній міграції;
- співробітництво в запровадженні інтегрованого управління кордонами.

Попри певні відмінності в оцінках вітчизняних і зарубіжних експертів за окремими позиціями, лише незначна частка (2-8%) опитаних українських експертів і значно більша (10-20%) частка зарубіжних – дали негативні оцінки спроможностям України як контрибutora європейської безпеки. Українські експерти, на відміну від зарубіжних, вище оцінюють можливості України *повною мірою* запропонувати ЄС практичний досвід протидії російській агресії для підготовки сил ЄС (66% вітчизняних і 40% зарубіжних). Натомість, спроможності України в забезпеченні кібербезпеки отримали значно вищу оцінку зарубіжних експертів (70%), ніж українських (34%) (детально див. с.67).

Слід зауважити, що завдання поглиблення безпекового партнерства з ЄС жодним чином не повинно розглядатись як альтернатива стратегічному курсу України на вступ до НАТО. Партнерство та процес набуття членства в цих міжнародних союзах є неконкурентними та взаємодоповнюваними напрямками⁵. НАТО є найбільш потужним міжнародним безпековим союзом, одночасно глобальною і регіональною організацією з огляду на членство в ній країн Північної Америки (США і Канада), Азії (Туреччина) та Європи (для демократичних країн Європи).

Однак Альянс значною мірою опирається на оборонний потенціал однієї країни – США – і зосереджений на питаннях оборони та боротьби з тероризмом. Інші проблеми безпеки, особливо в регіональному вимірі, є переважно другорядними, що зумовлює цілком логічну потребу в широкоформатній регіональній структурі європейської безпеки.

На думку фахівців, в Європі такою структурою в перспективі мала б стати Спільна політика безпеки і оборони (СПБО) ЄС, яка наразі суттєво поступається потенціалу НАТО (з урахуванням союзницьких зобов'язань США й Канади), але в майбутньому напевне буде змушена брати на себе більше відповідальності за регіональну безпеку⁶. Однак, чи всю відповідальність за регіональну безпеку ЄС візьме на себе, чи не всю – покаже час. Але вже сьогодні для України є очевидною майбутня важлива роль ЄС у сфері безпеки та необхідність розвивати не лише традиційні політичне та економічне партнерства, але й безпекове партнерство з цією організацією.

Формально, на території Європи вже існують чотири системи колективної безпеки: Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), ЄС, НАТО та Організація Договору про колективну безпеку країн Співдружності Незалежних Держав (ОДКБ). Україна є членом ОБСЄ і партнером для ЄС і НАТО, а вступати до очолюваного Росією ОДКБ ніколи не мала наміру. Водночас, жодна з трьох систем безпеки, з якими співпрацює наша держава, не гарантує Україні повноцінної безпеки. ОБСЄ через свою поки що явну декларативність, а ЄС і НАТО – через відсутність повноцінних безпекових зобов'язань стосовно України як партнера.

При цьому, слід зазначити, що НАТО, на відміну від ЄС, надає своїм членам високі гарантії захисту від збройного нападу не лише завдяки ст.5 Вашингтонського

⁵ Згідно з даними соціологічного дослідження Центру Разумкова, теза про взаємозв'язок між процесами європейської та євроатлантичної інтеграції підтримується відносною більшістю громадян України. На думку 46% опитаних, інтеграція до ЄС і НАТО є рухом в єдиному напрямі, 34% – вважають їх різними і не пов'язаними між собою процесами. Детально див.: Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. – Центр Разумкова, с.8, <https://www.razumkov.org.ua/uploads/article/2021-nato-ukr.pdf>.

⁶ Див.: Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки. – Доповідь Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2011р., с.5., https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=3c38095e-4b0b-26e6-380a-7c3aabec671e&groupId=252038.

договору, але й з огляду на потенціал країн, що не є членами ЄС (перш за все США, а також Канади, Норвегії та Великої Британії)⁷. Більше того, вихід Великої Британії з ЄС, на думку українських і зарубіжних експертів, негативно вплинув як на військові спроможності ЄС, так і на перспективи військової інтеграції⁸. Навіть для України, з її статусом «особливого» партнера НАТО, існує певний механізм безпекових зобов'язань, формалізований у Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО 1997р., що передбачає «проведення спільних консультацій в будь-якому випадку, коли Україна вбачатиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці»⁹.

За понад два десятиліття існування СПБО відбулася помітна еволюція безпекового компоненту політики ЄС, в т.ч. за рівнем зобов'язань перед партнерами ЄС. Однак в оборонних питаннях ЄС залишається менш дієвим, ніж НАТО. Безпековий потенціал ЄС все ще зосереджений переважно у сфері невійськової, «цивільної» безпеки.

Упродовж останніх 20 років Україна підписала з ЄС ряд документів про співпрацю у сфері безпеки. Питання безпекового партнерства загалом враховані й в основоположному документі співпраці — Угоді про асоціацію України з ЄС (УА). Однак, на думку авторів цієї доповіді, непропорційно мала частка безпекової тематики в УА та акцент на питаннях цивільної безпеки можуть бути однією з головних причин недостатньо реалізованого потенціалу взаємовигідної співпраці. Динамічні зміни, що відбулися з моменту підписання Угоди, та набутий досвід з її імплементації спонукають і створюють підґрунтя для спільної роботи з удосконалення наявних і запровадження нових форматів і механізмів на основі визначених Угодою принципів і цілей.

1.1. Безпекова політика ЄС та України

Безпекова політика ЄС загалом і роль СПБО ЄС зокрема є апіорі доволі масштабними і складними. Глибоко **інтеграційний характер ЄС у питаннях політики та економіки**, відсутність кордонів між членами ЄС, запровадження спільної валюти тощо, по суті, **наближають ЄС до рівня національної наддержави з усім відповідним широкомасштабним спектром питань безпеки і оборони** (на відміну, наприклад, від більш вузьких і конкретних завдань НАТО чи РБ ООН). Цей спектр завдань, які має реально вирішувати, наприклад, СПБО, є надзвичайно широким — від збройних конфліктів і боротьби з тероризмом до поліцейських і рятувальних операцій, від забезпечення прав людини до боротьби з корупцією та протидії кібертероризму й інформаційним атакам. Якщо врахувати ще й кількість членів ЄС (27), кожен з яких має право вето, то доволі очевидними є пояснення, чому **політика ЄС у сфері безпеки і оборони є не лише масштабною і складною, але й нерідко виглядає суперечливою**. Зокрема, коли йдеться про відносини з Росією чи США, де різні держави-члени мають власні — дуже особливі позиції, на основі яких важко досягти консенсусу в масштабах ЄС.

До того ж, на відміну від історично фундаментальних для ЄС питань економіки та політики, держави-члени ЄС менш схильні делегувати відносно недавно оформлені на рівні Союзу питання безпеки і оборони наддержавним органам ЄС. Особливо це стосується виділення необхідних сил, засобів і фінансових ресурсів. Тому розвиток як внутрішньосоюзних програм і проектів, так і СПБО відбувається загалом повільно та нерівномірно. Очевидно, що причини негативного впливу на темпи та збалансованість розвитку безпекового партнерства між ЄС і Україною мають не лише українське коріння.

⁷ «Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні». — Вашингтонський договір, 4 квітня 1949р., ст.5, <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/pivnichnoatlantichnij-dogovir>.

⁸ Діаграма «Яким чином вплинув Brexit на спроможності ЄС у наступних сферах?», с.69 цього видання.

⁹ Ст.15 Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, 9 липня 1997р.

Варто зауважити, що останніми роками розвиток партнерства Україна-ЄС дещо прискорився.

Крім зазначеного, для більш повного та системного розуміння стану та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері (докладно див. розділ 2 цієї доповіді), доцільно принаймні в загальних рисах оцінити досвід попереднього періоду співробітництва. Зокрема, слід звернути увагу на основні *етапи формування та розвитку СПБО* з часу її запровадження у 1999р. та теперішній її потенціал, дослідити один з багатьох форматів партнерства ЄС під назвою **Східне партнерство**, а також згадати про *досвід попереднього безпекового співробітництва* між ЄС та Україною, зокрема про **ставлення країн-членів ЄС до агресивної політики РФ та про їх допомогу Україні**.

1.2. Формування та розвиток безпекових форматів ЄС

Головними передумовами запровадження СПБО наприкінці 1990-х років було бажання європейців зменшити політичну та безпекову залежність від тодішньої гегемонії єдиної наддержави США та розвинути європейські спроможності для самостійного вирішення кризових ситуацій.

Коли у 1999р. лідери країн-членів ЄС започатковували СПБО і визначалися з питаннями її головної місії, вони перебували під сильним враженням від кривавих подій у колишній Югославії (200 тис. загинув, 1,8 млн. біженців), яким європейці не змогли дати раду без допомоги США, хоча й витратили на миротворчу операцію близько \$20 млрд. Тому, в першу чергу вони цілком очікувано думали саме про військовий контекст місії СПБО і, відповідно, демонстрували «рішучість розвинути автономний потенціал для прийняття рішень, щоб тоді, коли НАТО в цілому не бере участі, розпочинати та проводити військові операції під проводом ЄС у відповідь на міжнародні кризи»¹⁰. Відповідним чином починалося

і планування заходів у рамках СПБО – на базі створеного ще у 1992р. віртуального Єврокорпусу Західноєвропейського Союзу передбачалося створення реального Європейського корпусу ЄС чисельністю до 60 тис. осіб, спроможного виконати т.зв. «Петерсберзькі завдання»:

- (1) гуманітарні та пошуково-рятувальні завдання;
- (2) операції з підтримання миру;
- (3) завдання бойових сил із врегулювання кризових ситуацій, включно з операціями з примусу до миру.

Для виконання цих завдань держави ЄС мали виділяти певне число особового складу, – від найменшого контрибутора Люксембергу (100) до найбільшого – Німеччини (13,5 тис.).

Водночас, під впливом поширення цілком реальних безпекових викликів на початку 2000-х років, в ЄС вже тоді почали швидко розвивати спроможності з протидії загрозам невійськового характеру, зокрема, в питаннях протидії нелегальній торгівлі людьми, нелегальній міграції, наркоторгівлі, контрабанді, підпільній торгівлі зброєю, розповсюдженню радіоактивних матеріалів тощо¹¹.

Однак, від планів розвивати військову складову СПБО в ЄС не відмовлялися, хоча під тиском реальних загроз були змушені першочергово розвивати цивільну безпекову складову. Відображенням цього феномену стала статистика операцій під егідою ЄС. Перша місія ЄС під егідою СПБО у Боснії та Герцеговині у 2003р. стала не військовою, а поліцейською. У наступні п'ять років (2003-2008рр.) ЄС ініціював аж 26 операцій низької інтенсивності – «з врегулювання кризових ситуацій» – у 15 країнах на трьох континентах¹².

Ознаками та чинниками суттєвих змін у регіональній безпековій обстановці стали

¹⁰ «Determination to develop an autonomous capacity to take decisions and, where NATO as a whole is not engaged, to launch and conduct EU-led military operations in response to international crises». Див.: Presidency Conclusions Helsinki European Council 10 and 11 December 1999, http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/european_council/pdf/hel_en.pdf.

¹¹ Експерти Центру Разумкова ще у 2001р. наголошували на неадекватності інерційного безпекового «стратегування» в ЄС. Див.: Поляков Л., Сунгуровський М. Європейська безпека: нові загрози – старі відповіді? – Національна безпека і оборона, 2001р., №9, с.14-26, https://www.razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD21_2001_ukr.pdf.

¹² Howorth J. For a True European Defence Union. – Wilfred Martens Centre for European Defence, 2018, p.4, <https://journal.sagepub.com/doi/full/10.1177/1781685818769842>.

призупинення участі РФ у Договорі про звичайні збройні сили в Європі та пов'язаних з ним міжнародних договорах у 2007р., а також військова агресія РФ проти Грузії у 2008р. Після цього суттєво знизилась активність участі ЄС в операціях «цивільного» характеру. А втручання ЄС у громадянський конфлікт у Лівії (переважно силами Франції, а не під егідою СПБО) у 2011р. знову засвідчило, що ЄС не може впоратися без військової допомоги США у збройному конфлікті більш високої інтенсивності, ніж миротворча чи поліцейська операція.

У 2013р., напередодні агресії РФ проти України, в питаннях оборони ЄС все ще перебував на роздоріжжі. На тлі очевидних змін загальної динаміки загроз від «цивільних» до військових, ЄС не бажав сприймати «далекі» конфлікти на Близькому Сході, у Грузії чи Лівії як безпосередні зовнішні загрози безпеці країнам-членам ЄС. Відповідно, не було жодних намірів перегляду попередніх політичних рішень, результатом яких стало радикальне скорочення оборонних бюджетів та чисельності збройних сил, послаблення уваги до підготовки військового резерву та питань територіальної оборони. Вигоди отримання прибутку все ще домінували над міркуваннями безпеки — Франція будувала для РФ вертольотно-носці «Містраль», а Німеччина будувала в РФ сучасні центри бойової підготовки.

Але у 2014р. безпекова ситуація поблизу кордонів ЄС погіршилася настільки, що ЄС був змушений терміново переглядати засади безпекової політики та вживати невідкладних заходів, у т.ч. у її оборонних аспектах. Головними чинниками, за оцінками ЄС, стали зародження Ісламської Держави та застосування сили Росією проти України.

У червні 2016р. була прийнята Глобальна стратегія зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Стратегія ґрунтувалася на висновку про те, що «мир і стабільність у Європі вже не є даниною. Порушення Росією міжнародного права та дестабілізація України, на додаток до тривалих

конфліктів у ширшому Чорноморському регіоні, кинули виклик європейському безпековому порядку та самим його основам»¹³. У практичній площині після ухвалення Стратегії-2016 було вжито ряд важливих заходів посилення оборонної складової безпекової політики ЄС (врізка «Основні заходи реалізації Глобальної стратегії...»)

Крім цього, в листопаді 2016р., через кілька місяців після прийняття нової Стратегії, Європейський Парламент навіть запропонував ідею створення Європейського оборонного союзу та проголосив про суттєві зміни у ставленні до СПБО з огляду на «прогресуюче погіршення середовища безпеки на кордонах ЄС, особливо в його східних і південних районах»¹⁴.

ОСНОВНІ ЗАХОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС (2016) У СФЕРІ ОБОРОНИ

- Створений Європейський фонд оборони (*European Defence Fund, EDF*)
- Започаткований Координований щорічний огляд з питань оборони (*Coordinated Annual Review on Defence, CARD*)
- Створений Генеральний директорат оборонної промисловості та космосу (*Directorate-General for Defence Industry and Space, DEFIS*) у складі ЄК
- Створений орган оборонного планування Спроможність планування і проведення військових операцій (*Military Planning and Conduct Capability, MPCC*) у рамках СПБО
- Впроваджено дієвий механізм фінансування бойових груп ЄС у рамках СПБО
- Започатковане Постійне структуроване співробітництво (*Permanent Structured Cooperation, PESCO*) в рамках СПБО

Джерела: [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-\(edf\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-(edf)); [https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://eda.europa.eu/webzine/issue18/cover-story/coordinated-annual-review-on-defence-(card)); https://ec.europa.eu/defence-industry-space/index_en; https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/54031/factsheet-military-planning-and-conduct-capability_en; <https://pesco.europa.eu/>; Csernaton Raluca. *EU Security and Defense Challenges: Toward a European Defense Winter?* Carnegie Europe, 11 June 2020, <https://carnegieeurope.eu/2020/06/11/eu-security-and-defense-challenges-toward-european-defense-winter-pub-82032>.

¹³ «Peace and stability in Europe are no longer a given. Russia's violation of international law and the destabilisation of Ukraine, on top of protracted conflicts in the wider Black Sea region, have challenged the European security order at its core». Див.: A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, June 2016, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf.

¹⁴ «Increasing deterioration in the security environment at the EU's borders, especially in its eastern and southern neighbourhoods». Див.: European Defence Union European Parliament resolution of 22 November 2016 on the European Defence Union (2016/2052(INI)), paragraph 7, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2016/11-22/0435/P8_TA\(2016\)0435_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2016/11-22/0435/P8_TA(2016)0435_EN.pdf).

Однак, попри вжиті заходи, сьогодні ЄС все ще не спроможний повноцінно реалізувати оборонний потенціал СПБО. Це, фактично, підтвердив Європейський Парламент, який у грудні 2019р. в Доповіді стосовно імплементації спільної політики безпеки і оборони зазначив, що «Союз повільно реагував та пристосовувався — політично, дипломатично та у військовому аспекті — до нових криз та до нового міжнародного контексту. Вважаємо, що в оборонній галузі недостатньо інвестицій, спроможностей та оперативної сумісності, а також, і перш за все, існує політичне небажання реалізовувати положення, передбачені європейськими договорами та численними домовленостями про співпрацю між державами-членами, що обмежує здатність Союзу грати вирішальну роль у зовнішніх кризах та реалізовувати весь свій потенціал»¹⁵.

До того ж, у 2020р., у розпал пандемії коронавірусу, ЄС знову підтвердив пріоритетність саме невійськових аспектів своєї безпекової політики і, в першу чергу, її внутрішньої складової. У липні 2020р. Європейська Комісія ухвалила нову Стратегію безпекового союзу ЄС на період 2020-2025рр.¹⁶ У цьому документі детально розписані орієнтири винятково у сфері «цивільної» безпеки і саме всередині ЄС. А СПБО в документі згадується лише один раз у загальному розумінні того, що безпекова ситуація всередині ЄС залежить від безпекової ситуації у країнах по сусідству з ЄС.

Іншими словами, попри посилення після 2014р. оборонної складової безпекової політики в рамках СПБО та в рамках співробітництва держав-членів ЄС у сфері оборонної промисловості, ЄС поки що залишається

переважно цивільно-безпековим союзом. Попри декларації намірів і потенційні можливості набуття властивостей повноцінного оборонного союзу, ЄС все ще ним не став і такі перспективи виглядають доволі примарними в середньостроковій перспективі. Зокрема, в ЄС немає взаємних гарантій на кшталт ст.5 Вашингтонського договору¹⁷, а у відносинах з партнерами ЄС не бере на себе зобов'язань (навіть символічних, як НАТО перед Україною). ЄС не покриває індивідуальних витрат партнерів на участь в операціях ЄС, як це, наприклад, періодично робить США в операціях НАТО (за домовленістю ЄС може компенсувати лише певні внески до спільних витрат). Самостійно ЄС може планувати і проводити лише «цивільні» місії або військові операції низької інтенсивності. За 20 років існування СПБО на рахунку ЄС 34 місії і операції. З них 23 цивільні місії, одна цивільно-військова і 10 військових місій або операцій. Станом на 2020р., ЄС проводив 10 цивільних місій і шість військових операцій¹⁸.

В останніх безпекових документах ЄС спостерігається зростання усвідомлення того, що для забезпечення стабільності й прогресу ЄС у питаннях економіки, енергетики, транспорту чи екології необхідно приділяти більше уваги безпековим, особливо оборонним питанням та питанням розвідки. Також у ЄС зростає розуміння важливості питань територіальної цілісності, верховенства права, прав людини та ринкової економіки в сусідніх державах для вільної торгівлі і забезпечення інтересів ЄС. Зокрема це стосується зазначених вище основних заходів реалізації Глобальної стратегії зовнішньої та безпекової політики ЄС (врізка «Основні заходи реалізації Глобальної стратегії зовнішньої та безпекової політики

¹⁵ «Notes that the Union has been slow to react and adapt — politically, diplomatically and militarily — to new crises and to this new international context; considers that, in the specific area of defence, insufficient investments, lack of capabilities and a lack of interoperability, but also, and above all, a political reluctance to implement the robust provisions provided for in the European treaties and the numerous cooperation arrangements between Member States, hampers the Union's ability to play a decisive role in external crises and to realise its full potential». Див.: Report on the implementation of the common security and defence policy. — European Parliament, Brussels, 11 Dec. 2019, paragraph 12, <http://www.emilyo.eu/sites/default/files/Gell%20Other%20Documents%20and%20Reports/2019%2012%2011%20Report%20European%20Parliament%20Implementation%20Security%20Defence%20Policy%20Para%2047.pdf>.

¹⁶ Communication from the Commission on the EU Security Union Strategy. — European Commission, Brussels, COM(2020) 605, 24 July 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0605>.

¹⁷ Вважається, що Лісабонський договір 2007р. формально забезпечує членам ЄС гарантії колективної безпеки. Однак, як уже доведено практикою, без участі потенціалу США, та ще й без потенціалу Великої Британії ці гарантії безпеки ЄС можуть дійсно виявитися лише формальними.

¹⁸ Daniel Fiott (ed). THE CSDP IN 2020: The EU's legacy and ambition in security and defence. — EU Institute for Security Studies, 2020, pp.9, 11, <https://www.iss.europa.eu/content/csdp-2020>.

ЄС (2016) у сфері оборони», с.9), концептуально визначених у рамках Плану виконання заходів безпеки і оборони (*Implementation Plan on Security and Defence*)¹⁹.

У контексті забезпечення успішного виконання цього Плану у сфері оборони фахівці відзначають ключове значення трьох напрямів реформ. Насамперед це нововведення, які стосуються посилення оборонно-промислової кооперації всередині ЄС. У цьому напрямі головні сподівання на початок фінансування вже з 2021р. спільних оборонних досліджень і розробки та технологічних проектів у рамках ЄС з новоствореного Європейського фонду оборони (EDF), а не з бюджетів окремих держав-членів ЄС. Координацію цих оборонно-промислових заходів має забезпечити новостворена Європейська Програма оборонно-промислового розвитку (*European Defense Industrial Development Program*)²⁰.

Координований щорічний огляд з питань оборони (CARD) має забезпечити відповідність витрат з Європейського фонду оборони

Плану створення спільних оперативних спроможностей ЄС (*Capability Development Plan*), а також зв'язок між національним оборонним плануванням держав-членів та оборонними пріоритетами ЄС. Що стосується оборонного планування на рівні ЄС, то є підстави сподіватися на покращення якості такого спільного оборонного планування для досягнення визначених спільних оперативних спроможностей ЄС за рахунок створення нового дієвого органу оперативного планування ЄС із незвично довгою назвою «Спроможність планування і проведення військових операцій» (MPCCS).

І третій, головний напрям за Планом виконання заходів безпеки і оборони, безпосередньо стосується партнерства з Україною — загальна активізація СПБО задля розвитку спроможностей країн-партнерів ЄС. Як зазначено у Плані виконання, «розбудова потенціалу партнерів є метою місій/операцій з питань тренування, консультування та/або надання дорадчої допомоги в секторі безпеки. Метою є посилення спроможності СПБО з більш системного сприяння стійкості та стабілізації країн-партнерів...»²¹.

¹⁹ Implementation Plan on Security and Defence. — Council of the European Union, Brussels, 14 Nov. 2016, <https://www.consilium.europa.eu/media/22460/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf>.

²⁰ European Defense Industrial Development Program. — European Commission, 2018, https://ec.europa.eu/growth/content/2019-calls-proposals-european-defence-industrial-development-programme-edidp_en.

²¹ «Capacity building of partners is the objective of CSDP missions/operations with tasks in training, advice and/or mentoring within the security sector. The aim is to strengthen CSDP's ability to contribute more systematically to the resilience and stabilisation of partner countries...». Див.: Implementation Plan on Security and Defence. — Council of the European Union, Brussels, 14 Nov 2016, <https://www.consilium.europa.eu/media/22460/eugs-implementation-plan-st14392en16.pdf>.

У цьому ж контексті Планом виконання заходів безпеки і оборони передбачене створення в рамках СПБО окремого формату впровадження конкретних спільних оборонних проектів у межах ЄС – Постійного структурованого співробітництва (*PESCO*). Прикладами впровадження таких проектів уже стали створення Європейського медичного командування (*European Medical Command*) та Центру навчання офіцерів (*EU Training Mission Competence Centre*).

Створюючи та розвиваючи зазначені вище нові стратегії, програми, плани і формати, представники ЄС сподівалися сформувати систему планування і виконання безпекових і оборонних завдань, яка б максимально убезпечила ЄС від загроз і несподіванок за рахунок системності й консолідації зусиль у рамках безпекової і оборонної архітектури ЄС. Однак поки сторонні оглядачі відзначають суттєві проблеми в налагодженні та координації синхронної роботи елементів планування, виконання та фінансування цієї архітектури, зокрема, таких як *CARD*, *PESCO* та *EDF*²².

Попри значні реформаторські зусилля у сфері безпекової політики ЄС, про реальну системність прогресивних змін у підходах до ключових секторів безпекової політики поки можна говорити переважно у «традиційній» для ЄС сфері цивільної безпеки та «притаманній» ЄС, з огляду на його економічну ідентичність, сфері оборонної промисловості. Однак у сфері суто військової діяльності на рівні Союзу залишається ряд проблем. Недостатня узгодженість між ЄС і НАТО, різні оцінки загроз та зобов'язань між ключовими державами-членами ЄС (наприклад, між Францією та Німеччиною), вихід з ЄС Великої Британії та деякі інші чинники поки призводять до недостатньої узгодженості планування та фінансування спільної оборони²³.

Східне партнерство

Поняття «партнерство» в ЄС є набагато ширшим, ніж у НАТО. У НАТО партнерами вважаються окремі групи країн та три міжнародні організації – ООН, ЄС та ОБСЄ²⁴. В ЄС також є окремі групи країн-партнерів і розгалужене партнерство з багатьма міжнародними організаціями. В ЄС є й поняття ключових партнерів, якими, наприклад, вважають ООН і НАТО – як це сформульовано в офіційних документах ЄС. Зокрема, в Аналітичній доповіді ЄК «Майбутнє європейської оборони» наголошується: «Наш Союз також забезпечує унікальну платформу для координації політики безпеки і оборони з основними партнерами, такими як Організація Північноатлантичного договору та ООН»²⁵. Але, крім країн і міжнародних організацій, ЄС декларує партнерство ще й з організаціями громадянського суспільства, приватним сектором та місцевими органами влади²⁶.

Зрозуміло, що в контексті партнерства з організаціями громадянського суспільства, недержавним сектором та місцевими органами влади йдеться про інституції загалом, а не про конкретні структури. При цьому, в рамках партнерства СПБО в ЄС враховують шість груп країн-партнерів (врізка «Типологія країн-партнерів ЄС», с.13).

Співробітництво з партнерами ЄС, охопленими Європейською політикою сусідства (16 країн), здійснюється в рамках п'яти окремих ініціатив. Однією з них є Східне партнерство, започатковане у 2009р. До цієї спільної ініціативи разом з керівними структурами ЄС та окремими державами-членами ЄС належать шість країн-партнерів: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна. Загалом, цілями Східного партнерства визначені зміцнення й поглиблення політичних та економічних

²² Csernaton Raluca. EU Security and Defense Challenges: Toward a European Defense Winter? – Carnegie Europe, 11 June 2020, <https://carnegieeurope.eu/2020/06/11/eu-security-and-defense-challenges-toward-european-defense-winter-pub-82032>.

²³ Див.: Howorth J. For a True European Defence Union. – Wilfred Martens Centre for European Defence, 2018, p.4, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1781685818769842>.

²⁴ Partners. North Atlantic Treaty Organization, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>

²⁵ «Our Union also provides a unique platform to coordinate security and defence policies with core partners such as the North Atlantic Treaty Organisation and the United Nations». Див.: Reflection paper on the Future of European Defence. – European Commission, Brussels, COM(2017) 315 final, 7 June 2017, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0315&qid=1506324887423&from=EN>.

²⁶ International partnerships. – European Commission, https://ec.europa.eu/international-partnerships/our-partners_en.

ТИПОЛОГІЯ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ ЄС

У загальній структурі партнерства ЄС розглядають принаймні шість категорій потенційних партнерів, які значною мірою перекриваються:

- країни, в яких розгорнуті операції та місії СПБО (11 країн, 16 місій та операцій);
- країни, які підписали з ЄС Рамкову угоду про участь (*Framework Participation Agreement, FPA*), що регулює їх участь в операціях СПБО (18 країн + Швейцарія, яка, хоч і не підписала Рамкову угоду, однак регулярно бере участь в операціях СПБО);
- країни, з якими ЄС веде політичний діалог щодо боротьби з тероризмом (понад 20 держав, у т.ч. 13, де ЄС розмістив співробітників структур безпеки);
- країни Європейської політики сусідства (ЄПС) (16);
- країни-кандидати (п'ять) та потенційні кандидати (дві);
- країни, з якими ЄС підписав Міграційні угоди (вісім).

Джерело: Tardy Thierry. Revisiting the EU's security partnerships. European Union Institute for Security Studies, 2018, <http://www.jstor.com/stable/resrep17452>.

відносин між ЄС, державами-членами ЄС та країнами-партнерами. У рамках Східного партнерства передбачене співробітництво як у багатосторонніх, так і у двосторонніх форматах, на основі відповідних двосторонніх угод.

Як демонструє історична практика, важливі зміни в політиках і форматах ЄС зазвичай відбуваються після значних криз у регіональній безпеці. Формат Східного партнерства був започаткований одразу після агресії Росії проти Грузії, а Угоди про асоціацію з трьома найбільш проєвропейськими країнами Східного партнерства Грузією, Молдовою та Україною, підписані після початку агресії Росії проти України.

Цей формат також не є ідеальним, особливо в безпековому контексті. Однією з ключових ознак Східного партнерства є те, що на території п'яти з шести членів Східного партнерства тривають умовно заморожені конфлікти, а в Білорусі, де за підтримки РФ укріплюється диктатура нелегітимного президента, триває затяжна внутрішньополітична криза. Ця країна, сповзаючи в ізоляцію від ЄС, який запровадив проти цього «партнера» санкції, ризикує потрапити в майже повну залежність від РФ.

Між членами Східного партнерства Вірменією й Азербайджаном у 2020р. спалахнув масштабний збройний конфлікт. При цьому ЄС фактично стояв осторонь, тоді як Туреччина та Росія брали опосередковану участь у цьому збройному конфлікті, підтримуючи одну зі сторін, а потім виступили головними посередниками у процесі його врегулювання.

На сьогодні для України загальні рамки партнерства з ЄС у форматі Східного партнерства визначені документами ЄС щодо порядку денного та пріоритетів Східного партнерства, зокрема, такими як Спільний робочий документ «Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020р.: забезпечення очікуваних результатів для громадян» та його сучасною версією «20 очікуваних досягнень Східного партнерства після 2020р.». Однак безпековий контекст цих документів має різний вигляд.

У документі «20 ключових завдань на період до 2020р.», прийнятому на Саміті Східного партнерства ЄС у Брюсселі у 2017р., були визначені загальні рамки виконання завдань, передбачених Робочим документом ЄС «Східне партнерство — зосередитись на ключових пріоритетах і досягненнях» від 2016р.²⁷ Вони передбачали отримати до 2020р. ряд амбітних результатів, у т.ч. спрямованих на виконання п.12 «Посилення співпраці в галузі безпеки», зокрема, там йдеться про те, що:

«12. Стійкість країн-партнерів буде посилена завдяки посиленню співпраці в галузі цивільної безпеки. Метою є підтримка партнерів, у т.ч. за допомогою проєктів з розбудови спроможності, для забезпечення безпеки їх населення, підвищення стійкості до загроз безпеці та кращої підготовки до запобігання та реагування на конфлікти та кризи. Цілі до 2020р.:

- *Будапештська конвенція повністю впроваджена, зокрема, відповідно до процесуального законодавства для цілей внутрішніх розслідувань, державно-приватного співробітництва та міжнародного співробітництва.*

²⁷ Joint Staff Working Document Eastern Partnership — Focusing on key priorities and deliverables. — European Commission, Brussels, 15 Dec. 2016 SWD(2016) 467 final, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/near-eas_joint_swd_2016467_0.pdf.

- Створені повноцінні, діючі підрозділи з питань кіберзлочинності у правоохоронних органах.
- Перелік показників ризику щодо потенційно небезпечного транспортування вогнепальної зброї та гарячих точок запроваджено принаймні в одній країні.
- Офіцери зв'язку ЄС розміщені принаймні в одній країні.
- Багатонаціональні об'єднані дії, забезпечені розвідкою.
- Концептуальна та технічна взаємосумісність підрозділів країн-партнерів з ЄС, що дозволило б систематично брати участь у місіях ЄС.
- Стабільна участь у бойових групах ЄС.
- Заходи щодо зменшення ризику та готовності до стихійних лих на основі моніторингу ризиків.
- Країни Східного партнерства тісно співпрацюють з Механізмом цивільного захисту Союзу.
- Стійкість суспільства до ризику техногенних аварій у всіх країнах Східного партнерства зросла до стандартів ЄС на національному, транскордонному та регіональному рівнях.»

Однак, підсумки досягнень, підбиті у 2020р., доволі сильно відрізняються від «20 очікуваних досягнень», розроблених ЄС у 2016р. та прийнятих країнами Східного партнерства у 2017р.:

«Грузія, Молдова та Україна ухвалили стратегії та плани дій щодо кіберзлочинності. Хоча вони ще не повністю узгоджені з Будапештською конвенцією,

всі шість Східних країн-партнерів створили спеціалізовані підрозділи з кіберзлочинності. Посилилися спільні розслідування між Східними країнами-партнерами та Європолем. Було проведено дослідження щодо гібридних загроз спільно з Молдовою та Грузією. Було розроблено п'ять регіональних керівництв та інструментів, присвячених питанням управління ризиками затоплення та підвищення обізнаності стосовно стихійних лих і волонтерської діяльності щодо цивільного захисту населення.»²⁸

Вочевидь, з цієї причини в наступному документі «20 очікуваних досягнень Східного партнерства після 2020р.», рівень «очікувань» є не таким амбітним і, наприклад, про СПБО згадується лише у двох реченнях:

«Діалоги з питань безпеки та практичне співробітництво з питань Спільної політики безпеки і оборони (СПБО) також будуть посилені для підтримки внесків країн-партнерів у європейські цивільні та військові місії та операції. ЄС розгляне можливість надання країнам-партнерам можливостей для навчання та нарощування потенціалу, в т.ч. стосовно протидії гібридним загрозам, де це доречно.»²⁹

Водночас, у конкретному правовому вимірі засадничою основою безпекового співробітництва України з ЄС є положення Угоди про асоціацію, які попри традиційне для ЄС домінування політичних та економічних питань, визначають і певні безпекові питання, сформульовані у статтях 7-16 Угоди (врізка «*Безпекові завдання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС*», с.15).

Після підписання Угоди про асоціацію у 2014р., в результаті такого, акцентованого на «цивільній безпеці» партнерства, тобто на питаннях правоохоронної діяльності, охорони кордонів, боротьби з нелегальною міграцією, загалом реформи системи правопорядку тощо, в Україні партнерство з ЄС

²⁸ Сусіди ЄС. Східне партнерство – 20 ключових завдань на період до 2020 року: Моніторинг – ситуація в лютому 2020 року, https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-06/Monitoring%20Spring%202020_20%20Deliverables%20for%202020_UKR_NK.pdf.

²⁹ «Security dialogues and practical Common Security and Defence Policy (CSDP) cooperation will also be strengthened to support contributions by partner countries to the European civil and military missions and operations. The EU will consider providing training opportunities and capacity building to the partner countries, including on countering hybrid threats, where appropriate.» Див.: The EEAS and Commission Joint Communication on the «Eastern Partnership policy beyond 2020 – Reinforcing Resilience – an Eastern Partnership that delivers for all», 18 March 2020, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/t_en_act_part1_v6.pdf.

БЕЗПЕКОВІ ЗАВДАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС³⁰

Стаття 7. Зовнішня та безпекова політика

1. Сторони повинні поглиблювати свій діалог і співробітництво та сприяти поступовій конвергенції у сфері зовнішньої та безпекової політики, у тому числі Спільної політики безпеки і оборони (СПБО), а також, зокрема, розглядати питання недопущення конфліктів та антикризового управління, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовигідного діалогу у космічній сфері. Співробітництво ґрунтуватиметься на спільних цінностях і спільних інтересах та спрямовуватиметься на посилення політичної конвергенції і ефективності, сприяння спільному політичному плануванню. Із цією метою Сторони використовуватимуть двосторонні, міжнародні і регіональні форуми.
2. Україна, ЄС та держави-члени підтверджують свою відданість принципам поваги до незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів, як це визначено у Статуті ООН та Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975р., а також поширюють ці принципи у двосторонніх та багатосторонніх відносинах.
3. Сторони будуть вчасно та послідовно реагувати на спроби зашкодити цим принципам на всіх можливих рівнях політичного діалогу, передбачених у цій Угоді, зокрема на міністерському рівні.

Стаття 8. Міжнародний кримінальний суд

Сторони співробітничать з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998р. та пов'язаних з ним документів.

Стаття 9. Регіональна стабільність

1. Сторони активізують спільні зусилля для сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному сусідському просторі й, зокрема, співробітництва з метою мирного вирішення регіональних конфліктів.
2. Ці зусилля повинні відповідати спільним принципам, які полягають у встановленні міжнародного миру і безпеки відповідно до Статуту ООН, Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975р. та інших відповідних багатосторонніх документів.

Стаття 10. Попередження конфліктів, антикризове управління та військово-технічне співробітництво

1. Сторони посилюють практичне співробітництво з попередження конфліктів та у сфері антикризового управління, зокрема з метою збільшити участь України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях, зокрема тих, що проводяться в рамках Спільної політики безпеки і оборони (СПБО).
2. Співробітництво у цій сфері ґрунтується на умовах і домовленостях між Україною та ЄС за результатами як консультацій, так і співробітництва з питань антикризового управління.
3. Сторони вивчають потенціал військового та технічного співробітництва. Україна та Європейське оборонне агентство (ЕОА) встановлюють тісні контакти для

обговорення питань, пов'язаних з удосконаленням військових спроможностей, зокрема питань технічного характеру.

Стаття 11. Нерозповсюдження зброї масового знищення

1. Сторони вважають, що розповсюдження зброї масового знищення, супутніх матеріалів та засобів їхньої доставки як серед державних, так і серед недержавних суб'єктів становить одну з найсерйозніших загроз міжнародній стабільності та безпеці. У зв'язку із цим Сторони домовились співробітничати й робити внесок у запобігання поширенню зброї масового знищення, супутніх матеріалів і засобів їхньої доставки у повній відповідності з їхніми зобов'язаннями в рамках міжнародних договорів та угод у сфері роззброєння і нерозповсюдження, а також іншими відповідними міжнародними зобов'язаннями та шляхом імплементації їх на національному рівні. Сторони домовились, що це положення становить невід'ємну складову цієї Угоди.
2. Крім того, Сторони домовились співробітничати та сприяти протидії розповсюдженню зброї масового знищення, супутніх матеріалів та засобів їхньої доставки шляхом:
 - а) вжиття заходів, за необхідності, для підписання, ратифікації чи приєднання, а також повної імплементації усіх відповідних міжнародних документів;
 - б) подальшого поліпшення системи національного експортного контролю з метою забезпечення ефективного контролю за експортом та транзитом товарів, пов'язаних зі зброєю масового знищення, зокрема кінцевий контроль за технологіями і товарами подвійного використання, а також застосування ефективних санкцій проти порушень режимів експортного контролю.
3. Сторони домовились встановити регулярний політичний діалог, який супроводжуватиме та консолідуватиме ці складові.

Стаття 12. Роззброєння, контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьба з незаконною торгівлею зброєю

Сторони розвивають подальше співробітництво з роззброєння, зокрема зменшення надмірних запасів стрілецької і легкої зброї, а також, відповідно до Глави 6 («Навколишнє середовище») Розділу V цієї Угоди, подолання наслідків покинутих боєприпасів, що не вибухнули, для цивільного населення та навколишнього природного середовища. Співробітництво в галузі роззброєння також включає контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою. Сторони сприяють загальному дотриманню і відповідності міжнародним документам та прагнуть забезпечити їхню ефективність, зокрема шляхом імплементації відповідних резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 13. Боротьба з тероризмом

Сторони домовились співробітничати на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та боротьби з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини, а також відповідно до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців.

³⁰ Див.: Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

стало відчутним елементом внутрішньої безпекової політики. У новій Стратегії національної безпеки України 2020р. серед інших ключових заходів, що мають забезпечити розвиток сектору безпеки і оборони, саме в зазначених вище внутрішніх секторах безпеки необхідність запровадження досвіду і стандартів ЄС визначена безпосередньо. Зокрема, згідно зі ст.63 Стратегії, Україна забезпечить «розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав-членів ЄС» та «імплементацию європейських стандартів прикордонної безпеки».

Однак, такої конкретики й ефективності не спостерігається в оборонних питаннях партнерства України з ЄС. Загалом, виглядає так, що в питаннях співробітництва з країнами-партнерами зі сфери «цивільної» безпеки СПБО має чіткий і ефективно працюючий механізм під егідою органу планування цивільних операцій СПБО – Спроможність планування і проведення цивільних операцій (*The Civilian Planning and Conduct Capability, CPCC*). Водночас, стосовно оборонних питань Україна має звертатися до різних структур ЄС. Крім цього, з аналізу попереднього досвіду та нинішньої практики співробітництва з ЄС у сфері безпеки складається враження, що ЄС свідомо «делегує» питання військового партнерства США та НАТО.

З іншого боку, і в документах стратегічного рівня України чіткого завдання на розвиток оборонного партнерства саме з ЄС не спостерігається. У ст.4 Стратегії національної безпеки України йдеться про те, що однією з основних засад Стратегії є «взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки...»³¹. А головною метою Стратегії воєнної безпеки України є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона, що серед іншого «сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуттю членства в НАТО, передбачає активну

участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки»³².

Співставлення цілей вітчизняних безпекових стратегій з сучасними пріоритетами безпекової політики ЄС, спонукає до висновків про необхідність більш адекватного узгодження наших очікувань з реаліями політик ЄС і НАТО. Відповідно, впливає наступний висновок стосовно необхідності чіткого визначення пріоритетів партнерства з цими міжнародними організаціями і, насамперед, з ЄС.

Цілком очевидно, що швидкі зміни безпекової ситуації в регіоні в цілому, та стосовно України зокрема, вимагають і стимулюють партнерів до коригування поточних планів і пріоритетів. Тому вже сьогодні в інтересах і ЄС, і України не лише уточнення безпекових положень Угоди про асоціацію, але й їх більш чітко та глибоко визначення, або, в разі необхідності, їх доповнення. При цьому, доповнення напевне потребують не лише і не стільки питання «цивільної безпеки», якими доволі успішно опікується, наприклад, Консультативна Місія ЄС (КМЄС) в Україні. Уточнення потребує насамперед сфера оборонної/військової співпраці, де ЄС пропонує широкі можливості для оборонно-промислового партнерства та переважно декларації стосовно військового партнерства.

Позиція ЄС стосовно агресивної політики Росії

Окремим важливим напрямом безпекового партнерства України з ЄС є протидія збройній агресії Росії проти України. Починаючи з 2014р. ЄС декларував «глибоку стурбованість» агресивною політикою РФ і жорсткі оцінки дій РФ на окупованих територіях практично в усіх документах у сфері безпеки ЄС та в питаннях партнерства з Україною (врізка «*Ставлення ЄС до агресивної політики РФ стосовно України. Витяги з офіційних документів*», с.17). Зокрема, в основному стратегічному безпековому документі ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильна Європа. Глобальна стратегія зовнішньої політики і політики безпеки

³¹ Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Затверджена Указом Президента України №392 від 14 вересня 2020р.

³² Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона. – Інтернет-представництво Президента України, <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

СТАВЛЕННЯ ЄС ДО АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ РФ ЩОДО УКРАЇНИ. ВИТЯГИ З ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

Глобальна стратегія зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (2016р.)

«Ми не визнаємо незаконну анексію Криму Росією, ані дестабілізацію Сходу України. Ми будемо зміцнювати ЄС, підвищувати стійкість наших східних сусідів і підтримувати їх право вільно визначати свій підхід до ЄС.»

Джерело: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy: «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe». – Publications Office of the European Union, 2016, p.34, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1>.

Звіт про виконання спільної політики безпеки і оборони (2019р.)

«9. Висловлює занепокоєння діяльністю та політикою Росії, яка продовжує дестабілізувати та змінювати середовище безпеки; наголошує, що окупація Росією Східної України все ще триває, Мінські домовленості не виконуються, і продовжується незаконна анексія та мілітаризація Криму та Донбасу; ...

10. Продовжує засуджувати військове втручання Росії та незаконну анексію Кримського півострова; висловлює свою підтримку незалежності, суверенітету та територіальній цілісності».

Джерело: Report on the implementation of the common security and defence policy – annual report. (2019/2135(INI)). – European Parliament, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2019-0052_EN.html.

Резолюція про імплементацію Угоди про асоціацію ЄС з Україною (2021р.)

«32. Повторює заклик до міжнародного формату переговорів щодо деокупації Кримського півострова за активної участі ЄС; закликає Високого представника, Комісію та держави-члени надати всю необхідну підтримку для створення Кримської міжнародної платформи, яка дозволила б координувати, формалізувати та систематизувати зусилля,

спрямовані на відновлення територіальної цілісності України; вважає важливим залучити до діяльності такої платформи Меджліс кримськотатарського народу як єдиний міжнародно визнаний представницький орган кримських татар».

Джерело: European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. Brussels, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html.

Спільне звернення Європейської Комісії і Високого представника ЄС до Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради ЄС щодо відносин між ЄС та Росією

«Менеджмент відносин з Росією, таким чином, є ключовим стратегічним викликом для відносин між ЄС та Росією, які дедалі більше погіршуються з 2014р. після незаконної анексії Росією Кримського півострова, а також її дій з дестабілізації на Сході України. Сюди входить нещодавнє нарощування військ Росії вздовж українського кордону, на Кримському півострові та в Чорному морі, яке було зменшене лише частково, а також тривале закриття районів Чорного моря.

ЄС є одним з найбільших донорів гуманітарної допомоги в умовах кризи на Сході України. ЄС надав надзвичайну допомогу на суму понад €190 млн., включаючи €25,4 млн. у 2021р., та понад €1 млрд. разом з державами-членами на гуманітарну допомогу та допомогу для раннього відновлення.

ЄС запровадив три пакета обмежувальних заходів щодо Росії як реакцію на незаконну анексію Кримського півострова та триваючу дестабілізацію Сходу України».

Джерело: Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on EU-Russia relations. JOIN(2021), Brussels, 16 June 2021, <https://www.europeansources.info/record/joint-communication-on-eu-russia-relations-push-back-constrain-and-engage/>

Європейського Союзу» 2016р. зазначається: «Порушення Росією міжнародного права та дестабілізація України, на додаток до тривалих конфліктів у ширшому Чорноморському регіоні, кинули виклик європейському безпековому порядку та самим його основам. ЄС буде єдиним у підтримці міжнародного права, демократії, прав людини, співпраці та права кожної країни вільно обирати своє майбутнє»³³.

Протягом останніх семи років ЄС регулярно застосовує практично весь набір невійськових інструментів тиску на РФ, в т.ч. у відповідь на збиття пасажирського літака рейсу *MH17*³⁴. ЄС також запропонував одразу після початку російської військової агресії у 2014р. новий постійний формат безпекового співробітництва у вигляді Консультативної місії ЄС в Україні, яку можна визнати прикладом дійсно системного, практичного багатостороннього співробітництва, пріоритетним завданням якого є надання підтримки для України з боку ЄС у питаннях реформування сектору цивільної безпеки³⁵.

Тобто, в ЄС існує чітке усвідомлення того, що агресивна політика РФ становить загрозу не лише для України, Грузії та Молдови, але й для ЄС. У 2021р. ЄС визначив лаконічну форму своєї політики на протидію РФ у назві відповідного документа «Відтиснути назад, обмежити й залучити (*Push back, constrain and engage*)»³⁶. Причому, український контекст посідає чільне місце серед основних п'яти принципів, на яких будується політика протидії ЄС на російському напрямі, зокрема:

- повна імплементація Мінських домовленостей;

- посилення відносин зі східними партнерами ЄС та іншими сусідами;
- посилена стійкість ЄС;
- вибіркова взаємодія з Росією з питань, що цікавлять ЄС;
- міжлюдські контакти та підтримка російського громадянського суспільства³⁷.

Для досягнення визначених цілей ЄС застосовує в першу чергу ряд політичних, дипломатичних, економічних, торговельних і фінансових інструментів. Стосовно безпекових інструментів, ЄС пропонує дорадчу та матеріальну допомогу у сфері «цивільної» безпеки, охорони кордонів та правосуддя, а рішення стосовно таких інструментів військової допомоги як розміщення військ, проведення спільних військових навчань, поставки озброєнь чи обмін розвідувальною інформацією, ЄС віддає на розсуд окремих країн-членів. Водночас, один з найбільш впливових членів ЄС — Німеччина — не лише відмовляється продавати чи постачати оборонні озброєння Україні³⁸, але й традиційно виступає проти таких поставок іншими партнерами.

Отже, попри однаковість політичних декларацій і наявність консенсусу стосовно питань допомоги у сфері «цивільної» безпеки, ЄС бракує однаковості та консенсусу в питаннях захисту від російської агресії. Вочевидь, за таких обставин Україні не варто розраховувати на військову допомогу від ЄС як організації та від більшості держав-членів.

³³ Див.: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy: «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe». — Publications Office of the European Union, 2016, p.34, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1>.

³⁴ Детальніше див.: EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis>.

³⁵ Докладно див.: Додаток 3 «Співробітництво МВС України з агентствами ЄС», вміщений в цьому виданні, а також веб-сайт Консультативної Місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки, <https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2020/06/Informatsijnij-byuleten-1.pdf>.

³⁶ Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on EU-Russia relations — Push back, constrain and engage. JOIN(2021) 20 final, Brussels, 16 June 2021, <https://www.europeansources.info/record/joint-communication-on-eu-russia-relations-push-back-constrain-and-engage>.

³⁷ Там само.

³⁸ «Німеччина не надала нам жодної військової допомоги, хоча могла б це зробити», — сказав Зеленський в інтерв'ю німецькому виданню *Frankfurter Allgemeinen Zeitung*. Див.: «Труднощі перекладу: якої зброї хоче від Німеччини Зеленський». — DW, 1 червня 2021р., <https://www.dw.com/uk/nimetska-zbroia-dlia-kyieva-posol-ukrainy-za-uriad-frn-proty/a-57685938>.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

У цьому розділі наводяться оцінки результатів виконання Україною Угоди про асоціацію (УА) та Порядку денного асоціації (ПДА) Україна-ЄС¹ за 2020-2021рр.², зроблені на основі відповідей профільних міністерств і відомств на інформаційні запити Центру Разумкова³, результатів опитування Центру Разумкова експертів з питань безпеки та євроінтеграції⁴, даних на офіційному сайті МЗС (<https://ukraine-eu.mfa.gov.ua>), останніх доповідей відповідних інституцій ЄС стосовно імплементації УА⁵, а також окремих доповідей моніторингу виконання УА неурядовими організаціями.

Оцінці підлягали результати просування України на шляху реалізації положень Розділу II УА (Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики), окремих положень Розділу III (Юстиція, свобода та безпека) УА, що безпосередньо стосуються національної безпеки України, та відповідних розділів ПДА.

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text; Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію, МЗС України, https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/evrointegraciina_dijalnist/UA_15-1%20final.pdf.

² Попередні оцінки співробітництва України з ЄС у безпековій сфері за 2014-2019рр. див.: Cooperation between Ukraine and the European Union in the Security Sector, Public Monitoring Report. – The Institute for Euro-Atlantic Cooperation, 27 May 2019, <http://www.ieac.org.ua/en/public/item/97-cooperation-between-ukraine-and-the-european-union-in-the-security-sector-public-monitoring-report>; Report on Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2019. – Government Office for Coordination of European and Euro-Atlantic Integration of the Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2020, https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/ar_aa_implementation-2019-4_eng.pdf.

³ Центр Разумкова на інформаційний запит з питань результативності політики євроінтеграції України отримав докладні відповіді від Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ і підпорядкованих йому структур, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості, «Укроборнпрому», Консультативної Місії ЄС. Апарат РНБО відповів, що до його повноважень «не належать питання збору та створення інформації про співробітництво України з ЄС».

⁴ Експертне опитування здійснювалося з 17 травня по 10 червня 2021р. Загалом було опитано 60 експертів: 50 вітчизняних і 10 іноземних. Докладно див. матеріал «Експертні оцінки і прогнози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері», вміщений в цьому виданні.

⁵ European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine, Brussels, 11 February 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-02-11_EN.html#sdocta5; Association Implementation Report on Ukraine, Joint Staff Working Document. – European Commission, High Representative of the EU for Foreign Affairs and Security Policy, Brussels, 27 November 2020, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2020_ukraine_association_implementation_report_final.pdf; Joint statement following the 22nd EU-Ukraine Summit, 6 October 2020, Press release. – European Council, 6 October 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/06/joint-statement-following-the-22nd-eu-ukraine-summit-6-octobre-2020>.

2.1. Інституційні рамки імплементації Угоди про асоціацію

Імплементація УА складається з кількох видів діяльності: політичний діалог; керівництво процесом, його контроль і координація; виконання зобов'язань згідно з положеннями УА.

Політичний діалог з питань безпеки відбувається за тематикою, визначеною у ст.4 Розділу II та в окремих положеннях Розділу III, а також у ПДА і стосується практичних результатів імплементації Угоди, пропозицій та ініціатив з удосконалення як самої Угоди, так і процесу її виконання⁶.

Головні платформи політичного діалогу:

- щорічні засідання двосторонніх органів асоціації: Саміт Україна-ЄС, Рада асоціації, Комітет асоціації та його підкомітети, зустрічі на міністерському рівні та рівні політичних директорів;
- військово-політичний діалог між Україною та ЄС на рівні Головнокомандувача Збройних Сил України (ЗСУ) та голови Військового комітету ЄС, а також консультації начальника Генерального штабу (ЗСУ) з Військовим штабом ЄС у рамках щорічного Робочого плану співробітництва ЗСУ та Секретаріату Ради ЄС (у сфері СПБО).

Формати експертного діалогу:

- ✓ Україна — Політико-безпековий комітет ЄС (*Political and Security Committee, PSC*);
- ✓ Україна — Робоча група ЄС з питань експортного контролю (*Working Group for conventional arms exports, COARM*);
- ✓ Україна — Робоча група ЄС з питань глобального нерозповсюдження та роззброєння (*Working Party on Non-Proliferation and Global Disarmament, CONOP/CODUN*);
- ✓ Україна — Робоча група ЄС з питань Ради Європи та ОБСЄ (*EU OSCE Working Party, COSCE*);

✓ Україна — Робоча група з питань СПБО і цивільного захисту у рамках Тематичної платформи №1 Східного партнерства ЄС;

✓ регулярні зустрічі керівних органів спільних проектів.

Двосторонні контролюючі, координаційні та виконавчі органи:

✓ *Саміт Україна-ЄС* — найвищий рівень політичного діалогу. Саміти збираються раз на рік і присвячуються загальному нагляду за виконанням Угоди, а також обговоренню двосторонніх або міжнародних питань, що становлять спільний інтерес. Останній Саміт відбувся 6 жовтня 2020р.;

✓ *Рада асоціації* здійснює контроль і моніторинг імплементації Угоди. До її складу належать члени українського Уряду, Ради ЄС та ЄК. Рада асоціації вивчає будь-які головні питання, що виникають у рамках Угоди, і будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес. Інші органи, за необхідності та за взаємною згодою, беруть участь у її роботі як спостерігачі. Рада має повноваження ухвалювати рішення з питань, охоплених Угодою про асоціацію, у випадках, передбачених Угодою. Такі рішення є обов'язковими для сторін. Рада асоціації є також форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та ЄС, а також про заходи з їх виконання, впровадження та дотримання. Останнє засідання Ради відбулося 11 лютого 2021р.;

✓ *Комітет асоціації*, що надає допомогу Раді асоціації і складається з представників сторін переважно на рівні вищих посадових осіб. Засідання Комітету асоціації проводяться не рідше одного разу на рік. Йому можуть бути делеговані Радою асоціації будь-які її повноваження, в т.ч. з ухвалення обов'язкових для виконання рішень. Для забезпечення роботи Комітету створюються профільні підкомітети. Крім цього, Рада асоціації може утворювати *спеціальні комітети* або органи з окремих актуальних питань імплементації Угоди;

⁶ Більш детально про ширший контекст політичного діалогу див.: Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Аналітична доповідь Центру Разумкова, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf.

✓ *Парламентський комітет асоціації*, сформований з депутатів Верховної Ради та Європейського Парламенту. Засідання Комітету присвячуються контролю діяльності міждержавних органів асоціації. З цією метою Парламентський комітет має право запитувати у Ради асоціації інформацію стосовно виконання Угоди та надавати їй рекомендації. Парламентський комітет асоціації може створювати відповідні підкомітети. Останнє дистанційне засідання Парламентського комітету відбулося 7 грудня 2020р.;

✓ *Платформа громадянського суспільства* складається з представників громадянського суспільства України та членів Європейського економічного і соціального комітету. Періодичність засідань Платформи визначається нею самостійно. Платформа громадянського суспільства може надавати рекомендації Раді асоціації. Комітет асоціації і Парламентський комітет асоціації підтримують регулярні контакти з представниками Платформи громадянського суспільства з метою отримання їх думки з питань досягнення цілей Угоди.

Національні органи контролю та координації виконання Угоди:

✓ *Кабінет Міністрів України* – здійснює спрямування, координацію та контроль у сфері європейської інтеграції;

✓ *Комітет Верховної Ради з питань інтеграції України до ЄС* – має оцінювати всі зареєстровані законопроекти на відповідність міжнародним зобов'язанням України;

✓ *Комісія з координації виконання Угоди про асоціацію*⁷ на чолі з Прем'єр-міністром України – є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів, утвореним для забезпечення координації дій органів виконавчої влади під час виконання Угоди про асоціацію;

✓ *Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції*⁸ у складі Секретаріату Кабінету Міністрів, підпорядковується Прем'єр-міністру, Віце-прем'єр-міністру з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та Державному

секретарю Кабінету Міністрів України. На Офіс покладені, зокрема, завдання з координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів імплементації УА; координації процесу адаптації законодавства України до *acquis* ЄС; планування, моніторингу та оцінки результативності виконання УА; координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на виконання УА, інших міжнародних договорів України з питань європейської інтеграції і домовленостей між Україною та ЄС;

✓ *Підрозділи з питань євроінтеграції* у складі міністерств і відомств, на які покладені головні обов'язки з імплементації положень Угоди про асоціацію;

✓ *Електронний інструмент «Пульт Угоди»* для моніторингу прогресу в імплементації УА⁹.

2.2. Оцінки виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС у сфері Спільної політики безпеки і оборони

Регіональна стабільність, врегулювання конфліктів, взаємосумісність, зміцнення оборонних спроможностей

Згідно з Розділом II УА, ПДА і принципами, викладеними у відповідних багатосторонніх документах, сторони зобов'язуються активізувати «спільні зусилля для сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному сусідському просторі та, зокрема, співробітництва з метою мирного розв'язання регіональних конфліктів».

На сьогодні зусилля ЄС із врегулювання російсько-українського конфлікту складаються з потужної політичної підтримки України, санкційного режиму стосовно Росії, консультацій, надання окремими країнами-членами ЄС допомоги в підготовці ЗСУ, фінансової, матеріальної, обмеженої військово-технічної допомоги, координації заходів на двосторонньому та багатосторонньому рівнях з метою знаходження способу політичного врегулювання кризи,

⁷ Утворена Постановою КМУ №851 від 2 вересня 2020р.

⁸ Утворений Постановою КМУ №759 від 4 жовтня 2017р.

⁹ Офіційний сайт проекту – <https://pulse.kmu.gov.ua>.

спричиненої агресією Росії¹⁰. Проте, російсько-український конфлікт, що триває восьмий рік поспіль, є також свідченням недостатньої ефективності системи кризового менеджменту ЄС (особливо з питань попередження конфліктів і реагування на них).

ОЦІНКА СПРОМОЖНОСТЕЙ ЄС З КРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Як вітчизняні, так і іноземні експерти не дуже високо оцінюють спроможності ЄС з кризового менеджменту – переважно не вище 3 балів за п'ятибальною шкалою. Найбільш критичними з них є оперативність реагування, оперативність ухвалення рішень і готовність сил і засобів. Краще оцінюються наявність фінансових ресурсів і політична солідарність в ухваленні рішень («Експертні оцінки і прогнози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері», с.64).

Головними чинниками, що негативно впливають на спроможності ЄС з розв'язання конфліктів, є процедурна неповороткість і функціональна слабкість інструментів кризового менеджменту, брак політичної солідарності всередині ЄС, ерозія і меркантилізація спільних цінностей європейської спільноти. Для багатьох в ЄС на рівні політикуму та суспільства не дуже зрозумілим і неприйнятним є те, що часи використання дивідендів завершення холодної війни скінчилися ще у 2007р., коли був фактично проголошений кремлівський наступ на західні цінності¹¹.

Позитивні зміни у ставленні європейських політиків до проблем безпеки відбуваються повільно, але, тим не менш, Росію вже

називають агресором, конфлікт в Україні – війною, накопичення російських військ на кордонах з Україною – загрозою європейській стабільності, безпеці та миру¹². Можливо, завдяки зусиллям США з консолідації позицій і політики європейських держав у реагуванні на сучасні загрози та виклики, зокрема завдяки змінам у поглядах європейських лідерів на місце Росії у регіональній безпеці¹³, роль ЄС у врегулюванні російсько-українського конфлікту стане більш конструктивною і вагомим. Але це є більш широким питанням, ніж виконання зобов'язань ЄС у рамках УА. Воно стосується реформування структури ЄС загалом і його архітектури безпеки зокрема (докладніше про це йдеться у розділі 1 цієї доповіді).

ВАЖЛИВІСТЬ ПЕВНИХ ЧИННИКІВ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ ВСЕРЕДИНИ ЄВРОСОЮЗУ З ПИТАННЯ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄС

Спостерігаються певні відмінності в оцінках вітчизняних та іноземних експертів: якщо вітчизняні експерти найбільш важливими вважають спільні загрози, права людини та політичні чинники, то для іноземних – найбільш пріоритетними є політичні чинники, економічний зиск і демократія («Експертні оцінки і прогнози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері», с.64).

Своєю чергою, Україна докладає всіх наявних у неї зусиль і можливостей зі стримування російської агресії і врегулювання конфлікту. Будучи прихильником мирного розв'язання конфліктів, Україна на власному досвіді засвоїла, що ефективне стримування агресивної політики Росії можливе лише за умови комплексного застосування військової

¹⁰ Ж.Борель: «Допомога ЄС Україні не є безумовною, ми не діємо з міркувань благодійності. Ми це робимо, бо у наших власних інтересах, щоб Україна була вільною, процвітаючою і безпечною. Це мета нашої допомоги, яка обумовлена проведенням реформ». Докладно див.: Прес-конференція за підсумками саміту Україна-ЄС 6 жовтня 2020р. – Радіо Свобода, <https://www.radiosvoboda.org/a/video-borel-eu-ne-bankomat-dlya-ukrainy/30879075.html>.

У 2019-2020рр. Україна отримала від ЄС і країн-членів фінансової і технічної допомоги на суму близько €47 млн. (допомога від США за цей період склала понад \$620 млн.). Див.: Військова допомога Україні: як з роками змінювалася підтримка США та ЄС. – Слово і Діло, 23 квітня 2021р., <https://www.slovodilo.ua/2021/04/23/infografika/svit/vijskova-dopomoha-ukrayini-yak-rokamy-zminyuvalasja-pidtrymka-ssha-ta-yes>.

¹¹ Головними ознаками цього стали промова В.Путіна на Мюнхенській безпековій конференції 10 лютого 2007р., вихід Росії того ж року з Договору про звичайні збройні сили в Європі, російсько-грузинська війна 2008р.

¹² Russia, the case of Alexei Navalny, the military build-up on Ukraine's border and Russian attacks in the Czech Republic. – European Parliament resolution, Brussels, 29 April 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0159_EN.html.

¹³ Маються на увазі участь Дж.Байдена в самітах НАТО та ЄС і підсумкові документи цих самітів, де дана реальна оцінка агресивної політики Росії. Трьома головними напрямками відносин ЄС з Росією названі «відсіч, стримування і взаємодія» (push back, constrain and engage). Див.: Brussels Summit Communiqué, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. – Press Release, Brussels, 14 Jun. 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en; Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on EU-Russia relations – Push back, constrain and engage. – European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, Brussels, 16 Jun. 2021, <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/joint-communication-eu-russia-relations.pdf>; «Євросоюз підвищуватиме стійкість України перед стратегічним викликом з боку Росії – Марош Шефчович». – Укрінформ, 12 травня 2021р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243607-es-pidvisuvatime-stijkist-ukraini-pered-strategicnim-viklikom-z-boku-rosii-sefcovic.html>.

сили та заходів політичного, дипломатичного, економічного та військового тиску. Ключовим фактором успіху є активне залучення партнерів — як на рівні окремих країн, так і авторитетних міжнародних організацій.

До заходів, запроваджених Україною — за сприяння міжнародних партнерів — з врегулювання російсько-українського конфлікту, належать, зокрема:

- локалізація зони конфлікту, зміцнення оборонних спроможностей одночасно з реформуванням усього сектору безпеки і оборони¹⁴;
- конструктивні ініціативи в рамках «Нормандського формату» і Тристоронньої контактної групи на переговорах у Мінську, спрямовані на деескалацію насильства, вирішення гуманітарних питань, відстоювання національних інтересів та дотримання норм міжнародного права¹⁵;
- всебічна підтримка діяльності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ОБСЄ¹⁶: розташування головного та польових

офісів Місії; забезпечення недоторканості, свободи та безпеки пересування на підконтрольних Уряду територіях; встановлення контактів і спілкування Місії з політичними партіями та НУО, а також окремими особами та групами громадян тощо;

- подання позовів проти Росії до міжнародних судових інстанцій, зокрема до Європейського суду з прав людини¹⁷;
- регулярне інформування європейських партнерів про стан справ, що стосуються російсько-українського конфлікту і просування реформ в Україні;
- започаткування Україною ініціативи «Кримська платформа» — міжнародного консультативно-комунікаційного механізму, кінцевою метою якого є деокупація Криму та його повернення під контроль України¹⁸. Створення «Кримської платформи» підтримано Європейським Парламентом¹⁹.

Крім спроб врегулювання конфлікту на власній території, Україна бере участь у переговорах з питань Придністровського конфлікту²⁰. Опрацьовується питання практичного

¹⁴ 17 вересня 2020р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про розвідку». Ухвалення Закону вітала Міжнародна консультативна група, до складу якої належать Посольство США, Консульствна Місія ЄС, Представництво ЄС і Представництво НАТО в Україні. Див.: США, НАТО, ЄС привітали ухвалення Україною Закону про розвідку. — Голос Америки, 23 жовтня 2020р., <https://ukrainian.voanews.com/a/zakon-pro-rozvidku/5632856.html>.

9 червня 2021р. на обговорення профільного Комітету Верховної Ради був винесений президентський проект Закону «Про основи національного спротиву», яким передбачається створення взаємопов'язаних складових територіальної оборони (військової, військово-цивільної і цивільної), руху опору (партизанських сил, підпілля, допоміжних сил) і військової підготовки громадян. 29 червня проект прийнятий за основу та переданий на друге читання.

Докладніше про перебіг подій у цій сфері див. розділи «Безпека» щорічних аналітичних доповідей Центру Разумкова серії «Підсумки та прогнози» за 2014-2020рр., <https://razumkov.org.ua/vydannia/shchorichni-analitychni-pidsumky-i-prohnozy>.

¹⁵ Золкіна М. Оживити «Мінськ»: як змінилась стратегія України в нормандських переговорах. — Європейська правда, 10 липня 2020р., <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/07/10/7112005>.

¹⁶ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) про розміщення спеціальної моніторингової місії ОБСЄ.

¹⁷ Докладно див.: Україна проти Росії: МЗС відповідало про стан кожної зі справ у міжнародних судах. — Українські національні новини, 4 лютого 2021р., <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1915165-ukrai-na-proti-rosii-mzs-vidzvituvalo-pro-stan-kozhnoi-zi-sprav-u-mizhnarodnikh-sudakh>.

У цьому контексті актуальним є питання ратифікації та імплементації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду. 9 січня 2020р. проект відповідного закону був переданий Міністру закордонних справ для подальшого його представлення на розгляд Верховної Ради України. Підставою затримки ратифікації Статуту є висновок Конституційного Суду від 11 липня 2001р. про невідповідність деяких положень документа Конституції України.

¹⁸ «Кримська платформа» функціонуватиме на чотирьох рівнях: глав держав, міністрів закордонних справ, парламентів, експертів. Головними темами обговорень будуть: політика невизнання спроби анексії Криму Росією; розширення і посилення міжнародних санкцій проти Росії; міжнародна безпека; права людини; вплив окупації на економіку та екологію.

¹⁹ ЄС підтримав створення «Кримської платформи», Україна запрошує його представників на першу зустріч. — Радіо Свобода, 12 лютого 2021р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-es-krymska-platforma/31099646.html>.

²⁰ Україна у 1995р. приєдналася до переговорів у форматі «3+2» (ОБСЄ, Росія, Україна — посередники переговорів, Молдова, Придністров'є — сторони конфлікту). Після долучення до переговорів у 2005р. ЄС і США як спостерігачів формат перетворився на «5+2».

долучення України до операції ЄС «Алтея» в Боснії та Герцеговині (планується відрядження офіцера ЗСУ до об'єднаного штабу цієї операції у II половині 2021р.). Крім цього, в I півріччі 2020р. сили та засоби ЗСУ у п'ятий раз залучалися до оперативного чергування в бойовій тактичній групі (БТГ) ЄС «Хелброк»²¹; опрацьовуються питання їх залучення до чергування у 2023р. та 2026р.

У 2020р. Міністерство оборони України (МОУ) брало участь у реалізації спільних проектів у рамках Східного партнерства (СхП), зокрема:

- представники МОУ брали участь у дискусіях на робочій панелі з питань СПБО та цивільного захисту в рамках Платформи 1 «Демократія, належне урядування та стабільність»;
- під егідою Національного університету оборони України ім.І.Черняховського з 2014р. щорічно проводиться Початковий курс СПБО, останніми роками – за сприяння Європейського коледжу безпеки і оборони (ЄКБО, *European Security and Defence College*). Крім того, представники ЗСУ щорічно проходять навчання на закордонних курсах з питань СПБО, що проводяться за сприяння ЄКБО. МОУ висуває пропозиції започаткування аналогічних заходів за напрямками стратегічних комунікацій і кіберзагроз, спільного реагування на нові виклики безпеки та обороні, кризові ситуації, зумовлені епідемічними випадками.

В Україні, за прикладом багатьох європейських країн, планується створення ефективної системи військової юстиції у складі військової прокуратури, військових судів і військової поліції (останньої – на базі Військової служби правопорядку шляхом надання функції досудового слідства). Можливе поширення на цю сферу мандата Консультативної Місії ЄС сприятиме подоланню численних правових та організаційно-бюрократичних бар'єрів.

Успішно розвивається співробітництво МОУ з Європейським оборонним агентством (ЄОА, *European Defence Agency*,

EDA). Відповідно до чинної Адміністративної угоди між МОУ та ЄОА українська сторона брала участь у багатонаціональних проектах під егідою ЄОА за наступними напрямками:

1. *Матеріальна стандартизація*: ЗСУ беруть участь у роботі експертних груп:

- Експертна група №25 «Сумісність полігонів» (*Range Interoperability*);
- Експертна група №26 «Вибухові ефекти» (*Blast effects*);
- Експертна група №27 «Техніка автоматичної ідентифікації» (*Automatic identification technique*);
- Експертна група №28 «Камуфляж» (*Camouflage*);
- Експертна група №29 «Військова форма одягу» (*Military Clothes*).

Улітку 2020р. в ЄС ухвалено рішення про залучення українських фахівців до роботи у складі Європейського оборонного комітету з питань стандартизації (*European Defence Standardization Committee*) та експертних груп ЄОА: №10 – Боєприпаси (*Ammunition*), №14 – Технічна документація з питань життєвого циклу озброєнь (*Life Cycle Technical Documentation*), №15 – Якість електропостачання/Портативні електрогенератори (*Quality of electric power supply/Portable electric power generators*).

2. *Єдине європейське небо*: українські представники постійно беруть активну участь у засіданнях Військової авіаційної ради політичного рівня; на запрошення ЄОА в жовтні 2020р. військовослужбовці ЗСУ залучалися до тренувальних заходів з вертолітної підготовки на базі Багатонаціонального тренувального центру з вертолітної підготовки у м.Сінтра (Португалія).

3. *Логістика* (в т.ч. запасні частини і транспортні перевезення, Європейський авіатransпортний флот).

4. *Тренування* (в т.ч. підготовка екіпажів гелікоптерів).

²¹ До чергування у складі БТГ ЄС «Хелброк» у період з 1 січня по 30 червня 2020р. залучалися наступні сили та засоби ЗСУ: рота морської піхоти (96 військовослужбовців); транспортний літак Іл-76 МД з екіпажем (25 військовослужбовців); група штабних офіцерів (10 військовослужбовців).

Суттєвий потенціал зміцнення оборонних спроможностей містить майбутнє співробітництво України в Постійному структурованому співробітництві (*Permanent Structured Cooperation, PESCO*), що стало можливим завдяки рішенням ЄС про участь у ньому третіх країн²² (перелік проектів *PESCO* наведено в додатку 1). Для України це є сигналом про готовність ЄС до поглиблення співробітництва за умов наближення до його стандартів, можливістю пришвидшення реформ в оборонному секторі, а також певними орієнтирами таких реформ. МОУ надіслано заявки до чотирьох держав-координаторів проектів *PESCO* з метою започаткування переговорного процесу стосовно участі української сторони у проектах.

Проте, перелік обов'язкових юридичних, політичних, функціональних умов залучення до проектів третіх країн може тлумачитися двояко, що, як і у випадку з наданням Україні військово-технічної допомоги окремими країнами ЄС, може як сприяти залученню України до певних проектів, так і заважати цьому (врізка «Умови участі третіх країн у проектах *PESCO*», с.26). Це вимагає від України напруженої роботи з кожною конкретною країною-учасницею відповідного проекту *PESCO* по дипломатичних та експертних каналах з метою їх переконання в доцільності залучення України до проектів.

У контексті посилення практичного співробітництва з ЄС у рамках СПБО, створення спільних з ЄС спроможностей, спрямованих на реагування на кризові ситуації, опрацьовується питання залучення можливої фінансової допомоги від Європейського фонду забезпечення миру (*European Peace Facility Fund, EPF*). Попередньо визначено можливі напрями залучення міжнародної технічної допомоги в рамках *EPF*: мовна підготовка; військова медицина; розмінування територій; бойові тактичні групи; кібербезпека; хімічний, біологічний, радіаційний, ядерний захист; участь в операціях ЄС (тактичні перевезення, інженерне забезпечення, окремі спроможності військово-морських сил тощо).

Військово-технічне співробітництво, експортний контроль, контроль над озброєннями

Військово-технічне співробітництво з ЄС є найбільш перспективною сферою партнерства. Воно не гарантує, але надає Україні можливість отримати доступ до науково-технологічних, фінансових і промислових ресурсів ЄС, сприяє просуванню України на зовнішні ринки озброєнь заради технічної модернізації ЗСУ, інших силових структур, реформування та підвищення потенціалу вітчизняної оборонної промисловості. Це зумовлено тим, що ринок озброєнь ЄС регламентується винятково в рамках правової бази Союзу, але завдяки його обсягам і передовим стандартам він суттєво впливає на світові ринки.

17 липня 2020р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про оборонні закупівлі», який, згідно з УА, передбачає гармонізацію законодавства України у сфері оборонних закупівель з положеннями Директиви 2009/81/ЄК²³. Він покликаний забезпечити ефективне та прозоре здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, створення конкурентного середовища та запобігання корупції у сфері оборонних закупівель, розвиток добросовісної конкуренції, ефективне і прозоре планування, реалізацію і контроль над оборонними закупівлями.

²² Council Decision (CFSP) 2020/1639 of 5 November 2020 establishing the general conditions under which third States could exceptionally be invited to participate in individual PESCO projects. – Official Journal of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/1639/oj>.

²³ Directive 2009/81/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on the coordination of procedures for the award of certain works contracts, supply contracts and service contracts by contracting authorities or entities in the fields of defence and security, and amending Directives 2004/17/EC and 2004/18/EC, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:216:0076:0136:en:PDF>.

УМОВИ УЧАСТІ ТРЕТІХ КРАЇН У ПРОЕКТАХ PESCO

Рішення 2020/1639 визначає загальні умови, згідно з якими треті країни можуть бути у винятковому порядку запрошені до участі в окремих проектах PESCO.

Юридичні умови:

- наявність чинної угоди з ЄС про безпеку інформації;
- наявність чинної адміністративної угоди з ЄОА (у разі залучення Агентства до проекту);
- денонсація міжнародних угод, що містять зобов'язання, несумісні з участю в PESCO.

Політичні умови

Третя країна має поділяти цінності і принципи, на яких базується ЄС (демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини тощо), а також цілі СЗБП:

- захист цінностей ЄС, основоположних інтересів, безпеки, незалежності та цілісності;
- консолідація і підтримка демократії, засад правової держави, прав людини і принципів міжнародного права;
- збереження миру, запобігання конфліктам і зміцнення міжнародної безпеки згідно з відповідними цілями і принципами Статуту ООН, а також принципами Гельсінського заключного акта та цілями Паризької хартії 1990р. для нової Європи, включно з тими, що стосуються зовнішніх кордонів;
- розвиток міжнародної системи, заснованої на посиленому багатосторонньому співробітництві та належному глобальному управлінні.

Її політика не повинна суперечити інтересам безпеки і оборони ЄС та його держав-членів, включно з повагою до принципу добросусідських відносин з державами-членами. Вона має підтримувати політичний діалог з ЄС, що охоплює аспекти безпеки і оборони, присутні в певному проекті.

Участь третьої країни повинна сприяти зміцненню СПБО, відповідати амбіціям ЄС, включно з підтримкою місій та операцій.

Участь третьої країни не повинна призводити до залежності від неї або до обмежень для будь-якої держави-члена ЄС стосовно закупівель озброєнь, досліджень і розвитку військового потенціалу, використання та експорту озброєнь, спроможностей і технологій, що може тим чи іншим чином загальмувати прогрес чи ускладнити використання технічних засобів, експорт або оперативне розгортання розроблених у проекті спроможностей. Це має бути закріплено в угоді про умови розподілу результатів кожного відповідного проекту (спроможностей, технологій) за межами Партнерства з метою запобігання використанню певних спроможностей проти ЄС та його членів.

Функціональні умови

Участь третьої країни має забезпечувати суттєву додану вартість у проекті і сприяти досягненню його цілей.

Відповідно до пріоритетів європейського підходу до співпраці, а також Рішення 2018/909*, що встановлює загальні правила управління проектами PESCO, засоби, що залучаються третьою країною у проекті, повинні доповнювати засоби, запропоновані державами-учасниками PESCO. Це стосується, зокрема, технічного досвіду, оперативної і фінансової підтримки, сприяючи таким чином реалізації проекту та, відповідно, успіху Партнерства в цілому.

Участь третьої країни пов'язана з більш жорсткими зобов'язаннями в рамках PESCO, визначеними в Додатку до Рішення 2017/2315**, особливо тих, виконання яких сприяє конкретний проект. Стосовно проектів, орієнтованих на спроможності, участь третьої країни повинна:

- сприяти реалізації пріоритетів, визначених Планом розвитку спроможностей (*Capability Development Plan*) і Скоординованим щорічним оборонним оглядом (*Coordinated Annual Review on Defence, CARD*);
- позитивно впливати на Європейську оборонну технологічну промислову базу (*European Defence Technological Industrial Base, EDTIB*);
- сприяти підвищенню конкурентоспроможності європейської оборонної промисловості.

Процедурні питання

Участь третьої країни ініціюється запитом зацікавленої сторони, що направляється координатору проекту PESCO.

Запит має містити:

- обґрунтування необхідності участі;
- мету та бажані форми участі;
- підтвердження можливості виконувати умови участі у проекті.

Залучені до проекту держави-членами одностайно надають попередню оцінку запиту на основі вивчення відповідності держави-партнера визначеним вище юридичним, політичним і функціональним умовам.

Остаточна оцінка надається Комітетом з питань політики та безпеки. Вона є основою для прийняття рішення Радою ЄС про участь третьої країни у проекті.

У разі схвального рішення воно направляється координатору проекту і країні, що запрошується, після чого відбувається укладення адміністративної угоди про її участь у відповідному проекті PESCO.

* Council Decision (CFSP) 2018/909 of 25 June 2018 establishing a common set of governance rules for PESCO projects, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.161.01.0037.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2018%3A161%3ATOC.

** Council Decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2017.331.01.0057.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2017%3A331%3ATOC.

Закон надає державним замовникам можливість здійснювати закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення (в т.ч. імпорتنі закупівлі) за прозорими та конкурентними процедурами. Законом передбачено також надання доступу іноземним постачальникам до процедур закупівель оборонної продукції за умови надання переваги виробникам, локалізованим на митній території України, а також виробникам, які забезпечують більш вигідні умови утримання, сервісу і ремонту поставленої продукції; можливість укладання інвестиційних угод на розвиток виробництва.

Головними внутрішніми чинниками, що гальмують прогрес у цій сфері, є низькі рівні культури стратегічного планування та виконавської дисципліни в органах виконавчої влади України²⁴. Бездумне, механістичне впровадження у практику стратегічного планування «модних» механізмів проектного менеджменту не сприяє підвищенню якості планування, а іноді повертає його до засад радянського координаційно-відомчого підходу.

В Україні відбувається активний розвиток приватного сектору оборонної промисловості. Якщо у 2015р. на нього припадало 23% державного оборонного замовлення, то у 2020р. — вже 54%²⁵. Стратегією реформування оборонної промисловості України, ухваленою Урядом 14 квітня та Радою національної безпеки і оборони (РНБО) України 17 червня 2021р., передбачається подальша масштабна корпоратизація та акціонування оборонних підприємств, стимулювання їх інноваційного розвитку, запровадження в галузі управління якістю, імпортозаміщення критичних позицій. На базі концерну «Укроборонпром» пропонується створити холдинг «Оборонні системи України», до якого увійдуть холдинги за напрямками: авіа-ремонт, бронетехніка, високоточні озброєння, радарні та морські системи²⁶. Перший холдинг «Радарні системи» у складі 10 профільних підприємств з виробництва сучасних

засобів радіоелектронної боротьби з'явився у вересні 2020р.

Крім того, Стратегія передбачає створення Агентства оборонних технологій, що має надати імпульсу в підвищенні науково-технологічного потенціалу оборонної промисловості України. Сьогодні можливості українських оборонних підприємств з проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт суттєво обмежені браком вільних коштів. Утворення Агентства та налагодження його взаємодії з підприємствами сприятиме підвищенню їх ефективності і привабливості для партнерів та інвесторів.

Останні тенденції дають змогу говорити про збільшення інтересу ряду європейських країн до України. Так, за даними «Укроборонпрому» (відповідь на запит Центру Разумкова про надання інформації), частка європейських країн у регіональній структурі експорту озброєнь і військової техніки України зросла з 3% у 2013р. до 13% у 2019р. та 16% у 2020р. У 2021р. також очікується нарощування співробітництва з країнами ЄС. За умов, якщо під час реалізації нової Стратегії вдасться позбутися або ж суттєво знизити проблеми зайвої централізації, ручного управління, бюрократизації і корупції, українська «оборонка» отримає чудовий шанс перетворитися на побудований за європейськими стандартами, привабливий для інвесторів сектор економіки, що розвивається швидкими темпами.

Певною сходинкою до цього може стати участь українських оборонних підприємств у проектах *PESCO*. Їх зацікавленість у такій участі пояснюється можливістю отримання доступу до фінансових ресурсів, новітніх технологій, ринків збуту, передового досвіду корпоративного управління. Але слід враховувати, що для перетворення цих сподівань на реальність на першому місці буде стояти не зацікавленість України в такому співробітництві, а «холодний» розрахунок

²⁴ У 2021р. відбулося суттєве зволікання з ухваленням державного оборонного замовлення через запізнення з ухваленням потрібних підзаконних актів, переліку державних замовників, а також порядку планування за новим Законом. Див., наприклад: Гончарук Л. Простій в «оборонці». Чому державне замовлення затримується. — Суспільне, 23 квітня 2021р., <https://suspiilne.media/125162-prostij-v-oboronnicomu-derzavne-oboronne-zamovlennja-zatrimuetsja>.

²⁵ Приватні компанії виконують понад половину державного оборонного замовлення. — Економічна правда, 28 січня 2021р., <https://www.epravda.com.ua/news/2021/01/28/670462>.

²⁶ Бадрак Д. На руїнах «Укроборонпрому». Чи перетвориться гусениця у дев'ять прекрасних метеликів? — Главком, 24 листопада 2020р., <https://glavcom.ua/publications/na-rujinah-ukroboronpromu-chi-peretvoritsya-gusenicja-u-devyat-prekrasnih-metelikiv-719936.html>.

європейцями доданої вартості від участі України у відповідних проєктах. На шляху залучення України до проєктів *PESCO* доведеться подолати багато перепон, пов'язаних з «політичною доцільністю», бюрократією і конкуренцією у країнах ЄС.

За цих умов українські підприємства зосереджуються на кооперації з окремими європейськими країнами. Однією з перших країн в Європі, яка зрозуміла стратегічну важливість ВТС з Україною, є Польща. На сьогодні з нею реалізуються ряд спільних проєктів, зокрема, з розробки боеприпасів, безпілотних літальних апаратів і протитанкових ракетних комплексів. Іншими європейськими партнерами України є Бельгія, Болгарія, Литва, Угорщина, Чехія, Хорватія, з якими розвивається співпраця в напрямках постачання запчастин і комплектуючих до авіаційної техніки, протиповітряної оборони, ракетно-артилерійського озброєння, постачання стрілецької зброї і боеприпасів, спільна розробка, виробництво та постачання високоточних засобів ураження.

22 липня 2020р. Україна і Франція підписали контракт на побудову 20 патрульних катерів для Морської охорони Державної прикордонної служби України (ДПСУ). За контрактом, ДПСУ упродовж трьох років має отримати 20 сучасних патрульних катерів французької компанії *OCEA*, перший – вже у 2021р.²⁷ Партнером *OCEA* обраний український «Нібулон», на якому побудують п'ять катерів проєкту *FPB 98 MKI*. Проте, можуть виникнути питання з координацією одночасного виконання замовлень для ДПСУ та ВМС України. 21 червня 2021р. відбулося підписання Меморандуму між консорціумом промисловості Великої Британії і ВМС України про реалізацію проєктів морського партнерства на спільне проєктування та будівництво в Україні та Великій Британії двох тральщиків і восьми ракетних катерів, реконструкцію українських суднобудівних

підприємств і будівництво двох баз ВМС України²⁸. Критично важливою в цих умовах є наявність у України власної програми відновлення суднобудівної галузі та задоволення потреб як ВМС, так і ДПСУ.

Одним із критичних напрямів ВТС з ЄС є **експортний контроль**. ЄС має одну з найбільш розвинутих і впливових систем експортного контролю у світі²⁹. Згідно з УА, співробітництво в цій сфері має відбуватися відповідно до принципів, викладених у Спільній позиції Ради ЄС 2008/944/СЗБП, «яка оновлює і замінює Кодекс поведінки Європейського Союзу стосовно експорту озброєнь, ухвалений Радою 8 червня 1998р.»³⁰. У цьому напрямі Державна служба експортного контролю (ДСЕК) України брала участь у наступних заходах у рамках Програми ЄС «Партнер партнеру» для держав, що не є членами ЄС, з питань контролю над товарами військового призначення:

- ознайомчий візит ЄС 5-6 лютого 2020р. (м.Братислава, Словаччина), влаштований Федеральним бюро з економічних питань та експортного контролю Німеччини (*Federal Office for Economic Affairs and Export Control, BAFA*); мета – ознайомлення з результатами порівняльного аналізу національних підходів до організації митних процедур у сфері експортного контролю з особливою увагою до оцінки та управління ризиками, а також обміну інформацією і поширенню передових практик;
- 6-й Літній університет ЄС з питань контролю над торгівлею стратегічною продукцією, проведений організацією *Expertise France* 7-21 серпня 2020р.; мета – поглиблене ознайомлення з кращими міжнародними практиками стосовно ефективної реалізації контролю над торгівлею військовою продукцією з акцентом на таких питаннях: роль наукових та освітніх

²⁷ «Україна підписала з *OCEA* контракт на будівництво 20 катерів для прикордонників». – Українформ, 22 липня 2020р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3068002-avakov-pro-ugodu-iz-francuzkou-osea-ukraina-otrimae-sucasni-tehnologii-budivnictva-korabliv.html>.

²⁸ Інформаційно-аналітичний огляд військових новин. – Центр воєнної політики та політики безпеки, Випуск 25/21, 27 червня 2021р.

²⁹ Докладно про систему експортного контролю ЄС і динаміку її розвитку див. відповідні розділи *Щорічника СІПРІ* (україномовна версія) за різні роки на сайті Центру Разумкова, <https://razumkov.org.ua/vydannia/sipri>.

³⁰ Спільна позиція Ради ЄС 2008/944/СЗБП від 8 грудня 2008р. про визначення спільних правил контролю над експортом товарів і технологій військового призначення, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-08#Text.

закладів у поширенні інформації, виявлення потенційно чутливих передач технологій через інструменти добування відомостей; митні та правоохоронні аспекти;

- регіональний онлайн семінар «Експортний контроль та науково-освітні заклади» (9 грудня 2020р.), призначений для представників науково-дослідних установ, закладів вищої освіти та ліцензійних органів Білорусі, Грузії та України; мета — підвищення рівня обізнаності стосовно цілей експортного контролю; формування свідомого ставлення до культури безпеки під час наукових досліджень і розробок з іноземними установами та міжнародного наукового співробітництва, пов'язаних з передачами виробів, знань (технологій) або програмного забезпечення, чи оприлюднення наукових робіт; сприяння у створенні Системи внутрішньофірмового експортного контролю (СВФЕК).

З урахуванням накопиченого досвіду та отриманої інформації ДСЕК вдосконалює власну діяльність і готує пропозиції з гармонізації нормативно-правової бази в цій сфері. Наразі на розгляді Міністерства економіки України перебуває проект змін до Закону «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Проектом не передбачається зміна моделі державного регулювання зазначеної діяльності, яка на сьогодні є налагодженою та забезпечує належне здійснення державного експортного контролю. Запропоновані зміни стосуються переважно суттєвого спрощення процедур, впорядкування питань відповідальності за правопорушення у сфері експортного контролю, врегулювання діяльності СВФЕК та наближення цих процедур до стандартів ЄС.

Зокрема, на міжвідомчому узгодженні перебуває проект постанови КМУ про внесення змін до Порядку здійснення державного контролю над міжнародними передачами товарів військового призначення, яким передбачено, зокрема:

- імплементація міжнародних зобов'язань України, зумовлених участю у міжнародному режимі експортного контролю

Вассенаарська домовленість (ВД), шляхом внесення змін до Списку товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю;

- імплементація положення Елементів експортного контролю над переносними зенітними ракетними комплексами, схвалених на Пленарному засіданні ВД;
- визначення механізму «єдиного вікна» та оптимізація контрольних процедур під час переміщення товарів через митний кордон України; спрощення процедур для суб'єктів господарювання.

Також завершена розробка проекту постанови Уряду про внесення змін до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, яким, зокрема, пропонується внести зміни до Єдиного списку товарів подвійного використання відповідно до рішень, ухвалених раніше на Пленарних засіданнях усіх режимів експортного контролю у 2017-2019рр.

Водночас, Україна має певні зауваження до політики ВТС окремих держав-членів ЄС, а саме стосовно обмежень на поставки Україні оборонних озброєнь. Спільна позиція 2008/944/СЗБП містить положення, які за бажання можуть тлумачитися неоднозначно, наприклад:

- ✓ «Держави-члени мають рішучі наміри запобігати експорту товарів і технологій військового призначення, що можуть бути використані для внутрішніх репресій, міжнародної агресії або сприяти регіональній нестабільності».
- ✓ «Держави мають право передавати засоби самооборони, що відповідає визнаному Статутом ООН праву на самооборону».
- ✓ «Хоча держави-члени, де це доречно, також можуть враховувати вплив запропонованого експорту на власні економічні, соціальні, комерційні та промислові інтереси, ці чинники не повинні заважати застосуванню вищезазначених критеріїв».

КРИТЕРІЇ КОНТРОЛЮ НАД ЕКСПОРТОМ ТОВАРІВ І ТЕХНОЛОГІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Витяг зі Спільної позиції Ради ЄС 2008/944/СЗБП від грудня 2008р. про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення³¹

Критерій 1: Повага до міжнародних обов'язків і зобов'язань держав-членів, зокрема санкцій, встановлених Радою Безпеки ООН або Європейським Союзом, договорів про нерозповсюдження та з інших питань, а також інших міжнародних зобов'язань.

У ліцензії на експорт відмовляють, якщо її надання несумісне, зокрема, з:

- (а) міжнародними обов'язками держав-членів та їхніми зобов'язаннями забезпечувати виконання ембарго стосовно зброї, запроваджених ООН, Європейським Союзом та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі;
- (б) міжнародними обов'язками держав-членів згідно з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї, Конвенцією про біологічну та токсинну зброю та Конвенцією про хімічну зброю;
- (с) зобов'язанням держав-членів не експортувати жодні види протипіхотних мін;
- (д) зобов'язаннями держав-членів у рамках Австралійської групи, Режиму контролю за ракетними технологіями, Комітету Цангера, Групи ядерних постачальників, Вассенаарської домовленості та Гаазького кодексу поведінки проти розповсюдження балістичних ракет.

Критерій 2: Повага до прав людини у країні кінцевого призначення, а також повага країною кінцевого призначення міжнародного гуманітарного права.

... держави-члени повинні:

- (а) відмовляти у наданні ліцензії на експорт, якщо існує очевидний ризик, що експортовані товари або технології військового призначення можуть бути використані для внутрішніх репресій;
- (б) виявляти особливу обережність і пильність щодо видачі ліцензій на експорт до країн, в яких компетентні органи ООН, Європейського Союзу або Ради Європи виявили серйозні порушення прав людини, з урахуванням кожного окремого випадку та беручи до уваги характер товарів або технологій військового призначення;
- (с) відмовляти у наданні ліцензії на експорт, якщо існує очевидний ризик, що експортовані товари або технології військового призначення можуть бути використані під час вчинення серйозних порушень міжнародного гуманітарного права.

Критерій 3: Внутрішня ситуація у країні кінцевого призначення з точки зору існування напруженості або збройних конфліктів.

Держави-члени повинні відмовляти у наданні ліцензії на експорт товарів або технологій військового призначення, які можуть провокувати або продовжувати збройні конфлікти, або загострювати існуюче напруження чи конфлікти у країні кінцевого призначення.

Критерій 4: Збереження регіонального миру, безпеки та стабільності.

Держави-члени повинні відмовляти у наданні ліцензії на експорт, якщо існує очевидний ризик, що передбачуваний одержувач може використати експортовані товари або технології військового призначення для агресивних дій проти іншої країни або силового обстоювання територіальних претензій. Під час розгляду таких ризиків держави-члени повинні, зокрема, враховувати:

- (а) існування або ймовірності виникнення збройного конфлікту між одержувачем та іншою країною;
- (б) претензії на територію сусідньої країни, що їх у минулому одержувач намагався або загрожував реалізувати силовими методами;
- (с) ймовірність використання одержувачем товарів або технологій військового призначення для інших цілей, ніж задоволення законних інтересів національної безпеки і оборони;
- (д) вимогу не завдавати шкоди регіональній стабільності жодним істотним чином.

Критерій 5: Національна безпека держав-членів та територій, зовнішні відносини яких є сферою відповідальності однієї з держав-членів, а також національна безпека дружніх і союзних країн.

Держави-члени повинні враховувати:

- (а) потенційний вплив експортованих товарів або технологій військового призначення на свої інтереси у сфері безпеки і оборони, а також відповідні інтереси іншої держави-члена та дружніх і союзних країн, визнаючи при цьому, що цей чинник не може шкодити врахуванню критеріїв щодо поваги до прав людини та збереження регіонального миру, безпеки і стабільності;
- (б) ризик використання зазначених товарів або технологій військового призначення проти своїх збройних сил чи сил інших держав-членів та дружніх і союзних країн.

Критерій 6: Поведінка країни-покупця стосовно міжнародної спільноти, особливо її ставлення до тероризму, характер союзів, членом яких вона є, та її повага до міжнародного права.

Держави-члени повинні враховувати, зокрема, дані про країну-покупця стосовно:

- (а) підтримки нею або заохочення тероризму та міжнародної організованої злочинності;
- (б) дотримання нею своїх міжнародних зобов'язань, особливо щодо незастосування сили, та міжнародного гуманітарного права;
- (с) її зобов'язань щодо нерозповсюдження та інших аспектів контролю за озброєннями і роззброєнням, зокрема підписання, ратифікації та імплементації відповідних конвенцій про контроль за озброєннями і роззброєнням, зазначених у пункті (б) Критерію 1.

³¹ Джерело: Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-08#Text, усі виділення тут (напівжирний шрифт та курсив) зроблені авторами цієї доповіді.

Критерій 7: Наявність ризику, що товари або технології військового призначення будуть перенаправлені всередині країни-покупця або реекспортовані на небажаних умовах.

Під час оцінювання впливу експортованих товарів або технологій військового призначення на країну-одержувача та ризику, що такі товари або технології можуть бути перенаправлені небажаному кінцевому споживачу або для небажаного кінцевого використання, необхідно врахувати таке:

- (а) законні інтереси у сфері оборони і внутрішньої безпеки країни-одержувача, в т.ч. будь-яку участь у миротворчій діяльності ООН або іншій миротворчій діяльності;
- (b) технічну спроможність країни-одержувача використовувати такі товари або технології;
- (c) здатність країни-одержувача застосовувати дієві заходи експортного контролю;
- (d) ризик, що такі товари або технології будуть реекспортовані до небажаних місць призначення, а також дані про країну-одержувача щодо дотримання нею правил реекспорту або отримання нею, перш ніж здійснювати реекспорт, попередньої згоди, яку держава-член, що здійснює експорт, вважатиме за потрібне вимагати;
- (e) ризик перенаправлення таких товарів або технологій до терористичних організацій або окремих терористів;
- (f) ризик зворотного інжинірингу або непередбаченої передачі технологій.

Критерій 8: Сумісність експорту товарів або технологій військового призначення з технічним та економічним потенціалом країни-одержувача, враховуючи бажаність того, щоб держави задовольняли свої законні безпекові й оборонні потреби з найменшим відволіканням людських і економічних ресурсів на сферу озброєння.

Держави-члени повинні враховувати, спираючись на інформацію з достовірних джерел, таких як звіти Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного валютного фонду та Організації економічного співробітництва і розвитку, чи стане пропонуваній експорт серйозною перешкодою для сталого розвитку країни-одержувача. У цьому контексті вони повинні враховувати відносний рівень військових і соціальних видатків країни-одержувача, беручи до уваги також будь-яку допомогу від ЄС або надану на двосторонній основі.

З одного боку, існує думка в окремих державах-членах ЄС, що поставки озброєнь Україні можуть розглядатися як чинник, що загострює чи затягує конфлікт або спричиняє регіональну нестабільність (Критерій 3, врізка «Критерії експортного контролю»). З іншого — згідно з Критерієм 4, Україна не може розглядатися як одержувач, який «може використати експортовані товари або технології військового призначення для агресивних дій проти іншої країни або силового обстоювання територіальних претензій», оскільки вона є не агресором, а є жертвою агресії і відповідно до Статуту ООН має право на самооборону. Більше того, в Резолюції ЄП від 29 квітня 2021р. йдеться про те, що «гра м'язами» Росії є загрозою не лише для України, але й для європейської стабільності, безпеки та миру³².

Насправді, згадана Спільна позиція вказує на «високі спільні стандарти, які всіма державами-членами вважатимуться мінімальними для управління та обмеження передачі товарів і технологій військового призначення», у рамках яких держави-члени мають свободу на прийняття остаточних рішень. Причому «Спільна позиція не впливає на право держав-членів провадити більш жорстку національну політику».

Таким чином причиною відмови Україні в поставках озброєнь є не політика ЄС, а ставлення кожної конкретної держави-члена ЄС до конфлікту в Україні, а також побоювання реакції Росії (з урахуванням наявності у останньої великого арсеналу гібридного впливу), що може негативно вплинути на комерційні інтереси певних країн ЄС. Щоправда, як уже зазначалося, є ознаки того, що простір безкарних дій Росії, отже і побоювань її реакції, починає звужуватися.

Ще одним напрямом співробітництва в рамках Угоди про асоціацію ПДА зазначає «спільне протистояння загрозам безпеці, що можуть бути спричинені українськими

³² «... нарощування російської військової потужності є загрозою для європейської стабільності, безпеки та миру; тому Європарламент наголошує, що дружні країни мають посилити військову підтримку України та забезпечення її оборонними озброєннями, що відповідає ст.51 Статуту ООН, яка дозволяє індивідуальну та колективну самооборону». Див.: Russia, the case of Alexei Navalny, the military build-up on Ukraine's border and Russian attacks in the Czech Republic. — European Parliament resolution, Brussels, 29 April 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0159_EN.html.

запасами звичайних видів зброї та застарілих боєприпасів, включаючи легке озброєння і стрілецьку зброю та їх боєприпаси, а також протипіхотні міни; реалізація проекту по знищенню протипіхотних мін відповідно до положень Конвенції 1997р. про заборону використання, накопичення, виробництва та передачі протипіхотних мін та їх знищення (Оттавська конвенція), за фінансової допомоги ЄС». Проте, активізація зусиль у цьому напрямі має враховувати обставини перебування країни у стані де-факто війни.

Кібербезпека

У липні 2020р. Агентство ЄС з питань кібербезпеки (ENISA) опублікувало звіт про кіберінциденти за період 2019-2020рр.³³ З нього випливає, що географія кібернападів постійно розширюється, вони стають дедалі більш досконалішими, цілеспрямованими, широко розповсюдженими, ідентифікувати їх замовників стає дедалі складніше. Лише у 2019р. зафіксовано 450 кібератак на критичну інфраструктуру ЄС і держав-членів. У грудні 2020р. хакери атакували Європейське агентство з лікарських засобів та отримали доступ до документів стосовно вакцини Pfizer/BioNTech³⁴.

У 2016р. Європарламент і Рада ЄС ухвалили Директиву 2016/1148 про безпеку мережевих та інформаційних систем³⁵. Того ж року була презентована Глобальна стратегія СЗБП ЄС³⁶. У розділі «Кібербезпека» зазначається, що стратегічною метою для ЄС залишається посилення інституційних спроможностей ЄС і держав-членів у протидії кіберзагрозам зі збереженням відкритого, вільного та безпечного кіберпростору.

16 грудня 2020р. ЄК і Високий представник ЄС з питань зовнішньої і безпекової

політики представили нову Стратегію кібербезпеки ЄС³⁷. Її метою є «зміцнення колективної стійкості Європи у протидії кіберзагрозам, а також надання усім громадянам і бізнесам можливостей користуватися надійними послугами і цифровими інструментами».

22 березня 2021р. Європейська Рада ухвалила висновки стосовно стратегії кібербезпеки та заходи на наступний рік, зокрема: формування мережі операційних центрів і спеціального кіберпідрозділу, завершення робіт над інструментарієм 5G, запровадження безпекових стандартів, захист жорсткого шифрування (доступного лише правоохоронним органам), посилення інструментів кібердипломатії.

Наприкінці 2020р. Високий представник ЄС Ж.Боррель оголосив про наміри Євросоюзу створити робочу групу з кіберрозвідки при Розвідувальному та ситуативному центрі ЄС (*EU Intelligence and Situation Centre, EU INTCEN*). Також було оголошено наміри про створення за участі Делегацій ЄС у третіх країнах мережі кібердипломатії для партнерів ЄС, включно з Україною, а також збільшення практичної підтримки партнерам для підвищення їх стійкості до кіберзагроз.

Україна вже тривалий час є об'єктом регулярних і масштабних кібератак, які загрожують стабільній роботі інформаційних ресурсів органів влади і критичної інфраструктури. Впродовж 2020р. в Україні було нейтралізовано 600 таких кібератак³⁸. З метою забезпечення кібербезпеки в Україні утворені підрозділи кіберзахисту в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації, СБУ, МВС, НБУ, Міністерстві інфраструктури, МОУ, ЗСУ. Створене Міністерство цифрової трансформації,

³³ ENISA's Latest Report: The Evolving Cyber Threat Landscape, Cyber Competence Network, 2 November 2020, <https://cybercompetencenetwork.eu/1205-2>

³⁴ Там само.

³⁵ Directive 2016/1148 – Measures for a high common level of security of network and information systems across the Union, <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vk5x5q2ntoyv>.

³⁶ Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L1148&from=GA>.

³⁷ New EU Cybersecurity Strategy and new rules to make physical and digital critical entities more resilient. – Press release, 16 Dec. 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2391.

³⁸ У 2020р. СБУ нейтралізувала 600 кібератак і викрила 20 хакерських угруповань. – СБУ, 20 січня 2021р., <https://ssu.gov.ua/novyny/u-2020-rotsi-sbu-neitralizuvala-600-kiberatak-i-vykryla-20-khakerskykh-uhrupovan>.

розбудовується Національна телекомунікаційна мережа, функціонують захищені центри обробки даних (дата-центри), започатковане функціонування системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки. Для покращення координації діяльності суб'єктів кібербезпеки утворено робочий орган РНБО – Національний координаційний центр кібербезпеки.

13 травня 2021р. в Україні офіційно відкритий «Кіберцентр UA30» (<https://ua30.gov.ua>). Він призначений для захисту критичної інформаційної інфраструктури: державних реєстрів, інформаційних ресурсів, інформаційних систем критично важливих підприємств. На його базі працюють команда CERT-UA (*Computer Emergency Response Team of Ukraine*) і тренінговий центр для фахівців з питань кібербезпеки, а також планується створення Національного центру резервування державних інформаційних ресурсів. У березні 2021р. РНБО схвалила проект нової Стратегії кібербезпеки України на 2021-2025рр., якою передбачене суттєве зміцнення наявних інституційних спроможностей з протидії кіберзагрозам.

Відповідно до згаданих вище ініціатив ЄС і пропозицій Саміту Україна-ЄС у жовтні 2020р., 3 червня 2021р. відбулися перші кібердіалоги Україна-ЄС. Україна стала сьомою державою серед не-членів Євросоюзу та першою серед країн Східного партнерства, яка має унікальний формат обміну кращими практиками у сфері кібербезпеки³⁹.

КОСМОС

У рамках реалізації положень УА стосовно розширення співробітництва між Україною та ЄС у космічній сфері особлива увага приділяється активній взаємодії з ЄК, Європейським космічним агентством (*European Space Agency, ESA*) – з перспективою членства в ньому, космічними агентствами країн-членів ЄС, а також залученню України до участі у програмах *GALILEO-EGNOS* (Європейська глобальна система супутникової навігації), *Copernicus* (Глобальний моніторинг в інтересах безпеки і збереження довкілля).

Упродовж останніх років Україна значно просунулась у реалізації домовленостей з ЄС у космічній сфері:

- у 2018р. підписана Угода між Державним космічним агентством України (ДКАУ) та ЄК про співробітництво з питань доступу до даних і використання даних супутників *Sentinel* програми ЄС *Copernicus*;
- у 2020р. розпочав роботу Регіональний дзеркальний сайт програми ЄС *Copernicus*, що забезпечує вільний доступ усіх бажаючих до матеріалів зйомок території України зі супутників *Sentinel-1*, *Sentinel-2*, *Sentinel-3*. На 2020-2021рр. заплановано розширення доступу до супутника *Sentinel-5P*;
- 12 березня 2020р. проведено перший раунд переговорів стосовно проекту Угоди між Україною та ЄС на тему розширення покриття системи *EGNOS* та забезпечення доступу до послуги *Safety of Life*. Під час переговорів сторони дійшли згоди стосовно ключових аспектів майбутньої угоди, обговорили технічні особливості впровадження системи та терміни введення системи в експлуатацію. Очікується, що за результатами консолідованої роботи Уряду та ЄК Угода може бути підписана до кінця 2021р. Україна стане першою країною поза ЄС, яка отримає доступ до цієї системи.

Ще однією амбітною метою ДКАУ є доłącення до роботи Супутникового центру

³⁹ Участь у кібердіалозі з ЄС, крім України, беруть Бразилія, Індія, Китай, Південна Корея, США та Японія.

ЄС (база Турихон, Мадрид). На думку Ж.Борелля, яку він висловив під час засідання Ради міністрів ЄС із закордонних справ, «Супутниковий центр ЄС є дуже важливим активом для наших інституцій та агентств, для держав-членів, для наших місій і операцій, він надає нам можливість критично важливого геополітичного аналізу. Він також надає нашим партнерам, таким як ОБСЄ, Україна, [Місія] ООН у Лівії безцінні зображення того, що відбувається на землі»⁴⁰.

13 січня 2021р. Кабінет Міністрів ухвалив Концепцію Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2021-2025рр. У Концепції пропонується здійснювати повномасштабну співпрацю з недержавним сектором економіки, стимулювати та розширювати міжнародне співробітництво. Зокрема, здійснювати спільні проекти та розробки в рамках програми ЄС *Horizon Europe* на період 2021-2027рр., а також у рамках співпраці з *ESA*, *NASA* та іншими провідними космічними агенціями⁴¹.

2.3. Оцінки виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС у сфері цивільної безпеки

У контексті дотримання Україною європейських цінностей і принципів, наближенні її до стандартів ЄС, Євросоюз великого значення надає реформуванню та становленню сектору цивільної безпеки. Основним майданчиком для обговорення результатів взаємодії є засідання двосторонніх органів асоціації, зокрема Комітету асоціації, Підкомітету з питань юстиції, свободи і безпеки, Діалогу з прав людини. 19 травня 2021р. у форматі відеоконференції відбулося сьоме засідання Підкомітету «Юстиція, свобода та безпека» Комітету асоціації Україна-ЄС. Сторони обговорили, зокрема, стан справ у здійсненні судової реформи, реформи прокуратури та правоохоронних

органів, запобігання і протидію корупції, управління кордонами.

Україна вживає заходів для розвитку співробітництва з ЄС на підставі УА та ПДА, відповідних двосторонніх і національних нормативно-правових документів, що регулюють діяльність у цій сфері. Великий обсяг роботи здійснюється у співробітництві і взаємодії з відповідними агентствами ЄС (додаток 3 «Співробітництво МВС з агентствами ЄС», с.58) та в рамках проектів (програм) технічної допомоги ЄС (додаток 4 «Проекти (програми) технічної допомоги ЄС і держав-членів, які реалізовувалися в МВС у 2019-2021рр.», с.61).

Реформування та зміцнення спроможностей правоохоронних органів

- ✓ У рамках проекту ЄС «Підтримка реформи поліції в Україні» реконструйовані 20 відділів поліції у Київській, Львівській і Харківській областях. Головними результатами реалізації проекту стало ефективне забезпечення публічної безпеки людей та налагодження взаємодії поліції з громадою на місцях. У рамках проекту оновленим відділам передані 30 сучасних транспортних засобів (10 мікроавтобусів і 20 автомобілів), понад 400 поліцейських пройшли відповідну підготовку в рамках концепції *community policing*, в т.ч. 60 тренерів, які навчатимуть інших поліцейських. Проект був реалізований завдяки підтримці Представництва ЄС в Україні, поліції Швеції (*SWEPOL*), Управління ООН з обслуговування проектів (*UNOPS*) та Консультативної Місії ЄС в Україні (КМЕС). 27 березня 2021р. відбулася презентація результатів проекту. Голова Представництва ЄС в Україні Посол Х.Мінгареллі зазначив, що «ЄС і надалі надаватиме підтримку Міністерству внутрішніх справ і Національній поліції України для того, щоб правоохоронні органи стали справді

⁴⁰ Боррель сумнівається, що Кремль хоче деескалації в Україні. — Укрінформ, 6 травня 2021р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3241211-borrel-sumnivaetsa-so-kreml-hoce-deescalacii-v-ukraini.html>.

⁴¹ Дані про співробітництво України з країнами-членами ЄС у рамках СПБО у 2019-2021рр. наведені у додатку 2, вміщеному в цьому виданні.

- відкритими і демократичними організаціями, основним завданням яких є служити народу України»⁴².
- ✓ Підтримка КМЕС формалізована у вигляді програми «Операційна підтримка НПУ». Її пріоритетами є: удосконалення оперативної діяльності НПУ на основі сучасних методик і технологій; об'єднання слідчих та оперативних працівників НПУ (проект «Детективи»); управління кадровими ресурсами НПУ; взаємодія поліції з громадою та створення груп реагування НПУ; запровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та громадського порядку під час масових заходів.
 - ✓ Реалізується проект запровадження в Україні концепції поліцейської діяльності, заснованої на використанні оперативних даних (*Intelligence Led Policing*).
 - ✓ На основі методології *Europol*, за сприяння КМЕС та за участі експертів з Канади та Литви розробляється українська версія методології оцінки ризиків тяжких злочинів та організованої злочинності (*Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA*).
 - ✓ Для підготовки працівників правоохоронних органів України за стандартами ЄС 5 лютого 2020р. укладена Робоча домовленість між МВС та Агентством ЄС з підготовки співробітників правоохоронних органів (*CEPOL*).
 - ✓ Національна гвардія України на постійній основі та за напрямками, що становлять взаємний інтерес, співпрацює з аналогічними структурами держав-членів ЄС: Військами карабінерів Італії, Національною жандармерією Франції, Жандармерією Румунії, Національною республіканською гвардією Португалії.
 - ✓ Зокрема, в період 18-21 лютого 2020р. за результатами візиту делегації Національної гвардії України (НГУ) на чолі з командувачем НГУ до Португалії, започатковане двостороннє співробітництво з Національною республіканською гвардією Португалії за наступними напрямками:
 - обмін досвідом з питань навчання та підготовки особового складу;
 - організація та забезпечення охорони громадського порядку та припинення масових заворушень, включно з проведенням спільних навчань;
 - охорона об'єктів критичної інфраструктури та державних органів;
 - діяльність підрозділів спеціального призначення (антитерористичних);
 - діяльність кінологічних підрозділів;
 - діяльність гірсько-патрульних підрозділів;
 - організація реабілітації у Португалії військовослужбовців, поранених під час виконання бойових завдань у районі Операції Об'єднаних сил на Донбасі та членів їх сімей;
 - організація та проведення спільного патрулювання в місцях компактного проживання українських громадян у Португалії (під час курортного сезону, проведення масштабних спортивних або культурних заходів тощо).
- ✓ Наприкінці 2019р. дислокований в Івано-Франківську полк НГУ переміг у відкритому конкурсі на отримання гранту в розмірі понад €200 тис. у рамках Спільної операційної програми ЄС «Румунія-Україна 2014-2020», що фінансується через Європейський інструмент сусідства (*European Neighbourhood Instrument*). Завдяки цьому розпочалася реалізація чотирьох спільних із Жандармерією Румунії проектів за тематикою «Запобігання та боротьба з організованою злочинністю, співпраця сил безпеки». Заходи цієї Програми активно відбуваються у прикордонних районах України та Румунії. У 2020р. розпочалась активна фаза реалізації цих проектів. Румунські та українські колеги провели кілька зустрічей з обміну досвідом на території обох країн. Результатом успішної реалізації проектів стане підвищення ефективності підрозділів НГУ та Жандармерії Румунії із забезпечення безпеки громадян та спільної боротьби з транскордонною

⁴² ЄС оновив 20 відділів поліції у Київській, Львівській і Харківській областях. – КМЕС, 27 березня 2019р., <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/eu-refurbishes-20-police-stations-in-kyiv-lviv-and-kharkiv-regions>.

організованою злочинністю, підвищення рівня довіри населення прикордонних територій до правоохоронців та поінформованості про їх діяльність.

- ✓ Упродовж 2019–2021рр. Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС) України брала участь в 11 проектах і програмах, які реалізовано та/або реалізуються спільно з ЄС і країнами-членами (додаток 4 «*Проекти (програми) технічної допомоги ЄС і країн-членів, що реалізуються в МВС України у 2019–2021рр.*», с.61). За результатами реалізації цих проектів значно підвищено потенціал підрозділів ДСНС із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, в т.ч. управління ризиками надзвичайних ситуацій, пов'язаних з небезпекою вилиття (викиду) хімічних речовин, забезпечено навчання особового складу сучасним методам і практикам діяльності у сфері цивільного захисту, закуплено новітню техніку та обладнання для потреб ДСНС, зокрема у сфері гуманітарного розмінування.
- ✓ У рамках підписаної у 2018р. угоди з французькою компанією *Airbus Helicopters* на придбання 55 вертольотів *H145* у рамках розвитку Єдиної системи авіаційної безпеки та цивільного захисту МВС очікується надходження у 2021р. до України 28 машин. Перші вертольоти з цієї партії вже отримали: НПУ – 2, ДПСУ – 2, НГУ та ДСНС – 10⁴³.

Управління кордонами

- ✓ У контексті реалізації плану заходів Стратегії інтегрованого управління кордонами (ІУК) на період до 2025р., у лютому 2021р. до неї внесені зміни з метою приведення у відповідність до Стратегії національної безпеки (Розпорядження КМУ №145 від 24 лютого 2021р.). Регулярно проводяться засідання Міжвідомчої робочої групи з питань ІУК. Триває реалізація проекту «Підтримка ЄС у посиленні Інтегрованого управління кордонами в Україні (*EU4IBM*)».
- ✓ Поглиблюється співпраця з Європейським агентством прикордонної і

берегової охорони (*FRONTEX*): проведено спільну операцію «Координаційні пункти. Авіа», в рамках якої троє спостерігачів країн ЄС перебували в аеропортах України; поновлена Угода про співпрацю і членство в мережі партнерських академій *FRONTEX*; продовжується імплементація в освітній процес кращих європейських практик у рамках долучення ДПСУ до Уніфікованої навчальної програми підготовки прикордонників середнього рівня. Під егідою *FRONTEX* у рамках Плану співробітництва, українські прикордонники брали участь у тренінгах, курсах і семінарах, зокрема курсах з навчання прикордонній лексичі англійською мовою, обміну досвідом стосовно незаконного обігу вогнепальної зброї в ЄС, Східній та Південно-Східній Європі, в конференціях з біометрії.

- ✓ Удосконалюється мережа контактних пунктів на державному кордоні, зокрема такі пункти розгорнуті на кордоні з Польщею (Краківець, Дорохуськ), Румунією (Парубне), Угорщиною (Захонь), Білоруссю (Житомир). На рівні керівництва ДПСУ та прикордонних відомств зазначених країн щороку проводяться зустрічі, під час яких розглядаються питання ситуації на кордоні, удосконалення взаємодії з питань забезпечення безпеки, пропуску осіб і транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних відомств, а також підписуються Плани розвитку співробітництва між прикордонними відомствами на визначений термін. Пріоритетними напрямками цих планів є наступні: покращення співпраці з охорони державного кордону; удосконалення процедур прикордонного контролю; взаємодія оперативно-розшукових органів; обмін інформацією та спільна оцінка загроз; запобігання протиправній діяльності; взаємодія навчальних закладів.
- ✓ Щорічно спільно з *FRONTEX* організуються та проводяться прикордонні операції як на зовнішніх кордонах ЄС, так і в пунктах пропуску в Україні на сухопутному, морському та повітряному кордонах. На постійній основі здійснюється обмін даними через мережу збору

⁴³ Рябих В. Майже три десятки гелікоптерів від *Airbus* мають надійти у 2021р. службам МВС України. – Defense-Express, 2 лютого 2021р., https://defence-ua.com/weapon_and_tech/majzhe_tri_desjatki_gelikopteriv_vid_airbus_majut_nadijti_u_2021_rotsi_sluzhbam_mvsv_ukrajini-2758.html.

та обміну інформацією стосовно виявлення правопорушень в авіаційних пунктах пропуску *PULSAR* та щомісячний обмін статистичною інформацією у рамках мережі аналізу ризиків країн Східного партнерства.

- ✓ Упродовж 2019-2021рр. ДПСУ реалізовано проекти ЄС за наступними напрямками:
 - удосконалення систем спостереження на україно-польському кордоні (Південний, Північний і Центральний сектор);
 - візуальний контроль функціонування пунктів пропуску;
 - «ДІЯ-ЄС»: заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркото-ривлі вздовж «героїнового» маршруту;
 - удосконалення інтегрованого управління кордонами на україно-молдовському кордоні;
 - підтримка управління міграцією і притулком в Україні;
 - підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні;
 - операційна підтримка в наданні стратегічних консультацій з питань реформування сектору цивільної безпеки України;

- поставка спеціалізованих транспортних засобів та обладнання для робіт з демаркації кордону між Білоруссю та Україною;
- посилення потенціалу України у сфері цивільного захисту;
- забезпечення Головного експертно-криміналістичного центру/лабораторії з перевірки документів технічним обладнанням.

Боротьба з незаконним обігом зброї і наркотиків

- ✓ Боротьба з незаконним обігом зброї і наркотиків, крім заходів експортного та наркотичного контролю, охоплює діяльність багатьох правоохоронних органів: спеціальних служб, поліції, прикордонної служби, митниці. У 2020р. Державна митна служба України виявила 424 факти незаконного переміщення через митний кордон України зброї і боєприпасів і 771 факт незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів⁴⁴.
- ✓ Співробітництво Україна-ЄС у 2019-2021рр. з питань боротьби з незаконним обігом наркотиків здійснювалося в рамках Проекту «ДІЯ-ЄС». 15-17 червня 2021р. у Києві відбулася зустріч Високого рівня з нагоди завершення та підбиття підсумків проекту (2018-2021рр.). Під час зустрічі був презентований проект Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030р., а також ухвалена Дорожня карта Української робочої групи з дослідження психоактивних речовин, яка передбачає удосконалення існуючих нормативно-правових актів, вивчення можливості створення єдиних стандартів операційних процедур та інформаційного забезпечення протидії незаконному обігу наркотиків.

Боротьба зі злочинністю і тероризмом

- ✓ 4 червня 2020р. ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою».

⁴⁴ Протидія незаконному переміщенню наркотиків та зброї за 2020р. – Митна служба України, 22 січня 2021р., <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protidii-nezakonnomu-peremishchenniu-narkotikiv-ta-zbroyi-za-2020-rik-343>.

- ✓ 16 вересня 2020р. схвалена Стратегія боротьби з організованою злочинністю⁴⁵.
- ✓ 22 січня 2021р. відбулася конференція за участі представників Департаментів НПУ, *Europol* і *CEPOL* (Агентства ЄС з підготовки співробітників правоохоронних органів). Сторони обговорили співпрацю в рамках двох нових проектів: «Боротьба з організованою злочинністю у регіоні Східного партнерства» і «Навчання та оперативне партнерство проти організованої злочинності» (*TOPCOP*).
- ✓ Підготовлені проекти документів стосовно співробітництва НПУ з відповідними структурами держав-членів ЄС з питань боротьби зі злочинністю: Угоди з МВС Франції про створення спільної групи експертів у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю; Меморандуму з МВС Естонії про співробітництво у сфері запобігання та боротьби зі злочинністю; Меморандуму з МВС Чехії про здійснення спільного патрулювання на її території.

У 2020р. ЄК представила новий порядок денний боротьби з тероризмом, головними напрямками якої є передбачення, запобігання, захист, реагування⁴⁶, а одним з ключових

принципів — плідна співпраця, координація та взаємодія з партнерами.

На початку грудня 2020р. КМЄС організувала стратегічний дводенний вебінар з питань боротьби з тероризмом для представників СБУ та *Europol*. Метою заходу було налагодження контактів і поглиблення співпраці між Європейським контртерористичним центром (*European Counter Terrorism Centre, ECTC*) та Антитерористичним центром СБУ.

17 червня 2021р. ухвалене рішення про проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом і забезпечення врахування його результатів під час реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні⁴⁷. Згідно з Концепцією, головними складовими боротьби з тероризмом в Україні є: запобігання терористичній діяльності; виявлення і припинення терористичної діяльності; усунення та мінімізація її наслідків; антитерористичне забезпечення об'єктів можливого терористичного посягання; міжнародне співробітництво з питань боротьби з тероризмом.

Удосконалення механізму функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, крім заходів на національному рівні, передбачає:

- забезпечення повного виконання міжнародних договорів у сфері боротьби з тероризмом, укладених у рамках ООН, інших міжнародних організацій, членом яких є Україна;
- удосконалення та розширення взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом із правоохоронними органами та спеціальними службами іноземних держав, антитерористичними структурами ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, на підставі міжнародних договорів;

⁴⁵ Розпорядження КМУ №1126 від 16 вересня 2020р.

⁴⁶ Communication From the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond, European Commission? Brussels, 9 Dec. 2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf.

⁴⁷ Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021р. «Про звіт щодо результатів проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом» №251 від 17 червня 2021р.; Концепція боротьби з тероризмом в Україні, затверджена Указом Президента України №53 від 5 березня 2019р.

- забезпечення на регулярній основі обміну досвідом суб'єктів боротьби з тероризмом із відповідними органами іноземних держав та міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, стажування та навчання за кордоном вітчизняних фахівців у рамках міжнародного співробітництва.

Таким чином, ухвалена у 2019р. Концепція боротьби з тероризмом в Україні загальною кореспондується з представленою Єврокомісією наприкінці 2020р. антитерористичним документом, а взаємодія контртерористичних органів України та ЄС має забезпечити узгодження деталей співробітництва у сфері боротьби з тероризмом.

Боротьба з корупцією, взаємодія правоохоронних органів, реформування системи правосуддя

Боротьба з корупцією і реформування системи правосуддя є найбільш важливими та найпроблемнішими темами співробітництва Україна-ЄС. Навіть якщо вони не належать до безпеки — у традиційному сенсі, — то їх зв'язок з нею та усіма іншими сферами життєдіяльності суспільства та держави є нерозривним. Саме тому багато пов'язаних з цими темами претензій до України, коли йдеться чи про її вступ до ЄС або до НАТО, чи про економіку або оборонно-промислову кооперацію, чи про фінансові кредити або військову допомогу, стосуються корупції та проблем правосуддя.

Останніми роками в Україні ухвалено багато законів, стратегічних документів, що регулюють реформи та діяльність у цих сферах⁴⁸. Проте недостатня прозорість і рівень професіоналізму на етапах їх підготовки,

приховані важелі впливу груп інтересів, недоліки механізмів контролю та відповідальності зумовлюють брак реальних позитивних результатів на етапі їх імплементації.

На сьогодні, не вдаючись у деталі, стан справ у цій сфері можна охарактеризувати наступним чином.

- ✓ Втрата часу та довіри суспільства до влади через зволікання з реформами судочинства. Реформи гальмувалися переважно недосконалістю системи комплектування суддівського корпусу, бажанням окремих груп інтересів зберегти вплив на суди, певною (а іноді неприємно негативною) реакцією Президента, парламентарів і верхівки судової системи на зауваження і пропозиції як Венеціанської Комісії, профільних інституцій ЄС, так і вітчизняної експертної спільноти⁴⁹. Так, 29 червня 2021р. Верховна Рада дала старт судовій реформі, проголосувавши за ухвалення змін до Закону «Про судочинство і статус суддів» та деяких законів України стосовно відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з урахуванням зауважень і пропозицій українських експертів і західних партнерів⁵⁰. Проте, це лише початок процесу реформування судової системи, у якого є багато противників. Тому розвиток цього процесу потребує особливої уваги, в т.ч. з боку міжнародних партнерів.
- ✓ Останнім часом набирає обертів ризикована тенденція: запровадження санкційної політики РНБО, яка супроводжується намірами заборонити судам зупиняти такі санкції та поширити повноваження Президента на прийняття політико-правових рішень⁵¹.

⁴⁸ Нормативно-правову базу антикорупційної діяльності в Україні див.: Антикорупційна діяльність, нормативно-правова база. — Урядовий портал, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupciyna-diyalnist/normativno-pravova-baza>. Про новації у сфері судової реформи див.: Судебна реформа. — Ліга Закон, 16 червня 2021р., <https://product.ligazakon.ua/sudebnaya-reforma-2>.

⁴⁹ М.Сірий, вчений секретар, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, член Центральної ради громадської організації «Українське юридичне товариство»: «Реформа — це, перш за все, соціальний процес. Це не законопроект, чи декілька законопроектів... Сьогодні жодного соціального процесу, який би вказував на ознаки здійснення судової реформи в Україні, на жаль, не відбувається». Див.: Баркар Д. Судова реформа Зеленського. Як зміниться правосуддя України? — Радіо Свобода, 25 березня 2021р., <https://www.radiosvoboda.org/a/sudova-reforma-zelenskoho-yak-zminytsya-pravosudnya/31167879.html>; Ключ до судової реформи: що сказала «Венеціанка» про реформу Вищої Ради правосуддя. — Європейська правда, 7 травня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2021/05/7/7122924>.

⁵⁰ Пленарне засідання Верховної Ради України 29 червня 2021р., www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/210956.html.

⁵¹ Лариса Денисенко: «Санкції РНБО не можуть замінити судових рішень. Заміна санкціями вироків тим, кого хтось вважає злочинцями, небезпечніша за «мертву» судову систему і шкодить інтересам України». Див.: Коментар: Санкції РНБО замість судових вироків шкодять інтересам України. — DW, 9 квітня 2021р., <https://www.dw.com/uk/komentar-sanktsii-rnbo-zamist-sudovykh-vyrokiv-shkodiat-interesam-ukrainy/a-57142804>; Поняття «політико-правове рішення» пропонують впровадити у законодавство для повернення утримуваних у РФ, Криму та на Донбасі українців. — Інтерфакс-Україна, 23 червня 2021р., <https://ua.interfax.com.ua/news/political/751582.html>.

- ✓ Зниження ефективності антикорупційних органів, зумовлене політичним тиском на їх керівників, штучне перевантаження цих органів дрібними справами з метою відволікання уваги від викриття системних корупційних схем і притягнення до відповідальності впливових фігур⁵².
- ✓ Брак політичної волі для докорінного реформування СБУ, зосередивши її зусилля на питаннях контррозвідки та позбавивши слідчих функцій і важелів впливу на бізнес⁵³. Гальмування цього процесу свідчить про конфлікт інтересів як у політичного керівництва держави, так і всередині самої Служби.
- ✓ Нераціональний розподіл повноважень між правоохоронними органами (зокрема, НПУ, СБУ, ДБР, Бюро економічної безпеки), неефективність координації їх діяльності, що є наслідком наявності конфліктів інтересів зацікавлених груп впливу⁵⁴.
- ✓ Ще одним несподіваним ускладненням як у діяльності спецслужб України, так і в їх співробітництві з європейськими колегами може стати проблема забезпечення безпеки інформації⁵⁵, що може зумовити додаткові обмеження на партнерство у специфічних безпекових питаннях, які є предметом, у т.ч. УА.
- ✓ Контрпродуктивними є спроби «тиску» вищих посадових осіб України на ЄС з метою наближення (конкретизації)

терміну членства в ньому України за відсутності реальних результатів виконання зобов'язань з виконання УА, які б переконливо свідчили про їх відданість європейським цінностям.

Такі висновки підтверджуються оцінками українських та іноземних експертів результативності виконання Україною УА в зазначених сферах: українські експерти оцінили ці результати в середньому на 2,6 бали, іноземні — на 2,1 бали (за п'ятибальною шкалою). Найбільш негативну оцінку іноземних експертів отримали реформи системи правосуддя — 1,6 бали (*«Експертні оцінки і пронози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері»*, с.64).

Таким чином, Україна, насправді, суттєво проснулася в імплементації Угоди про асоціацію у сфері безпеки: як з питань СПБО ЄС, так і цивільної безпеки, особливо, на низових рівнях. Це викликає повагу європейських партнерів і їх бажання плідно співпрацювати з українськими колегами.

Водночас, системне просування України обраним курсом євроінтеграції і загальну картину реформаторських зусиль значною мірою псують недоліки у сферах судочинства, боротьби з корупцією, реформування правоохоронної системи в цілому (а не окремих органів), а також традиційне небажання української влади дотримуватися принципу «більше — за більше»⁵⁶.

⁵² Про спроможності антикорупційних органів України та чинники, що негативно впливають на їх ефективність див.: Чи спроможні та ефективні антикорупційні інституції: дослідження *Transparency International*-Україна (2015-2020pp.), <https://ti-ukraine.org/research/chy-spromozhni-ta-efektyvni-antikoruptsiyni-instytutsiyni-doslidzhennya-ti-ukrayina>; Про ефективність Антикорупційного суду та тиск на суддів... — Судова влада, 14 серпня 2020р., <https://court.gov.ua/press/publications/980827>; Система опирається на успіх антикорупційних органів — НАБУ та САП. — Український кризовий медіа-центр, 10 лютого 2021р., <https://uacrisis.org/uk/nabu-ta-sap>; Солонина Є. Атаки на НАБУ і САП — удар по безвізу та по підтримці Заходу? — Радіо Свобода, 18 вересня 2020р., <https://www.radiosvoboda.org/a/nabu-i-sap/30844572.html>.

⁵³ Див.: Звернення правозахисних організацій до Зеленського щодо реформи СБУ. — Центр прав людини ZMINA, 8 червня 2021р., <https://zmina.ua/statements/zvernennya-pravozahysnyh-organizacij-do-zelenskogo-shhodo-reformy-sbu>; 13 питань про СБУ: чому ці зміни важливі для України. — Європейська правда, 29 червня 2021р., <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2021/06/29/7124854>.

⁵⁴ Див., наприклад: Гладенько на папері: чому створення БЕБ призведе до неправомірного тиску на бізнес. — Юридична газета online, 18 березня 2021р., <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/gladenko-na-papery-chomu-stvorennya-beb-prizvede-do-nepravomirnogo-tisku-na-biznes.html>.

⁵⁵ Справа «вагнерівців»: Зеленський зізнався? — Радіо Свобода, 25 червня 2021р., <https://www.radiosvoboda.org/a/sprava-vagnerivciv-zelenskiy-ziznavsya/31325824.html>.

⁵⁶ «Масштабна та безпрецедентна підтримка з боку Європейського Союзу та її членів, включаючи фінансову підтримку, пов'язані з антикорупційною архітектурою, яка працює незалежно, ефективно та вільно від політичного та іншого тиску». Див.: У ЄС нагадали, що фінансова підтримка Києва пов'язана з боротьбою з корупцією. — DW, 29 жовтня 2020р., <https://www.dw.com/uk/u-yes-nahadaly-shcho-finansova-pidtrymka-kyieva-poviazana-z-borotboiu-z-koruptsiieiu/a-55440258>.

3.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Висновки

Підписання Угоди про асоціацію у 2014р. стало черговим важливим етапом розвитку партнерства Україна-ЄС, підтвердженням взаємної зацікавленості сторін у зміцненні політичного діалогу та практичного співробітництва в інтересах «більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки» та «досягнення миру, безпеки й стабільності на Європейському континенті»¹.

Імплементация Україною Угоди про асоціацію є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу України, а безпекове партнерство з ЄС — не лише додатковим джерелом ресурсів (фінансових, матеріальних, технологічних, нормативно-правових), але й дороговказом і каталізатором комплексних реформ сектору безпеки.

ЄС, зі свого боку, також щиро зацікавлений у поглибленні партнерства та інтеграції України (наразі на рівні асоціації) у спільний політичний, економічний та безпековий європейський простір, що підтверджується не лише політичними деклараціями, але й практичними кроками.

Взаємна зацікавленість партнерів і потенціал подальшого поглиблення безпекового партнерства зумовлені:

- ✓ близькістю інтересів України та ЄС у безпековій сфері;
- ✓ спільністю оцінок більшості загроз безпеці ЄС та національній безпеці України;
- ✓ сумісністю цінностей та готовністю їх захищати;
- ✓ поступовим нарощуванням можливостей України бути контрибутором Європейської безпеки, а не лише споживачем.

Офіційні оцінки стану виконання Угоди про асоціацію свідчать про важливе значення документа як інструменту сприяння динамічному розвитку процесів політичної інтеграції та практичного співробітництва. Водночас, як в офіційних оцінках, так і в матеріалах незалежного моніторингу наголошується на недостатньо реалізованому потенціалі Угоди. Європейські партнери постійно звертають увагу української влади на важливість повної імплементації Угоди та

¹ Ст.4 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

нагадують про тісний зв'язок між підтримкою з боку ЄС та необхідністю демонстрації з боку України відданості реформам та вірності принципам ЄС.

У розлоному переліку рекомендацій з підвищення ефективності імплементації Угоди дедалі частіше згадується потреба оцінки можливостей оновлення окремих положень УА, враховуючи еволюційні зміни, що відбулися з моменту підписання Угоди, які, в сукупності з посиленням моніторингових механізмів, сприятимуть подальшому розвитку партнерства Україна-ЄС у форматі асоціації. З огляду на доволі примарні перспективи набуття Україною повноправного членства в ЄС², Угода про асоціацію в осяжній перспективі залишатиметься базовим документом відносин з ЄС для України та інших двох держав «Асоційованого Тріо» — Грузії та Молдови³. Навряд чи ініціатива запровадити для кандидатів план дій з набуття членства в ЄС (за аналогією з НАТО) здатна прискорити процес інтеграції для потенційних кандидатів⁴. З одного боку, така пропозиція розрахована на моральний ефект, оскільки стимулює підвищення ефективності партнерства завдяки появі стратегічної цілі членства. З іншого боку, практична реалізація такої ініціативи передбачає запровадження нового повного циклу розробки, обговорення, узгодження та ухвалення відповідних документів, що робить непевними як часові рамки, так і кінцевий результат, враховуючи процедурні особливості ЄС. Більш певними є ризики розчарування асоційованих партнерів у перспективах членства та втрати темпів поглиблення партнерства.

З огляду на перспективи формалізації співробітництва Грузії, Молдови та України в рамках «Асоційованого Тріо», підвищення ефективності допомоги ЄС можна

очікувати завдяки координації діяльності його місій у цих країнах (*EUMM Georgia, EUBAM, EUAM Ukraine*).

Україна та ЄС значною мірою просунулися в імплементації УА. Найбільшою мірою це стосується сфер, де спостерігаються обопільно позитивні оцінки досягнень України як вітчизняними, так і іноземними експертами: політичний діалог у сфері СЗБП, імплементація принципу інтегрованого управління кордонами, боротьба з тероризмом. Іноземні експерти більш позитивно, порівняно з українськими колегами, оцінюють досягнення України в розв'язанні регіональних конфліктів, участі в навчаннях, тренуваннях, а також у військових і цивільних операціях СПБО ЄС. Загалом експерти не надто позитивно оцінили партнерство Україна-ЄС, особливо у таких напрямках як боротьба з корупцією і реформування системи правосуддя (діаграма «Як Ви оцінюєте результати реалізації Україною Угоди про асоціацію у сфері безпеки?», с.66).

Головним результатом тривалого багаторівневого діалогу і співробітництва у сфері безпеки є незмінність підтримки Євросоюзом суверенітету, незалежності і територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах. Це стосується і співробітництва України з країнами-членами ЄС на двосторонньому рівні, важливим аспектом якого є не лише їх допомога Україні, але й намагання утворити коаліцію «друзів України», на підтримку яких вона може розраховувати як у протистоянні російській агресії, так і під час розв'язання інших важливих для неї питань.

Водночас, спільну позицію «друзів України» стосовно необхідності покарання агресора та примушення його дотримуватися міжнародного порядку не завжди поділяють

² Жоден із опитаних українських та іноземних експертів не вважає, що Україна може стане членом ЄС у найближчі п'ять років. Менше третини українських і половина іноземних експертів припускають таку можливість у 10-річній перспективі, а по 40% українських і зарубіжних — у більш віддаленій перспективі. Докладно див. результати експертного опитування в матеріалі «Експертні оцінки і прогнози виконання Угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері», вміщеному у цьому виданні.

³ Про попередні заходи із започаткування процесу утворення «Асоційованого Тріо» див., наприклад: Спільне комюніке засідання Міжпарламентської платформи співробітництва Грузії, Молдови та України на тему: «Стратегічне переосмислення Східного партнерства». — Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 19 вересня 2017р., <https://www.rada.gov.ua/print/148495.html>; ЄС пропонують запустити «процес тріо» для прискорення євроінтеграції України, Молдови та Грузії. — Укрінформ, 18 листопада 2019р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2817141-es-proponuu-zapustiti-proces-trio-dla-priskorennia-evrointegracii-ukraini-moldovi-ta-gruzii.html>.

⁴ У Європарламенті запропонували створити для України «план дій» щодо членства в ЄС. — Укрінформ, 20 квітня 2021р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3231403-u-evroparlamentu-zaproponovali-stvoriti-dla-ukraini-plan-dij-sodo-clenstva-v-es.html>.

інші ключові держави-члени ЄС, що знаходять відображення у спільних заявах на рівні ЄС. Наприклад, лідери держав ЄС на саміті 25 червня 2021р. «підтвердили намір підтримувати вибіркові відносини з Росією у питаннях, що відповідають інтересам ЄС. Зокрема, йдеться про клімат, охорону довкілля та здоров'я, обрані напрями зовнішньої та безпекової політики: СВПД (Спільний всеохопний план дій щодо ядерної програми Ірану), Сирія і Лівія»⁵. Тобто європейські країни не припиняють сподіватися на можливість конструктивних відносин з Росією навіть у тих сферах, де Кремль сам створює проблеми з метою, зокрема утримання ініціативи та контролю над процесами комунікації із Заходом.

Відмова більшості країн-членів ЄС підтримати ініціативу Франції і Німеччина стосовно саміту глав держав ЄС з В.Путіним⁶ є одночасно позитивною новиною і тривожним сигналом для України. Наполегливість Франції та Німеччина в налагодженні діалогу з В.Путіним може негативно вплинути на їх готовність до компромісів, наприклад, за столом переговорів у «Нормандському форматі».

Останнім часом в ЄС відбулися і продовжують з перемінною інтенсивністю відбуватися суттєві зміни у сфері безпеки, пов'язані з прагненням здобуття Союзом стратегічної автономії. Це вимагає від України не лише дотримуватися наявних у ЄС безпекових норм, критеріїв і пріоритетів, але й відслідковувати їх зміни та своєчасно реагувати на них шляхом коригування власної нормативно-правової бази, стратегій і програм розвитку сектору безпеки.

Розставляючи пріоритети у сфері міжнародного військового та військово-технічного співробітництва, Україні слід усвідомлювати розмежування повноважень ЄС, НАТО і країн-членів. Очевидно, пріоритетним міжнародним партнером у сфері військового співробітництва слід і надалі вважати НАТО. Військове співробітництво з ЄС у рамках

СПБО стосується винятково або переважно «м'яких» напрямів: цивільні, поліцейські та військові операції з підтримання миру (але не примушення до миру), або миротворчі операції згідно з Главою «VII-» (чи «VI+») Статуту ООН; стандартизація, логістика; консультації, навчання і тренування з аналогічних питань.

Рівною мірою такий висновок стосується військово-технічної допомоги, що надається Україні переважно по лінії НАТО – із запасів збройних сил країн-членів Альянсу на підставі рішень на рівні Альянсу, або на заклик керівництва Альянсу до країн-членів⁷.

Завдання поглиблення безпекового партнерства з ЄС жодним чином не повинно розглядатись як альтернатива стратегічному курсу України на вступ до НАТО. Партнерство та процес набуття членства в цих міжнародних союзах є не конкурентними та взаємодоповнюваними напрямками.

Водночас, не слід нехтувати можливостями військово-технічного співробітництва, що відкриваються перед Україною в рамках партнерства з ЄС. Закупівля озброєнь, участь третіх країн у спільних розробках і виробництві військової техніки і продукції подвійного використання регламентується Євросоюзом, але здійснюється національними урядами за принципом «case-by-case» з дотриманням спільних правил ЄС, норм міжнародного права та національних інтересів. Надання доступу третім країнам до участі у проектах *PESCO* може розглядатись як новий імпульс у розширенні та поглибленні військового та військово-технічного партнерства Україна-ЄС. При цьому залишається актуальним вирішення відомих проблем координації та освоєння можливостей міжнародного військово-технічного співробітництва (в т.ч. допомоги), визначення реальних оборонних потреб з урахуванням обсягів бюджету, здатності використати імпорту озброєнь для збалансованого зміцнення спроможностей ЗСУ та розвитку оборонно-промислового потенціалу.

⁵ European Council conclusions on external relations, 24 June 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/25/european-council-conclusions-on-external-relations-24-june-2021>.

⁶ Шейко Ю. Саміту ЄС-РФ не буде: як у Брюсселі обговорювали ідею зустрічі з Путіним. – DW, 25 червня 2021р., <https://www.dw.com/uk/samitu-yes-rf-ne-bude-yak-u-briusseli-obhovoriuvaty-ideiu-zustrichi-z-putiny/a-58039963>.

⁷ Зброю Україні може надати на НАТО, а союзники – Генсек. – Українські національні новини, 5 лютого 2015р., <https://www.unn.com.ua/uk/news/1434451-zbroyu-ukrayini-mozhe-nadati-ne-nato-a-soyuzniki-gensek>.

Мінлива безпекова ситуація та еволюція нормативно-правової бази безпекової політики ЄС та України вимагають також своєчасного коригування планів партнерства. Як українські, так і іноземні експерти приблизно однаково оцінюють характер впливу на реалізацію УА пропозицій з внесення до її змісту певних змін. Відмінності стосуються переважно згадування в УА членства України в ЄС як цілі асоціації, конкретизації заходів розділів II та III УА. Що стосується розробки дорожньої карти реалізації УА, то іноземні експерти більш обережно ставляться до відповідалності і України, і ЄС, надаючи перевагу одноосібній відповідальності України за імплементацію такого документа (діаграма «*Чи підвищать результативність реалізації Угоди про асоціацію наступні пропозиції стосовно її змісту?*», с.68).

Сьогодні зміни до УА справді назріли, але переважно у сферах, які в документі розписані більш детально (фінанси, економіка, митна політика тощо) і тому вимагають уточнення певних цілей, параметрів, заходів. Своєю чергою, для розділів II та, частково, III УА характерним є переважно рамкове визначення зобов'язань партнерів і такий формат, у принципі, дозволяє реагувати на значний спектр змін, що відбуваються. Більш детально цілі та завдання у сфері безпеки визначаються в Порядку денному асоціації, який є практичним механізмом реалізації УА, при цьому — достатньо гнучким до коригування.

За оцінкою як українських, так і іноземних експертів, суттєвий вплив на реалізацію Україною УА мають наступні проблеми (діаграма «*Як впливають головні перешкоди на реалізацію Угоди про асоціацію для України?*», с.68):

- ✓ брак політичної волі в реалізації реформ (так вважають 78% українських експертів і 100% — зарубіжних);
- ✓ корупція (82% і 90%, відповідно);
- ✓ побоювання олігархічних груп конкуренції з боку європейських компаній (66% і 80%);

✓ брак професійності і спадкоємності в урядуванні (72% і 50%);

✓ недостатня гармонізація нормативно-правової бази (44% і 80%).

Доволі примітними є експертні оцінки впливу такого фактору як брак бюджетного фінансування. Лише 36% українських експертів оцінили його як суттєвий і жоден зарубіжний експерт не поділяє такої оцінки; проте 56% українських і 90% іноземних експертів оцінили його вплив як незначний.

Стриманими є також експертні оцінки ефективності державної системи планування та моніторингу реалізації Угоди. Ефективність планів оцінюється у 3,3 бала — українськими та у 2,9 — іноземними експертами, а система моніторингу — 3,4 та 3,1, відповідно (діаграма «*Оцінка ефективності наявних систем планування та моніторингу реалізації Україною Угоди про асоціацію*», с.69).

Європейські партнери до певного часу прагнули схвально реагувати на представлені Україною планувальні документи та результати моніторингу їх виконання. Наразі, мірою переходу партнерства у практичну площину, спостерігається поступова зміна тональності оціночних звітів ЄС на більш критичну⁸. Зосередженість української сторони на кількісних показниках і недостатня увага до якості виконуваних планів, програм, проектів відповідним чином впливає на досягнення якісних показників (попри впровадження у діяльність державних органів України систем управління якістю).

Аналогічним чином це стосується й системи моніторингу імплементації Україною УА «Пульс Угоди». Згідно з наведеними там даними, рівень виконання УА становить: за розділом «політичний діалог, національна безпека і оборона» — 89%, за розділом «юстиція, свобода, безпека, права людини» — 85%, що не збігається, зокрема, з наведеними тут експертними оцінками та визнається самими розробниками системи: «Наведені відсотки не повною мірою можуть відображати оцінку практичного застосування

⁸ Хилько М. Виконання Україною порядку денного реформ, передбаченого Угодою про асоціацію із Європейським Союзом. — Громадська думка про правотворення, №1 (206), 2021р., с.26-30, http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5104:vikonannya-ukrajinoju-poryadku-dennogo-reform-peredbachenogo-ugodoyu-pro-asotsiatsiyu-iz-evropejskim-soyuzom-2&catid=8&Itemid=350.

наближеного законодавства, його якість і наслідки, різні за комплексністю та складністю завдання»⁹.

Обставини, зумовлені епідемією COVID-19, створили певні обмеження для реалізації планів імплементації УА у 2019-2021рр. Водночас, ця ситуація надала поштовху розвитку та активному впровадженню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у реалізацію заходів (вебінарів, телеконференцій, консультацій з питань, зокрема, політичного діалогу, освітніх і наукових програм). Подальше активне використання ІКТ сприятиме підвищенню інтенсивності роботи та суттєвій економії часових і фінансових ресурсів.

Неоціненну допомогу в реформуванні сектору цивільної безпеки України надає Консультативна Місія ЄС (КМЄС). Поступове розширення діяльності Місії на регіональний рівень та на інші, крім МВС України, структури сектору цивільної безпеки (розвідувальні органи, СБУ, прокуратура, суди, органи протидії корупції) може слугувати моделлю всеохопного та комплексного підходу до реформування національного сектору безпеки.

У цілому партнерство Україна-ЄС може бути оцінене як позитивне та корисне для обох сторін. Середні оцінки результативності виконання Україною УА становлять: 3,5 бала – у сфері СПБО ЄС і 2,7 – у сфері цивільної безпеки (переважно через низькі оцінки в боротьбі з корупцією і в реформуванні системи правосуддя).

Рекомендації

Аналіз досягнутих результатів безпекового партнерства Україна-ЄС у рамках імплементації Угоди про асоціацію свідчить як про наявний потужний потенціал подальшого розвитку партнерства, так і про суттєві перешкоди, що стоять на заваді його повноцінної реалізації.

Визнаючи зумовлену об'єктивними обставинами потребу коригування наявних форматів безпекового партнерства (розуміючи специфіку партнерства в інших секторах), найбільш доцільним варіантом, на думку

авторів дослідження, є модернізація Плану дій асоціації, який є більш гнучким до коригування практичним інструментом виконання УА. З метою удосконалення ПДА в ньому мають бути конкретизовані цілі співробітництва, завдання та заходи з їх досягнення, результати і терміни їх отримання, виконавці, ресурси і їх джерела. Водночас, доцільно започаткувати процес підготовки до наступного етапу, коли потрібно буде суттєве коригування як концепції партнерства, так і деталей її імплементації.

З огляду на значний і неповною мірою реалізований наявний потенціал партнерства у співробітництві України з агентствами та інституціями ЄС, важливо розширити взаємодію у наступних сферах: захист прав людини у кризових ситуаціях, розвідка, освоєння космосу, розвиток оборонної промисловості, а також спільна протидія кіберзлочинності, тероризму, сепаратизму та радикалізації громад, відмиванню брудних грошей. Формами поглиблення співробітництва можуть бути: підвищення ролі аналітики в діяльності національних безпекових структур і агентств ЄС, напруження нових механізмів їх взаємодії, збільшення обсягів та якості обміну даними, активне запровадження ІКТ у процеси співпраці. Особливу увагу слід звернути на дотримання процедур і вимог ЄС до збереження секретності і безпеки баз даних та інформаційних мереж.

Важливим фактором підвищення ефективності партнерства може бути активізація взаємодії з питань визначення спільних загроз. Спільні та системні підходи до цих питань сприятимуть створенню більш досконалих методик раннього виявлення загроз, заснуванню нових і вдосконаленню наявних механізмів та інструментів протидії загрозам, кращій координації процесів їх функціонування й взаємодії.

Українській стороні важливо фокусуватися не лише на факторі агресивної зовнішньої політики РФ, але й враховувати інші виклики та загрози, що мають відмінні ступені пріоритетності для України та ЄС, або його окремих держав-членів.

За умов всебічного і глибокого опрацювання (власного і спільно з партнерами),

⁹ Система моніторингу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/jevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/sistema-monitoringu-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>.

добрі перспективи можуть мати ініціативи у сфері ВТС, зокрема¹⁰:

- ✓ спільний центр ВТС у рамках Європейської політики сусідства;
- ✓ інтегрована система експортного контролю європейських країн і країн «Асоційованого Тріо»;
- ✓ науково-технологічний центр з координації спільних проєктів у сфері розробки нових військових технологій і технологій подвійного використання;
- ✓ спільна інфраструктура проектування, сертифікації, випробування озброєнь, військової і спеціальної техніки, навчання фахівців під егідою ЄС і НАТО;
- ✓ центр передового досвіду у формуванні належного корпоративного управління та нових бізнес-моделей промислових підприємств тощо.

З урахуванням чутливості питань ВТС, з точки зору національних інтересів країн-членів ЄС і бізнес-інтересів їх оборонно-промислових компаній, ці ініціативи бажано просувати поступово та вибірково, починаючи із субрегіонального рівня — країн, що більш позитивно ставляться до партнерства з Україною, мають сумісні (наразі та з урахуванням перспектив реформування), взаємо-зацікавлені галузі оборонної промисловості та системи експортного контролю. Одним із напрямів їх партнерства могла б стати розробка кодексів поведінки у відповідних сферах діяльності, до яких, за умов успішної імплементації, у перспективі могли б приєднуватися зацікавлені країни-члени ЄС.

Однією з ключових передумов поглиблення співпраці у сфері оборонної промисловості є ефективне реформування національного ОПК, набуття підприємствами властивостей інвестиційно привабливих суб'єктів — з належним корпоративним управлінням за стандартами ЄС, достатньо високим рівнем технологічного розвитку, висококваліфікованою робочою силою.

Окрему увагу необхідно звернути на удосконалення системи планування, оцінки та моніторингу реалізації Україною УА. У процесах удосконалення національної системи стратегічного планування та урядування необхідно забезпечити відповідність наступним критеріям:

- ✓ чітко визначені цілі та вимірювані індикатори їх досягнення;
- ✓ перелік проміжних і кінцевих результатів з чітко визначеними параметрами (характеристиками);
- ✓ потрібні ресурси та їх джерела;
- ✓ терміни виконання;
- ✓ виконавці;
- ✓ порядок та умови передачі і приймання проміжних і кінцевих результатів.

Для забезпечення належної ефективності координації виконання програм, планів і проєктів — за умови відповідності їх зазначеним критеріям, найбільш доцільним є робочий (не представницький) орган на рівні офісу адміністрування планів, уповноважений коригувати процеси виконання та управляти виділеними фінансовими ресурсами¹¹. Крім кроку до запровадження належного врядування (управління якістю), це надало б Україні можливостей більш ефективно працювати з партнерами на всіх рівнях: від політичного до виконавського (включно з державним і приватним секторами).

Отже, для підвищення результативності партнерства Україна-ЄС необхідним є забезпечення, щонайменше, наступних умов: наявність у партнерів «спільної мови» (несуперечливе розуміння цілей, проміжних і кінцевих результатів, правил та обмежень); політична воля для здійснення реформ; регламентація «малих кроків» рамками довгострокових стратегій і середньо- та короткострокових програм; здатність супроводжувати процес досягнення довгострокових стратегічних цілей невеликими, але відчутними позитивними результатами.

¹⁰ Ханін І.Г. Напрями активізації військово-технічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом. — Ефективна економіка, №7, 2015р., <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4459>.

¹¹ На відміну від програмної (проєктної) діяльності, оперативна діяльність силових структур потребує координації у традиційному вигляді, з утворенням дорадчих органів (комітетів, комісій тощо) як на національному рівні, так і на рівні партнерства з ЄС (перелік контролюючих і координаційних органів наведено в розділі 1 цієї доповіді).

ПРОЕКТИ PESCO¹

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
ПІДГОТОВКА СИЛ, ОБ'ЄКТИ	
Центр професійної підготовки персоналу місій (<i>European Union Training Mission Competence Centre, EU TMCC</i>) Австрія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Румунія, Франція, Чехія, Швеція 6 березня 2018р.	TMCC призначений для збільшення чисельності персоналу, що залучається від країн-учасниць, для комплектування посад стратегічного та оперативного рівнів у місіях ЄС з підготовки військових кадрів, а також для покращення його сумісності, спеціальних навичок і професіоналізму. Центр забезпечуватиме координацію діяльності країн-учасниць у спільно організованих, уніфікованих і стандартизованих процесах навчання військового персоналу місій ЄС з підготовки військових кадрів, а також осіб, які готуються на посади стратегічного рівня (в міністерства оборони та інші подібні структури).
Європейський навчальний центр сертифікації європейських армій (<i>European Training Certification Centre for European Armies</i>) Греція, Італія 6 березня 2018р.	Центр призначений для сприяння стандартизації процедур у європейських арміях і надання можливостей особовому складу (до рівня «дивізії») практикуватися у виконанні всього спектра функцій командування та управління на полі бою, на міжвидовому та міжвидомчому рівнях в імітованому середовищі. Центр забезпечуватиме спільне функціонування військового та цивільного персоналу в імітованому навчальному середовищі за такими сценаріями, як «Гуманітарна допомога» та «Підтримка стабілізації і зміцнення потенціалу», і сприятиме консолідації, розповсюдженню та доступності спільних досвіду і знань для планування і проведення місій і операцій у рамках СПБО.
Вертолітна підготовка для дій в умовах високих температур і високогірних районах (<i>Helicopter Hot and High Training, H3 Training</i>) Греція, Італія, Румунія 19 листопада 2018р.	Проект призначений для спеціальної і тактичної підготовки вертолітних екіпажів ЄС у протидії новим, транснаціональним і багатоаспектним загрозам в умовах високих температур і високогірних районах. Крім того, проект надає унікальну можливість з додаткової підготовки та оцінки льотних екіпажів, не лише військових, але й цивільних, для дій, у т.ч. в операціях мирного часу, зокрема гасіння лісних пожеж, поліцейського повітряного патрулювання у високогірних районах.
Об'єднана розвідувальна школа ЄС (<i>Joint EU Intelligence School, JEIS</i>) Греція, Кіпр 19 листопада 2018р.	JEIS у взаємодії з країнами-членами, центрами передового досвіду НАТО, розвідувальними та спеціальними службами здійснюватиме навчання та тренування з розвідувальних та інших спеціальних дисциплін персоналу розвідувальних і невійськових органів країн-членів ЄС.
Центри випробувань та оцінки ЄС (<i>EU Test and Evaluation Centres, ETEC</i>) Іспанія, Словаччина, Франція, Швеція 19 листопада 2018р.	Франція і Швеція спільно очолюють Проект PESCO з питань випробувань та оцінки (<i>Test & Evaluation, T&E</i>), працюючи за двома напрямками: • ETEC у Відселі, який є реалізацією пропонованого Європейського співробітництва з питань передових методів випробувань та оцінки військових систем; • мережа центрів випробувань та оцінки, які реалізують спроможності ETEC з випробувань та оцінки експлуатаційних характеристик систем, у першу чергу у проектах, що підтримуються ЄС.
Об'єднаний європейський навчально-імітаційний центр (<i>Integrated European Joint Training and simulation Centre, EUROSIM</i>) Німеччина, Польща, Словенія, Угорщина, Франція 12 листопада 2019р.	Мета проекту – запровадження заснованої на «хмарному» принципі мережі тактичної підготовки та імітації, здатної в реальному часі пов'язувати та інтегрувати географічно розосереджені імітаційні майданчики та спроможності з підготовки військ у спільну платформу імітації бойових дій.

¹ Докладніше див.: Permanent Structured Cooperation (PESCO)'s projects – Overview, <https://www.consilium.europa.eu/media/46846/pesco-projects-20-nov-2020.pdf>.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Кіберакадемія та інноваційний центр ЄС (<i>EU Cyber Academia and Innovation Hub, EU CAIH</i>) Іспанія, Португалія 12 листопада 2019р.	Для забезпечення безпеки кіберпростору ключове значення мають підготовка кваліфікованого персоналу, наявність розвинутих у кібернетичному плані екосистем, ефективний добір майбутніх працівників. <i>EU CAIH</i> спрямований на покращення процесу створення інноваційної мережі знань для навчання та підготовки персоналу з питань кіберзахисту та кібербезпеки, роблячи життєво важливий внесок у посилення національних спроможностей, спроможностей НАТО та ЄС у захисті від загроз цифрового світу. Він також виконуватиме роль координаційного центру в галузі кіберосвіти, професійної підготовки і практичних занять, у пошуку шляхів взаємодії з промисловістю та академічною наукою, у запровадженні колективного міжнародного підходу на рівнях ЄС і НАТО.
Центр медичної підготовки Сил спеціальних операцій (<i>Special Operations Forces Medical Training Centre, SMTC</i>) Польща, Угорщина 12 листопада 2019р.	Головне завдання проекту – створення центру медичної підготовки та передового досвіду (на базі польського Центру військово-медичної підготовки в Лодзі) з акцентом на медичному забезпеченні спеціальних операцій. Загальна мета – підвищення спроможностей з медичного забезпечення місій Сил спеціальних операцій у плані підготовки кадрів, процедур і функціональної сумісності.
Навчальний полігон з хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного (ХБРЯ) захисту (<i>CBRN Defence Training Range, CBRNDTR</i>) Італія, Румунія, Франція 12 листопада 2019р.	Проект стосується типового хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту (ХБРЯ), індивідуальної і колективної підготовки, використання (за запитом країн) наявних обладнання та інфраструктури. Він передбачає подальший розвиток наявного обладнання в напрямі охоплення всього спектра завдань практичної підготовки (включно із застосуванням бойових хімічних речовин) фахівців з питань ХБРЯЗ і невеликих підрозділів (до роти включно).
Мережа Центрів ЄС з підготовки водолазів (<i>European Union Network of Diving Centres, EUNDC</i>) Болгарія, Румунія, Франція 12 листопада 2019р.	Головне завдання проекту – координація і підвищення якості діяльності центрів ЄС з підготовки водолазів з метою покращення підтримки місій та операцій СПБО, зокрема шляхом забезпечення загально регламентованого навчання і тренування водолазів.
СУХОПУТНІ ФОРМУВАННЯ, СИСТЕМИ	
Пакет військових заходів з оперативного розгортання на випадок стихійних лих (<i>Deployable Military Disaster Relief Capability Package</i>) Австрія, Греція, Іспанія, Італія, Хорватія 6 березня 2018р.	Завдання проекту – розробка Пакета військових заходів з оперативного розгортання на випадок стихійних лих (<i>DM-DRCP</i>) шляхом формування спеціалізованого набору військових активів, які можна негайно розгорнути в рамках операцій під керівництвом ЄС чи інших структур з метою створення орієнтованих на конкретні завдання оперативних груп (<i>Task Force</i>) як інструменту належного реагування на надзвичайні ситуації і події (загальнонаціональні катастрофи, стихійні лиха, пандемії тощо) на території ЄС та за його межами.
Бойова машина піхоти/ десантна бойова машина-амфібія/ легкий броневантажівка (<i>Armoured Infantry Fighting Vehicle/ Amphibious Assault Vehicle/ Light Armoured Vehicle</i>) Греція, Італія, Словаччина 6 березня 2018р.	У рамках проекту буде розроблений і побудований прототип європейської бойової машини піхоти/десантної бойової машини-амфібії/легкого броневантажівки. Ці транспортні засоби (ТЗ) будуть створені на універсальній платформі і призначатимуться для підтримки маневрів оперативного розгортання, розвідки, бойової і логістичної підтримки, управління, зв'язку та медичної допомоги. Ці нові ТЗ сприятимуть зміцненню СПБО, забезпечуючи оперативну сумісність європейських армій.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Непряма вогнева підтримка (<i>Indirect Fire Support (EuroArtillery)</i>) Італія, Словаччина, Угорщина 6 березня 2018р.	У рамках проекту буде створена мобільна високоточна артилерійська платформа, яка сприятиме задоволенню потреб ЄС у бойовому потенціалі під час військових операцій. Очікується, що ця платформа використовуватиме боеприпаси для наземних боїв, нелетальні боеприпаси, а також включатиме загальну систему управління вогнем для покращення координації та оперативної сумісності в багатонаціональних операціях. Проект передбачає отримання в коротко- та середньостроковій перспективі нового засобу/платформи як ключового компоненту місії для сухопутних військ.
Основа оперативної діяльності з реагування на кризові ситуації Сил ЄС (<i>EUFOR Crisis Response Operation Core, EUFOR CROC</i>) Німеччина, Кіпр, Франція, Італія, Іспанія 6 березня 2018р.	Проект стане суттєвим внеском у створення єдиного повного спектра сил, що допоможе прискорити надання військ. <i>EUFOR CROC</i> покращить спроможність ЄС з питань врегулювання криз шляхом підвищення рівня готовності до формування сил, бажання та готовності країн-членів ЄС здійснювати операції і місії та долучатися до них. Очікується, що проект поступово заповнить прогалину між Бойовими тактичними групами ЄС (<i>EU Battle Groups</i>) та найвищими амбіціями в рамках Глобальної стратегії ЄС (<i>EU Global Strategy</i>).
Інтегрована безпілотна наземна система (<i>Integrated Unmanned Ground System, UGS</i>) Бельгія, Естонія, Іспанія, Латвія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія 19 листопада 2018р.	Мета проекту – створення безпілотної наземної системи (БНС), здатної до об'єднання з іншими роботизованими безпілотними платформами та пілотованими транспортними засобами для забезпечення бойової підтримки, тилового та технічного забезпечення сухопутних військ. Очікується, що БНС матиме наступні модифікації: (1) модульний, багатоцільовий засіб з різним корисним навантаженням для підтримки певних функцій (транспортівання, вогнева підтримка, розвідка, дальнє радіолокаційне виявлення тощо) та інтеграції необхідних датчиків і систем зв'язку; (2) стійкий до електронних завад засіб командування, управління і зв'язку (<i>Command, Control & Communications, C3</i>); (3) кіберзахисний засіб для виконання автономних функцій.
Європейські наземні ракетні системи завдання ударів за межами прямої видимості на полі бою (<i>EU Beyond Line Of Sight (BLOS) Land Battlefield Missile Systems</i>) Франція, Бельгія, Кіпр 19 листопада 2018р.	Проект спрямований на розробку сімейства ракетних систем <i>BLOS</i> середньої дальності для наземних бойових дій. Ці системи плануються інтегрувати на широкому спектрі платформ («земля-земля» та «повітря-земля») із забезпеченням інтегрованого та автономного націлювання. Проект також охоплює аспекти спільного навчання та формування сил. Очікується, що силами користувачів цих систем буде розроблена загальноєвропейська доктрина <i>BLOS</i> .

МОРСЬКІ СИСТЕМИ

Морські (напів)автономні системи протимінної боротьби (<i>Maritime (semi-) Autonomous Systems for Mine Countermeasures, MAS MCM</i>) Бельгія, Греція, Латвія, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія 6 березня 2018р.	<i>MAS MCM</i> забезпечать комплекс (напів)автономних підводних, надводних і повітряних технологій і спроможностей світового класу для протимінної боротьби на морі. Проект дозволить державам-учасницям захищати морські судна, гавані та берегові споруди, а також гарантувати свободу судноплавства на морських торгових шляхах. Розробка автономних засобів з використанням передових технологій і відкритої архітектури, прийняття єдиних стандартів і модульної схеми суттєво сприятимуть підвищенню рівня морської безпеки ЄС, допомагаючи протистояти загрозам від морських мін.
Система портового та морського спостереження та захисту (<i>Harbour & Maritime Surveillance and Protection, HARMSPRO</i>) Греція, Італія, Польща, Португалія 6 березня 2018р.	<i>HARMSPRO</i> створить нові спроможності, що нададуть державам-учасницям можливість вести спостереження та забезпечувати захист певних морських районів (гаваней, прибережних вод, морських ліній зв'язку, вузьких проходів і критичної морської інфраструктури). У рамках проекту будуть створені інтегрована система морських датчиків, програмного забезпечення і платформ (надводних, підводних і повітряних апаратів), що поєднуюватиме та оброблятиме дані для виявлення та ідентифікації низки потенційних морських загроз, а також належним чином запобігатиме та протидіятиме асиметричним загрозам (включно з дронами) у тривимірному середовищі. Проект також забезпечить функції командування та управління системою, яка розгортається в гаванях, на узбережжі та у прибережних водах.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Модернізація системи морського спостереження (<i>Upgrade of Maritime Surveillance</i>) Болгарія, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Хорватія 6 березня 2018р.	Головна мета проекту – покращення морського спостереження, підвищення рівня поінформованості про ситуацію, а також ефективності перспективної Системи реагування ЄС шляхом використання наявної інфраструктури, розгортання засобів і розвитку відповідних спроможностей у майбутньому. Проект з модернізації системи морського спостереження поєднує наземні системи, морські та повітряні платформи з метою поширення інформації в режимі реального часу серед країн-учасниць для забезпечення своєчасного та ефективного реагування в міжнародних водах. Проект покликаний своєчасно та ефективно реагувати на старі та нові загрози й виклики (енергетична безпека, екологічні проблеми, питання безпеки і оборони), тим самим забезпечуючи адекватне інформування і швидке реагування, сприяючи захисту ЄС та його громадян.
Модульний пакет спроможностей підводного втручання, здатних до оперативного розгортання (<i>Deployable Modular Underwater Intervention Capability Package, DIVEPACK</i>) Болгарія, Франція, Греція 19 листопада 2018р.	Проект спрямований на створення взаємосумісних спеціалізованих модулів, що реалізують повний спектр підводного втручання оборонної спрямованості в умовах експедиційних операцій. Система <i>DIVEPACK</i> об'єднує широкий спектр водозабірних засобів і керованих кваліфікованим персоналом безпілотних підводних апаратів у комплексний пакет спроможностей. Його концепція «автоматичного конфігурування» (<i>plug-and-play</i>) з відкритою архітектурою, що враховує специфіку різних завдань, сприятиме універсальності дій у рамках операцій СПБО і забезпечуватиме можливість швидкого реагування в умовах широкого кола підводних сценаріїв (за винятком місій Сил спеціального призначення) як на морі, так і у внутрішніх водах.
Морська безпілотна протичовнова система (<i>Maritime Unmanned Anti-Submarine System, MUSAS</i>) Іспанія, Португалія, Франція, Швеція 12 листопада 2019р.	Проект спрямований на розробку та впровадження передової архітектури командування, управління і зв'язку (C3) у протичовновій війні, використовуючи переваги найновіших технологій і штучного інтелекту для протидії методам блокування району противником. Крім того, система поліпшить захист високовартісної підводної інфраструктури, а також морських енергетичних систем, забезпечуючи оперативне реагування адекватними силами у відповідь на втручання в морські лінії зв'язку або загрозу їм.
Європейський патрульний корвет (<i>European Patrol Corvette, EPC</i>) Італія, Франція 12 листопада 2019р.	Мета – проектування та розробка прототипу нового класу військових кораблів під назвою «Європейський патрульний корвет», що дозволяє розміщувати на борту кілька систем і варіантів корисного навантаження, що дають змогу виконувати велику кількість завдань і функцій завдяки модульному та гнучкому підходу.
ПОВІТРЯНІ СИСТЕМИ	
Європейські дистанційно пілотовані середньовисотні авіаційні системи з великою тривалістю польоту (<i>European Medium Altitude Long Endurance Remotely Piloted Aircraft Systems – MALE RPAS, Eurodrone</i>) Іспанія, Італія, Німеччина, Франція, Чехія 19 листопада 2018р.	Проект зосереджується на спільних елементах у специфічних сферах (зокрема, оперативні випробування та оцінка, логістика, навчання, вправи) нещодавно створеного, функціонально доцільного, доступного та суверенного європейського військового потенціалу на основі наступного покоління <i>MALE RPAS</i>, що до 2025р. забезпечить його підвищення, порівняно з наявними системами.
Європейські ударні вертольоти <i>TIGER Mark III</i> (<i>European Attack Helicopters TIGER Mark III</i>) Іспанія, Німеччина, Франція 19 листопада 2018р.	Завдання проекту – суттєве підвищення загальної ефективності <i>TIGER</i> шляхом послідовної модернізації засобів виявлення, завдання удару та зв'язку для створення модернізованого, інноваційного європейського ударного вертольоту зі збільшеним терміном експлуатації.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Протидронна повітряна система (<i>Counter Unmanned Aerial System, C-UAS</i>) Італія, Чехія 19 листопада 2018р.	Мета проекту – розробка передової та ефективної надсистеми зі спеціальною архітектурою командування та управління (C2). Ця модульна, інтегрована та сумісна з інформаційною структурою C2 система має бути стійкою до загроз з боку міні- та мікробезпілотних систем. Завдяки швидкому розгортанню та досягненню боездатного стану ця система забезпечуватиме захист військ на оперативних театрах бойових дій, а також використовуватиметься для національної безпеки і оборони та виконання як військових, так і цивільних завдань. Проект відповідатиме дійсним сертифікаційним і нормативним вимогам, що дозволить широко використовувати систему на національному рівні.
Авіаційна система електронного придушення (<i>Airborne Electronic Attack, AEA</i>) Іспанія, Франція, Швеція 12 листопада 2019р.	Засіб дозволить військово-повітряним силам Європи та НАТО безпечно діяти на території ЄС і проєціювати силу в інші райони потенційних операцій. Система повинна бути сумісною з наявними та запланованими засобами держав-членів ЄС і в рамках міжвидових операцій. Проект передбачає проектування, розробку та випробування багатьох спроможностей постановки перешкод (включно з діями із зони, з поза зони ураження ППО та в режимі супроводу авіації) на основі найсучасніших технологічних досягнень в європейській промисловості, включно з кіберелектромагнітними заходами (<i>Cyber Electro Magnetic Activities, CEMA</i>).
КІБЕРСИЛИ, ЗАСОБИ КОМАНДУВАННЯ, УПРАВЛІННЯ, ЗВ'ЯЗКУ, РОЗВІДКИ, СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА РЕКОГНОСЦІРОВКИ (<i>Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance, C4ISR</i>)	
Європейський захищений програмно-конфігурований радіозв'язок (<i>European Secure Software defined Radio, ESSOR</i>) Бельгія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Фінляндія, Франція 6 березня 2018р.	Мета проекту – розробка спільних технологій для європейських військових радіостанцій. Прийняття і стандартизація цих технологій гарантуватиме оперативну сумісність сил ЄС у спільних операціях, незалежно від застосованих радіоплатформ, тим самим зміцнюючи європейську стратегічну автономію. Проект забезпечить захищену систему військового зв'язку, покращуючи голосовий зв'язок і передачу даних між силами ЄС, що використовують різні платформи.
Платформа обміну інформацією про кіберзагрози та реагування на інциденти (<i>Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform</i>) Австрія, Греція, Кіпр, Іспанія, Італія, Португалія, Угорщина 6 березня 2018р.	Платформа розвиватиме більш активні засоби захисту, в перспективі рухаючись від технологічних бар'єрів (брандмауерів) до більш активних дій. Проект допоможе знизити ризики, зосередившись на обміні розвідданими про кіберзагрози через мережеву платформу країн-учасниць з метою зміцнення їх спроможностей з кіберзахисту.
Кібергрупи швидкого реагування та взаємодопомога у сфері кібербезпеки (<i>Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security</i>) Естонія, Італія, Литва, Нідерланди, Польща, Румунія, Фінляндія, Хорватія 6 березня 2018р.	Кібергрупи швидкого реагування (<i>Cyber Rapid Response Teams, CRRT</i>) дозволять країнам-учасницям допомагати одна одній забезпечувати вищий рівень стійкості до кіберзагроз і колективно реагувати на кіберінциденти. <i>CRRT</i> можуть використовуватися для допомоги країнам та інституціям ЄС, партнерам, а також у спільних операціях СПБО. Групи оснащатимуться спільно розробленими наборами кіберінструментів, призначених для виявлення, розпізнавання та послаблення кіберзагроз. Вони надаватимуть підтримку в навчанні, оцінці вразливості та інші види необхідної допомоги. <i>CRRT</i> діятимуть на засадах об'єднання експертів з країн-учасниць.
Система стратегічного командування та управління місіями та операціями СПБО ЄС (<i>Strategic Command and Control System for CSDP Missions and Operations</i>) Іспанія, Італія, Німеччина, Люксембург, Португалія, Франція 6 березня 2018р.	Проект спрямований на вдосконалення систем командування та управління місіями й операціями ЄС на стратегічному рівні. Впровадження результатів проекту дозволить удосконалити процес прийняття військових рішень, покращити планування та проведення місій, а також координацію сил ЄС. Система стратегічного командування та управління місіями СПБО забезпечить зв'язок між користувачами шляхом надання їм інформаційних систем і засобів підтримки прийняття рішень, що допоможуть командирам виконувати їх завдання. Інтеграція інформаційних систем охоплюватиме системи розвідки, спостереження, командування та управління, а також матеріально-технічного забезпечення/логістики.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Європейська платформа висотних дирижаблів – спроможність безперервного ведення розвідки, спостереження та рекогносцировки (<i>European High Atmosphere Airship Platform (EHAAP) – Persistent Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (ISR) Capability</i>) Італія, Франція 19 листопада 2018р.	Проект спрямований на розробку економічно ефективної та інноваційної платформи для розвідки, спостереження та рекогносцировки із застосуванням повітряних куль/дирижаблів, що забезпечить безперервність функціонування в зоні операцій і високий рівень свободи пересування завдяки великій робочій висоті цих засобів і їх гарним характеристикам подвійного використання.
Один командний пункт тактичного командування та управління силами спеціальних операцій для невеликих спільних операцій (<i>One Deployable Special Operations Forces (SOF) Tactical Command and Control (C2) Command Post (CP) for Small Joint Operations (SJO) – (SOCC) for SJO</i>) Греція, Кіпр 19 листопада 2018р.	Мета проекту – створення та введення в дію до 2024р. пункту командування та управління силами спеціальних операцій в рамках невеликих спільних операцій. Спільні сумісні спроможності командування та управління будуть доступними для інтеграції у рамках СПБО (як передбачено <i>NIP 2018</i>) і НАТО.
Програма розвитку засобів радіоелектронної боротьби та забезпечення сумісності для майбутнього співробітництва у сфері розвідки, спостереження та рекогносцировки (<i>Electronic Warfare Capability and Interoperability Programme for Future Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR) Cooperation</i>) Німеччина, Чехія 19 листопада 2018р.	Головне завдання проекту – всебічний техніко-економічний аналіз наявних спроможностей ЄС у сфері радіоелектронної боротьби (РЕБ) і прогалин, які необхідно усунути. Результати аналізу мають забезпечити ухвалення спільної концепції операцій РЕБ (<i>CONOPS</i>). Концепція може охоплювати спільну підготовку експертів з питань РЕБ і, за погодженням з державами-членами, створення спільного підрозділу РЕБ.
Центр координації дій у кібернетичному та інформаційному просторі (<i>Cyber and Information Domain Coordination Center, CIDCC</i>) Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Угорщина, Чехія 12 листопада 2019р.	Мета проекту – розробка, створення та забезпечення функціонування багатонаціонального <i>CIDCC</i> як постійного багатонаціонального військового елементу, куди відповідно до Європейської резолюції про кіберзахист від 13 червня 2018р., країни-учасниці постійно делегують національний персонал, але самостійно вирішують у кожному конкретному випадку, щодо якої загрози, інциденту чи операції вони надаватимуть власні засоби та інформацію.

СПРИЯННЯ СПІЛЬНОМУ ЗАСТОСУВАННЮ

Європейське медичне командування (ЕМК)
(*European Medical Command*)
Німеччина, Бельгія, Чехія, Франція, Італія, Нідерланди, Румунія, Словаччина, Іспанія, Швеція
6 березня 2018р.

ЕМК забезпечить наявність у ЄС стійкої спроможності з координації військово-медичних ресурсів.

ЕМК (підрозділ планування, управління та координації) уможливить ефективне спільне управління обмеженими європейськими можливостями з медичного обслуговування.

ЕМК також дозволить сформувати загальну оперативну медичну картину, покращить закупівлю важливих медичних ресурсів і сприятиме гармонізації національних медичних стандартів, правових (цивільних) рамкових умов і принципів надання санітарних послуг.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Мережа логістичних центрів у Європі та підтримка операцій (<i>Network of logistic Hubs in Europe and support to Operations</i>) Бельгія, Болгарія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія 6 березня 2018р.	Проект спрямований на створення багатонаціональної мережі на основі логістичних спроможностей та інфраструктури. Його мета полягає у використанні мережі наявних логістичних об'єктів багатонаціонального бізнесу для підготовки техніки та обладнання до операцій, спільного використання складських приміщень для запчастин або боеприпасів і в гармонізації заходів з транспортування та розгортання сил. Країни Європи мають наміри надати до проекту власні спроможності для введення в експлуатацію кількох логістичних центрів. У співпраці з Європейським змішаним транспортним вузлом, що забезпечуватиме лінії зв'язку між багатонаціональними центрами, проект перетвориться на повноцінну мережу. Що стосується можливих операцій, то для попереднього розгортання матеріальних засобів можна буде спільно використовувати склади та/або об'єкти технічного обслуговування інших європейських країн. Мережа зменшить час реагування та збільшить потужність і стійкість військових операцій.
Військова мобільність (<i>Military Mobility</i>) Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Естонія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Хорватія, Чехія, Швеція Не члени ЄС: Канада, Норвегія США 6 березня 2018р.	Проект підтримує прагнення країн-учасниць спростити та стандартизувати транскордонні військові перевезення. Його мета – забезпечити безперешкодне переміщення військовослужбовців і майна в межах ЄС. Це передбачає уникання тривалих бюрократичних процедур для пересування територію країн ЄС залізничним, автомобільним, повітряним або морським транспортом. Над поліпшенням військової мобільності працюють низка експертних робочих груп у межах та поза межами ЄС, а також у самих інституціях ЄС. Проект виконує роль політико-стратегічної платформи, де обговорюються прогрес і проблеми, зумовлені цими зусиллями. Крім того, проект спрямований на обмін найкращими практиками та імплементацію висновків Ради ЄС від 25 червня 2018р.
Енергетична підтримка операцій (<i>Energy Operational Function, EOF</i>) Бельгія, Іспанія, Італія, Франція 6 березня 2018р.	Спираючись на досвід останніх операцій, проект має подвійну мету: спільно розробити нові системи енергопостачання для таборів, розгорнутих у рамках спільних операцій, і живлення приладів та обладнання в амуніції солдат; забезпечити врахування проблем енергопостачання під час розробки бойових систем, а також у рамках оперативного планування, з метою виконання завдань матеріально-технічного забезпечення операцій.
Послуги з нагляду за хімічною, біологічною, радіологічною та ядерною (ХБРЯ) зброєю (<i>Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Surveillance as a Service, CBRN SaaS</i>) Австрія, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія 19 листопада 2018р.	Надання таких послуг створить стійку та розгалужену мережу пілотованих та безпілотних датчиків у складі безпілотних авіаційних систем (БАС) і безпілотних наземних систем (БНС), сумісними з існуючими системами для формування картини наявних ХБРЯ на додаток до існуючих спільних оперативних картин, що використовуються під час місій та операцій ЄС.
Спільне базування (<i>Co-basing</i>) Бельгія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Франція, Чехія 19 листопада 2018р.	Проект спрямований на покращення спільного використання баз та опорних пунктів, що їх використовують країни-учасниці проекту, в Європі та за її межами.
Підрозділ з координації геопросторової, метеорологічної та океанографічної підтримки (<i>Geospatial, Meteorological and Oceanographic (GeoMETOC) Support Coordination Element, GMSCE</i>) Австрія, Греція, Німеччина, Португалія, Румунія, Франція 19 листопада 2018р.	Мета проекту – покращення геопросторової, метеорологічної та океанографічної підтримки місій та операцій за допомогою архітектури, що поєднує та суттєво розширює можливості європейського GeoMETOC шляхом: (1) розвитку послуг GeoMETOC на основі передової аналітики та великих даних, (2) створення навчальної платформи, (3) координації і керівництва дослідженнями з питань GeoMETOC для військових цілей, (4) координації та удосконалення збору даних GeoMETOC, а також спільних закупівель обладнання і програмного забезпечення.

ПРОЕКТИ PESCO

Проекти, країни-учасниці та дата ухвалення проекту	Опис
Своєчасне попередження та перехоплення ракет за допомогою космічного спостереження за театром воєнних дій (<i>Timely Warning and Interception with Space-based TheatER surveillance, TWISTER</i>) Іспанія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Франція 12 листопада 2019р.	Спектр загроз на європейській території розвивається в напрямі дедалі складніших повітряних загроз, що еволюціонують, особливо ракетних. Відтак метою проекту є посилення здатності європейців виявляти, відстежувати та протидіяти цим загрозам за допомогою комбінації розширених спроможностей космічного раннього попередження та внутрішніх атмосферних перехоплювачів. Це сприятиме зміцненню власної спроможності Європи робити внесок у протиракетну оборону НАТО.
Матеріали та компоненти для забезпечення технологічної конкурентоспроможності ЄС (<i>Materials and components for technological EU competitiveness, MAC-EU</i>) Іспанія, Португалія, Румунія, Франція 12 листопада 2019р.	Мета проекту – розвиток Європейської оборонної технологічної та промислової бази (<i>European Defence Technological and Industrial Base, EDTIB</i>) у сфері технологій матеріалів і компонентів, зокрема, стосовно яких безпека постачання та свобода використання можуть бути обмежені. Проект також сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, інноваційності та ефективності <i>EDTIB</i> шляхом підтримки колективних дій і транскордонного співробітництва.
Спільні військові спроможності ЄС (<i>EU Collaborative Warfare Capabilities, ECoWAR</i>) Бельгія, Іспанія, Румунія, Угорщина, Франція, Швеція 12 листопада 2019р.	Мета проекту – підвищення здатності збройних сил держав-членів ЄС колективно та ефективно протистояти майбутнім загрозам, які стають дедалі більш розосередженими, швидкими і складними для виявлення і нейтралізації. Очікується, що впровадження результатів проекту сприятиме спільному використанню збройних сил в Європі в заходах, що вимагають тісної взаємодії і взаємозв'язку між різними сучасними та майбутніми бойовими платформами (від датчиків до органів управління) з метою підвищення їх ефективності, оперативної сумісності, взаємодоповнюваності, швидкості реагування і стійкості.
Європейська система Глобальної архітектури інтеграції дистанційно пілотованих авіаційних систем (<i>European Global RPAS Insertion Architecture System</i>) Італія, Румунія, Франція 12 листопада 2019р.	Завдання проекту – поетапна розробка надійної і стійкої архітектури моделювання та імітації (<i>Modelling and Simulation, M&S</i>) для аналізу, оцінки та визначення нових процедур застосування дистанційно пілотованих авіаційних систем (<i>Remotely Piloted Aircraft Systems, RPAS</i>), включно із її впровадженням та інтеграцією в систему Єдине європейське небо (<i>Single European Sky</i>). Проект також передбачає створення багатонаціонального експертного центру з питань розробки концепцій, доктрин і стандартизації систем безпілотних літальних апаратів і протидії їм, а також базової і поглибленої підготовки персоналу з питань окремих <i>RPAS</i>.

КОСМОС

Радіонавігаційне рішення ЄС (<i>EU Radio Navigation Solution, EURAS</i>) Франція, Бельгія, Німеччина, Італія, Польща, Іспанія 19 листопада 2018р.	Проект покликаний сприяти розвитку спроможностей ЄС з просторово-часової і навігаційної підтримки, а також майбутній співпраці з використанням переваг <i>Galileo</i> та санкціонованого надання навігаційних послуг.
Європейська військова мережа інформування про космічне спостереження (<i>European Military Space Surveillance Awareness Network, EU-SSA-N</i>) Італія, Франція 19 листопада 2018р.	Головне завдання проекту – розвиток автономних, суверенних військових спроможностей ЄС з інформування про космічне спостереження, які є сумісними, інтегрованими та гармонізованими з Рамковою ініціативою <i>EU-SST</i> (<i>Space Surveillance and Tracking</i>) для захисту космічних засобів і служб держав-членів ЄС. Проект також дозволить належним чином реагувати на загрози природного та техногенного характеру.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС (У РАМКАХ СПБО) у 2019-2021рр.

Угоди про військове співробітництво з Україною підписали 12 країн-членів ЄС: Австрія, Бельгія, Велика Британія (до виходу з ЄС), Греція, Данія, Кіпр, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Словенія і Хорватія.

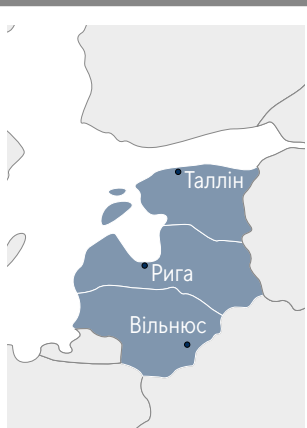
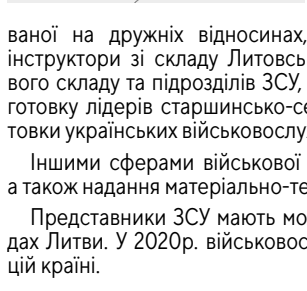
Угоди про військово-технічне співробітництво підписані з дев'ятьма країнами-членами ЄС: Болгарією, Італією, Німеччиною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Францією, Хорватією і Чехією.

Проте двостороннє співробітництво України в рамках СПБО ЄС у 2019-2021рр. не обмежувалося лише цими переліками країн.

Головні зусилля у двосторонньому співробітництві зосереджувалися на виконанні наступних завдань:

1. Зміцнення обороноздатності ЗСУ і стримування російської агресії.
2. Здійснення оборонної реформи.
3. Гармонізація стандартів і досягнення критеріїв для майбутнього повноправного членства в ЄС і НАТО.

Упродовж 2019-2021рр. найбільш інтенсивно відбувалося двостороннє співробітництво МО і ЗСУ з наступними країнами-членами ЄС (через сумісність вирішуваних завдань враховані окремі заходи співробітництва в рамках НАТО).

 Греція Продовжила надавати вагому підтримку у фаховій підготовці представників ЗСУ в межах програми практичних стажувань та підготовки на базі тренувальних центрів Збройних сил Греції.	 Данія Співробітництво тривало в межах реалізації заходів оборонної реформи та обміну практичним досвідом застосування військ (сил).
 Естонія До пріоритетних напрямів розвитку співробітництва у військовій сфері належать військова освіта, фахова і курсова підготовка військовослужбовців ЗСУ, зокрема навчання фахівців на курсах з підготовки офіцерів об'єднаних командувань і штабів тактичного рівня в Балтійському оборонному коледжі (м.Тарту).	Латвія Двостороннє співробітництво спрямовувалося на розвиток діалогу на рівні вищого військового керівництва, співробітництва в галузі військової освіти, фахової, курсової і мовної підготовки, а також на надання гуманітарної допомоги цивільному населенню в районі операції Об'єднаних сил на Донбасі.
 Литва Залишається одним з найпослідовніших стратегічних партнерів України. Україно-литовське оборонне співробітництво є зразком прагматичної співпраці, побудованої на дружніх відносинах, конструктивному діалозі, взаємоповазі та спільних національних інтересах. Військові інструктори зі складу Литовської військової тренувальної місії в Україні (LMTM-U) проводили фахову підготовку особового складу та підрозділів ЗСУ, зокрема тренування особового складу Сил спеціальних операцій, навчання снайперів і підготовку лідерів старшинсько-сержантського складу. Фахівці Збройних сил Литви активно беруть участь у заходах з підготовки українських військовослужбовців у рамках Об'єднаної багатонаціональної групи з підготовки - Україна (JMTG-U). Іншими сферами військової взаємодії між Україною та Литвою були кібербезпека, військово-медичне співробітництво, а також надання матеріально-технічної і консультативно-дорадчої допомоги. Представники ЗСУ мають можливість удосконалювати фахову та мовну підготовку у вищих військових навчальних закладах Литви. У 2020р. військовослужбовці ЗСУ навчалися на курсах англійської мови та курсі молодших штабних офіцерів у цій країні.	

¹ Джерело: дані Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони України на запит Центру Разумкова про надання інформації.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС (У РАМКАХ СПБО) у 2019-2021рр.

Німеччина

Упродовж 2019-2021рр. триває активний воєнно-політичний діалог з ФРН, спрямований на врегулювання збройного російсько-українського конфлікту, відновлення територіальної цілісності та суверенітету України, а також створення умов для досягнення стабільності та миру в Європі. У межах зазначеного діалогу відбулися:

- візит заступника Міністра оборони з питань європейської інтеграції до Німеччини (січень 2019р.);
- зустрічі міністрів оборони України та Німеччини (лютий, червень 2020р.);
- українсько-німецькі штабні переговори та воєнно-політичні консультації (серпень 2019р., жовтень 2020р.).

МО Німеччини бере активну участь у підтриманні зусиль МО України з проведення оборонної реформи, залучаючи до надання консультативно-дорадчої допомоги чотирьох радників за напрямками оборонного планування, удосконалення системи логістичного та медичного забезпечення, впровадження стандартів ЄС і НАТО в освітній процес. Опрацьовується питання про залучення від німецької сторони радника за напрямом формування політики у сфері оборони.

Німецька сторона продовжує проводити медичну реабілітацію поранених військовослужбовців ЗСУ, співпрацювати в галузі військової медицини та надавати ЗСУ сучасне медичне обладнання. Зокрема, у 2019р. реалізовано проект із закупівлі медичного обладнання на суму €1,3 млн. У 2020р. укладено договір про закупівлю медичного обладнання для військово-медичних клінічних центрів ЗСУ на загальну суму €3,1 млн.

Триває співпраця між оборонними відомствами у сфері кадрової політики, зокрема з питань оптимізації організаційно-штатних структур МОУ, впровадження стандартів кадрового менеджменту держав-членів НАТО, управління персоналом та організації служби у військовому резерві, навчання державних службовців, які працюють у системі МО.

Військовослужбовці ЗСУ мають можливість навчатися та стажуватися у військових навчальних закладах Німеччини.

Польща

Воєнно-політичний діалог між керівниками оборонних відомств України та Польщі у 2019-2020рр. спрямовувався на підтримання стабільності в регіоні Східної Європи.

2 жовтня 2020р. Міністр оборони України на запрошення Міністра Національної оборони Польщі взяв участь в урочистих заходах у Любліні з нагоди п'ятої річниці створення литовсько-польсько-українського спільного з'єднання (ЛИТПОЛУКРБРИГ).

У 2020р. одним із пріоритетних напрямів співпраці стала підготовка Сил спеціальних операцій ЗСУ. Зокрема, було забезпечено спільну участь у підготовці українських спецпризначенців з десантування та в комплексному тренуванні підрозділів спеціальних сил Війська Польського «*Morswin-2020*».

За підтримки польської сторони у 2020р. військовослужбовці ЗСУ, які виконували завдання в рамках гуманітарного проекту «*ЕВАКУАЦІЯ 200*», разом із сім'ями пройшли в Польщі курс психологічної реабілітації.

Румунія

Двостороннє співробітництво зосереджувалося на підготовці представників ЗСУ у військових навчальних закладах Румунії та спільній участі в багатонаціональних навчаннях, зокрема «*Sea Breeze-2020*», «*Riverine 2020*», а також спільному морському тренуванні *PASSEX*.

5 вересня 2020р. в рамках робочого візиту до Румунії Міністра оборони України підписана міжурядова угода про військово-технічне співробітництво. Документ визначає правову базу ВТС між двома країнами і спрощує процедуру проведення державних закупівель у цій сфері. Ще одним пунктом угоди є розширення партнерства між Україною і Румунією заради «зміцнення безпеки в регіоні Чорного моря».

Словаччина

Співробітництво характеризувалось активізацією діалогу на стратегічному рівні в межах підтримки зусиль України з мирного врегулювання конфлікту на Сході України.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ ЄС (У РАМКАХ СПБО) у 2019-2021рр.

Фінляндія

Співробітництво між ЗСУ та Силами оборони Фінляндії спрямовувалося на обмін досвідом з питань інженерної підготовки та фахової курсової підготовки представників ЗСУ в Центрі підготовки Сил оборони Фінляндії (*FINCENT*).

Швеція

Залишається надійним партнером України у протидії російській збройній агресії. Активно підтримувався діалог між країнами на стратегічному рівні, проведено низку зустрічей та відеоконференцій між міністрами оборони та головнокомандувачами збройних сил України і Швеції.

Найпродуктивнішими стали наступні напрями співпраці:

- обмін досвідом у сфері протимінної діяльності та знешкодження вибухонебезпечних предметів на базі Центру знешкодження вибухонебезпечних предметів та розмінування Збройних сил Швеції (*SWEDEC*), участь у низці семінарів і робочих зустрічей з протимінної діяльності;
- участь шведських інструкторів у заходах з підготовки підрозділів ЗСУ в рамках канадської тренувальної місії в Україні *UNIFIER*.

Франція

Надає підтримку Україні у протистоянні російській збройній агресії, зокрема в межах Нормандського формату.

Упродовж 2019-2021рр. спостерігалася позитивна динаміка розвитку україно-французького співробітництва за воєнно-політичним та військовим напрямками.

Так, у 2019р. проведено зустріч міністрів оборони України і Франції, під час якої обговорені питання мирного врегулювання конфлікту на Сході України, а також подальшої інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур безпеки, зокрема надання Україні статусу партнера НАТО з розширеними можливостями.

Французька сторона підтримала ініціативу Президента України щодо проведення саміту країн-учасниць «Нормандського формату» на рівні глав держав та урядів, яку було реалізовано 9 грудня 2019р. в Парижі.

У червні 2020р. Міністр оборони України здійснив візит до Франції, в межах якого були обговорені питання підтримки позиції України в «Нормандському форматі» щодо плану мирного врегулювання ситуації на Сході України.

За ініціативи української сторони відновлена діяльність Спільної міждержавної україно-французької комісії у сфері озброєння і військової техніки, засідання якої відбулося в лютому 2020р. в Парижі. Участь у засіданні представників МОУ на чолі з заступником Міністра оборони України з питань європейської інтеграції дала змогу відновити військово-технічний діалог з Францією та окреслити пріоритетні проекти у сфері озброєнь.

У липні 2020р. відбувся стратегічний діалог на рівні заступників міністрів оборони України і Франції, під час якого були визначені подальші практичні заходи з посилення взаємодії між обома країнами щодо врегулювання конфлікту на Сході України, а також підтримання міжнародних миру та безпеки.

Чехія

Активно поглиблює співробітництво з Україною, підтримує наше прагнення з набуття членства в ЄС і НАТО. У 2019-2020рр. у рамках розвитку військового співробітництва відбулися дві зустрічі головнокомандувачів збройних сил України та Чехії.

Фактично від самого початку війни розвивається ВТС між Україною і Чехією. Україна закуповувала чеські бойові машини піхоти. У 2021р. провідна чеська компанія *Excalibur Army* запропонувала ЗСУ модернізовані двигуни для БМП, гусеничні стрічки для бронетехніки, снаряди калібру 155 мм. Опрацьовуються питання купівлі чеської САУ *Dana-M2*, а також автомобільних шасі *Tatra*

для берегових ракетних комплексів «Нептун».

Упродовж 2019-2021рр. забезпечувалося залучення консультативно-дорадчої допомоги іноземних радників та експертів. В інтересах МО та ЗСУ за окремими функціональними напрямками експертну допомогу надають іноземні радники від шести держав-членів ЄС (Данії, Литви, Німеччини, Польщі, Словаччини та Чехії). Іноземні радники співпрацюють безпосередньо з керівниками структурних підрозділів МОУ та Генерального штабу ЗСУ, сприяють підготовці особового складу, а також залучені до реалізації практичних проектів оборонної реформи.

У 2019-2020рр. Україна отримала від ЄС і країн-членів фінансової і технічної допомоги на суму близько €47 млн.

СПІВРОБІТНИЦТВО МВС УКРАЇНИ З АГЕНТСТВАМИ ЄС¹

Агентство ЄС із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності
(*European Police Office, Europol*)

Правоохоронна інституція ЄС, до сфери повноважень якої належать боротьба з транснаціональною злочинністю, торгівлею людьми, нелегальною міграцією, тероризмом, незаконною торгівлею автотранспортом, розповсюдженням порнографії, виготовленням фальшивих грошей та інших платіжних засобів, відмиванням грошей, кіберзлочинами.

Співробітництво з *Europol* регулюється положеннями Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво, підписаної у 2016р. та ратифікованої Законом від 12 липня 2017р.

Згідно з Угодою співробітництво охоплює обмін інформацією і спеціальними знаннями, оперативними даними, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, про методи запобігання злочинності, про участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях.

Національним контактним пунктом для України є відділ з питань взаємодії з Європолом Національної поліції України.

У 2015р. ратифіковано та імplementовано Меморандум про створення захищеної лінії зв'язку *SIENA*. У 2017р. підписано Меморандум стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації. 2 червня 2021р. проект Закону про його ратифікацію пройшов перше читання в Парламенті. Запропоновано ухвалити закон у цілому із заявою щодо тлумачення власників інформаційних активів та визначення уповноважених органів України з безпеки інформації, а також суб'єктів, відповідальних за управління інформаційними ризиками, акредитацію інфосистем з обробки інформації з обмеженим доступом, безпеку інформації в електронному вигляді, обробку криптографічного матеріалу під час обміну інформацією між Європолом та компетентними органами України.

У 2018-2019рр. Національною поліцією України опрацьовано методологію *Europol* з оцінки ризиків тяжких злочинів та організованої злочинності (*Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA*). Методологія, адаптована до українських реалій, вже застосовується у практичній діяльності Національної поліції України.

Забезпечується координація участі правоохоронних органів України в операціях під егідою *Europol*, зокрема у протидії:

- пропаганді тероризму в Інтернеті;
- контрабанді прекурсорів з країн ЄС до України;
- діяльності шахрайських інвестиційних платформ;
- відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом;
- діяльності злочинців у законі та кримінальних авторитетів;
- шахрайській діяльності з продажу біткоїнів;
- злочинам, пов'язаним з пандемією *COVID-19*;
- незаконній торгівлі зброєю та боєприпасами;
- нелегальній міграції та підробки ідентифікаційних документів;
- тероризму.

У 2020р. Національна поліція брала участь у понад 10 спеціальних правоохоронних операціях під егідою *Europol*, зокрема *MISMED, SALO, RETROVIRUS, SHIELD, RAD*.

Агентство ЄС з підготовки співробітників правоохоронних органів

(*European Union Agency for Law Enforcement Training, CEPOL*)

Об'єднує мережу навчальних інститутів для працівників правоохоронних органів держав-членів ЄС та підтримує їх у проведенні першочергового навчання з пріоритетів безпеки, співпраці правоохоронних органів та обміну інформацією. *CEPOL* також співпрацює з органами ЄС, міжнародними організаціями та третіми країнами з питань забезпечення колективного реагування на найсерйозніші загрози безпеці.

5 лютого 2020р. між МВС України та *CEPOL* підписана Робоча домовленість, яка є правовою основою співробітництва та визначає порядок взаємодії, зокрема обсяг та форми участі українських представників у роботі *CEPOL*.

У червні 2020р. 27 представників українських агентств та державних установ були затверджені кандидатами на участь у Програмі обміну *CEPOL 2020*. Через *COVID*-обмеження всі заходи були відкладені.

Планується участь Національної поліції в реалізації двох спільних проєктів *Europol* та *CEPOL*.

¹ Джерело: дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації.

СПІВРОБІТНИЦТВО МВС УКРАЇНИ З АГЕНТСТВАМИ ЄС

Європейське агентство прикордонної і берегової охорони

(European Border and Coast Guard Agency, FRONTEX)

Орган ЄС, завданнями якого є захист свободи, безпеки і справедливості, гарантія зони вільного руху без перевірок на внутрішніх кордонах ЄС, боротьба з транскордонною злочинністю та допомога в запобіганні терактам, координація діяльності та розвиток національних органів згідно з Хартією основних прав ЄС і концепцією інтегрованого управління кордонами.

Співробітництво з Державною прикордонною службою України (ДПСУ) здійснюється на підставі Робочої домовленості від 11 червня 2007р. про запровадження оперативного співробітництва та Планів оперативного співробітництва, що підписуються щотири роки (останній План на 2019-2021рр. підписаний 28 червня 2020р.).

Головними напрямками співпраці є: обмін інформацією та аналітичними матеріалами, аналіз ризиків, навчання персоналу, оперативне співробітництво, дослідження та інновації, реалізація спільних проектів.

У 2020р. Адміністрація ДПСУ брала участь у тренінгах, онлайн-курсах і семінарах. Здійснювався обмін даними через мережу збору та обміну інформацією стосовно виявлення правопорушень в авіаційних пунктах пропуску *PULSAR*. Проведена спільна операція «Координаційні пункти. Авіа», в рамках якої троє спостерігачів з країн ЄС перебували в аеропортах України. Поновлена Угода про співпрацю і членство в мережі партнерських академій *FRONTEX*.

Європейське бюро протидії шахрайству

(European Anti-Fraud Office, OLAF)

Орган ЄС, на який покладена відповідальність за боротьбу з шахрайством та зловживаннями у використанні коштів з бюджету ЄС. *OLAF* має право вивчати адміністративну діяльність і фінансування будь-якої інституції чи органу ЄС.

25 жовтня 2017р. ухвалена Постанова КМУ «Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу» №1110. 4 лютого 2020р. відбулося перше засідання Координаційної ради з питань протидії порушенням, що впливають на фінансові інтереси України та ЄС. Відповідним органам України доручено опрацювати питання внесення змін до складу Координаційної ради у зв'язку зі створенням, реорганізацією або ліквідацією деяких центральних органів виконавчої влади (Постанова КМУ №1204 від 9 грудня 2020р.), а також надати пропозиції з розподілу завдань, функцій і повноважень між органами, залученими до імплементації положень Розділу VI Угоди про асоціацію.

Наприкінці 2020р. від *OLAF* отримано типовий проект Адміністративної домовленості. Після опрацювання Адміністративна домовленість між *OLAF* та офісом Генерального прокурора підписана під час засідання Ради асоціації 11 лютого 2021р.

У січні 2021р. до *OLAF* направлені пропозиції до проекту Адміністративної домовленості з Національною поліцією. Наразі представники *OLAF* вивчають пропозиції Національної поліції, а також інституційні зміни, які відбуваються в Україні.

10 лютого 2021р. між офісом Генпрокурора України та *OLAF* підписана адміністративна угода, яка є правовою підставою для спільної роботи двох органів у боротьбі з шахрайством та іншою незаконною діяльністю проти фінансових інтересів ЄС.

Місія ЄС з прикордонної допомоги Україні та Республіці Молдова (EUBAM)

Місія розпочала роботу у 2005р., її мандат є чинним до 30 листопада 2020р., втім сторони погодилися про його продовження.

EUBAM сприяє впровадженню прикордонних і митних норм і практик, які відповідають стандартам ЄС і задовольняють потреби країн-партнерів.

Завдання Місії:

- сприяти мирному врегулюванню придністровського конфлікту за допомогою заходів зміцнення довіри, наближення законодавства і процедур на митниці, в торгівлі, на транспорті, організації транскордонної діяльності;
- забезпечити повне впровадження практик Інтегрованого управління кордоном (ІУК) на україно-молдовському кордоні;
- допомагати урядам України та Молдови більш ефективно боротися з транскордонною злочинністю.

Експертами *EUBAM* періодично надається методична підтримка в підготовці персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів Південного регіонального управління ДПСУ. У II півріччі 2019р. європейськими експертами проведені практичні семінари з питань аналізу ризиків згідно зі Спільною комплексною моделлю аналізу ризиків *CIRAM 2.0*.

МВС та ДПСУ на постійній основі беруть участь у засіданнях Консультативної Ради *EUBAM*; останнє засідання відбулося 28 січня 2021р.

Завдяки співпраці з Місією працівники ДПСУ мають можливість проходити тренінги з розвитку аналітичних підрозділів, використання ІТ-рішень, а також брати участь у спільних операціях, зокрема: спільній правоохоронній операції «Янус» з протидії контрабанді тютюнових виробів на україно-молдовському кордоні; операції «Оріон» з протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів, хімічних, радіоактивних матеріалів через україно-молдовський кордон.

СПІВРОБІТНИЦТВО МВС УКРАЇНИ З АГЕНТСТВАМИ ЄС

Консультативна Місія ЄС (КМЄС, EUAM) з реформування цивільного сектору безпеки України

КМЄС є дорадчою цивільною Місією СПБО ЄС, запровадженою у 2014р. на запит України.

Мандат КМЄС охоплює три напрями діяльності:

- надання стратегічних консультацій з реформування сектору цивільної безпеки;
- підтримка імплементації реформ через надання практичних консультацій, тренінгів і реалізації інших проектів;
- співпраця та координація діяльності українських і міжнародних партнерів у реформуванні цивільного сектору безпеки України.

Пріоритетами роботи КМЄС є:

- національна та державна безпека;
- протидія організованих і транскордонній злочинності;
- кримінальна юстиція;
- безпека громад і система управління в органах поліції;
- цифрова трансформація та інновації.

Починаючи з 2014р., КМЄС надає стратегічні консультації та практичну підтримку у здійсненні сталої реформи сектору цивільної безпеки відповідно до стандартів ЄС і міжнародних принципів належного урядування і прав людини.

Крім реформи Національної поліції України (НПУ), останніми роками КМЄС також зосередилася на реформуванні інших правоохоронних органів, зокрема, прокуратури, Служби безпеки України (СБУ) та митниці.

За цей період ухвалено понад 60 законів, підготовлених за сприяння КМЄС у партнерстві з українським Парламентом, близько 30 ключових стратегічних документів, під час розробки яких КМЄС активно надавала консультації. Понад 20 тис. співробітників правоохоронних органів пройшли підготовку КМЄС, підвищуючи навички, професіоналізм, наближаючи практичну діяльність до стандартів ЄС.

КМЄС запропонувала концепції роботи поліції з населенням та безпеки громад по всій Україні, допомагаючи зміцнити довіру та посилити співпрацю між правоохоронними органами, місцевими адміністраціями та громадами. КМЄС надає консультації щодо прийняття нової національної концепції охорони громадського порядку та підтримує впровадження поліції діалогу.

Наразі доопрацьовуються інституційні засади реформи сектору цивільної безпеки, що охоплюють реформування СБУ і створення Бюро економічної безпеки (БЕБ). Це дозволить уточнити ролі правоохоронних та антикорупційних органів та підвищити їх ефективність.

Головні результати КМЄС у 2019-2021рр.

Спільно з іншими міжнародними партнерами, КМЄС надавала підтримку та консультації з питань розробки Стратегії національної безпеки, Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України, Концепції і Стратегії інтегрованого управління кордоном (ІУК), Плану спільної охорони кордону з країнами ЄС і Молдовою, Плану облаштування україно-російського кордону.

Місія надавала консультації під час розробки проекту закону, який визначає повноваження Комітету Верховної Ради, що здійснює контроль над діяльністю правоохоронних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів.

Фахівці Місії долучалися до створення проектів законів про СБУ та БЕБ. Метою є перетворення СБУ на дієву, сучасну та деполітизовану службу під ефективним цивільним та демократичним наглядом, швидке створення БЕБ, та досягнення чіткого розмежування компетенцій цих відомств з іншими правоохоронними органами, включно з Національною поліцією.

КМЄС надавала підтримку та консультації з питань реформи прокуратури, зокрема щодо атестації прокурорів. Із 11 тис. прокурорів 2/3 успішно пройшли переатестацію, 20% кандидатів атестацію не пройшли. Попри юридичні та технічні проблеми, певні обмеження у зв'язку COVID-19 КМЄС вважає, що в цілому цей процес відбувався у незалежний, добре структурований та дієвий спосіб. Хоча переатестація є визначальним першим кроком у реформуванні системи прокуратури, тепер потрібно зосередитися на всебічній реформі цієї структури.

КМЄС надавала підтримку створенню та супроводжує діяльність Державного бюро розслідувань (ДБР). Місія поширювала найкращі практики та надавала консультації під час розробки певних законопроектів та стратегій стосовно, зокрема: кримінальних проступків, української версії методології оцінки ризиків тяжких злочинів та організованої злочинності (*Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA*), боротьби з організованою злочинністю, безпеки територіальних громад.

КМЄС консультувала та надавала підтримку правоохоронним органам з питань управління людськими ресурсами, включно з питаннями організаційних змін, рекрутування та добору кадрів, оцінки результативності роботи персоналу, кар'єрного росту та професійного розвитку.

У 2020р. проведені тренінги для: представників МВС і контактних осіб з гендерних питань; групи контактних осіб на тему «Реформування сектору безпеки з урахуванням гендерних питань».

Значним досягненням стало завершення розробки та супровід реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період 2021-2023рр.

**ПРОЕКТИ (ПРОГРАМИ) ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЄС І КРАЇН-ЧЛЕНІВ,
ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В МВС УКРАЇНИ у 2019-2021рр.¹**

Назва	Термін	Донори, виконавці, бюджет	Цілі/очікувані/отримані результати
Підтримка реформ поліції в Україні	2017-2021рр.	ЄС за підтримки Представництва ЄС в Україні, поліції Швеції (<i>SWEPOL</i>), Управління ООН з обслуговування проектів (<i>UNOPS</i>) та Консультативної місії ЄС в Україні (КМЕС)	Повне перезавантаження 20 відділів поліції у трьох областях України, включно з ремонтом приміщень, оснащенням новим устаткуванням і транспортом, укомплектуванням особовим складом, підготовленим за європейськими стандартами взаємодії поліції і суспільства.
Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні. ПРАВО	2017-2021рр.	ЄС за підтримки Управління ООН з обслуговування проектів (<i>UNOPS</i>) €36 млн.	Сприяння реформуванню системи верховенства права в Україні та приведення її функціонування у відповідність до передової європейської та міжнародної практики, сприяння створенню ефективної правоохоронної системи з дотриманням прав людини.
Операційна підтримка в наданні стратегічних консультацій щодо реформування сектору цивільної безпеки України	2019-2021рр.	КМЕС €3,2 млн.	Забезпечення ефективної реалізації реформ, які впроваджуються в Україні, зокрема: узгодження та початок впровадження відповідних стратегій і планів дій у сфері реформування сектору цивільної безпеки України, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та органів прокуратури України.
Створення системи швидкого реагування на злочини і події у Львові	2019-2020рр.	ЄС через Орган управління Спільної Операційної програми «Україна-Польща-Білорусь» Європейського інструменту сусідства, представлений Міністерством інвестицій та економічного розвитку Польщі ЄС – €6 млн. – Україна – €600 тис.	Завершення будівництва нової адміністративної будівлі для Центру оперативного реагування на злочини, ремонт відділів поліції, закупівля камер відеоспостереження, автомобілів: для виїзної криміналістичної лабораторії, для довозення поліцейських оперативно-раптові дії на місце подій, для розгортання виїзного командного штабу для контролю та безпеки під час проведення масових заходів.
Підтримка управління міграцією та притулком в Україні	2016-2021рр.	ЄС €27,2 млн.	Приведення методів управління міграційними процесами та роботи з шукачами притулку в Україні у відповідність до європейських і міжнародних стандартів і кращих практик, зокрема шляхом посилення інституційної та технічної спроможності органів, задіяних в управлінні міграційними процесами. Впроваджено ряд функціональних модулів системи «Облік іноземців та біженців».
ДІЯ-ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж «героїнового» маршруту	2017-2020рр.	ЄС Виконавець – Міжнародна та іberoамериканська фундація з адміністрування і громадської політики (<i>FLIAPP</i>) €1,5 млн.	Сприяння запобіганню та ефективній боротьбі з організованою злочинністю, у т.ч. з незаконним обігом наркотиків вздовж т.зв. «героїнового» маршруту шляхом: сприяння у прийнятті ефективної політики та оперативних заходів, що відповідають міжнародним стандартам прав людини і верховенства права, а також узгоджуються з відповідними стратегіями і політикою ЄС; створення сприятливого середовища для посилення міжрегіонального та міжнаціонального співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю та незаконним обігом наркотиків, забезпечуючи при цьому дотримання прав людини та верховенства права.

¹ Джерело: дані Міністерства внутрішніх справ України та підпорядкованих йому структур на запити Центру Разумкова про надання інформації.

**ПРОЕКТИ (ПРОГРАМИ) ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЄС І КРАЇН-ЧЛЕНІВ,
ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В МВС УКРАЇНИ у 2019-2021рр.**

Назва	Термін	Донори, виконавці, бюджет	Цілі/очікувані/отримані результати
Підтримка ЄС для Сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування	2018-2020рр.	ЄС Виконавець – ПР ООН в Україні €50 млн.	Отримано технічне обладнання, зокрема рятувальні човни та водолазне спорядження, квадрокоптери, обладнання для трансляційної системи, призначене для використання у роботі підпорядкованих підрозділів ГУ ДСНС України в Донецькій області, в т.ч. для надання послуг населенню вздовж і поблизу лінії зіткнення та узбережжя Азовського моря.
Гуманітарна протимінна діяльність на Сході України	2016- (до завершення розмінування)	ЄС, Велика Британія, США, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Нідерланди Виконавець – представництво <i>The HALO Trust</i> в Україні €5 млн. на рік	Підготовка фахівців ДСНС до проведення гуманітарного розмінування відповідно до Міжнародних стандартів протимінної діяльності. Комплектування чотирьох піротехнічних розрахунків ДСНС технікою та обладнанням для проведення робіт з гуманітарного розмінування. Практичне проведення спільно з командами розмінування <i>The HALO Trust</i> та піротехнічними підрозділами ДСНС робіт з гуманітарного розмінування в районі м.Маріуполь. З початку 2016р. обстежено 251 ділянку, 25% з яких очищені.
Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні	2019-2022рр.	ЄС Виконавець – Міжнародний центр з розвитку міграційної політики (<i>ICMPD</i>) €5 млн.	Сприяння впровадженню національних реформ, які наближають українську систему управління кордонами до стандартів та передової практики ЄС.
Удосконалення інтегрованого управління кордонами на українсько-молдовському кордоні	2017-2020рр.	ЄС Виконавець – Міжнародна організація з міграції (МОМ) €4,75 млн.	Реконструкція інфраструктури для організації спільного контролю на українсько-молдовському кордоні в пунктах пропуску «Кучурган-Первомайськ» та «Рені-Джурджулешть».
Впровадження автоматизованої системи інтелектуального відеоконтролю в автомобільному пункті пропуску «Нова Гута – Нові Яриловичі» на білорусько-українському кордоні	2020-2021рр.	ЄС Виконавець – МОМ €205,4 тис.	Підтримка України та Білорусі в підвищенні рівня транскордонного співробітництва, загальної безпеки на спільному кордоні та законної торгівлі.
Поставка обладнання для забезпечення безпеки та демаркації державного кордону між Білоруссю та Україною; спеціалізовані транспортні засоби та обладнання для робіт з демаркації кордону	2020р.	ЄС Виконавець – <i>Excelor Holding Group (LLC)</i> , Болгарія	Два прикордонні загони ДПСУ отримали спеціальну інженерну техніку на €50 тис.
Разом з ЄС до безпеки кордонів	2020-2021рр.	ЄС Виконавець – МОМ ЄС – €3,552 млн. Україна – €195,5 тис. Молдова – €888 тис.	Сприяння полегшенню торгівлі та активізації руху людей через спільний кордон, одночасно запобігаючи та протидіючи контрабанді, злочинності та корупції на кордоні, що сприятиме поліпшенню безпеки та стабільності і сталому розвитку в регіоні.
P58 – Надання спеціалізованого обладнання для ХБРЯ-експертизи в центрах передового досвіду Південно-Східній та Східній Європі	2019р.	ЄС в особі ЄК Виконавець – Український науково-технологічний центр €1,871 млн.	Оснащення Українського науково-технологічного центру спеціальними апаратурою та обладнанням.

**ПРОЕКТИ (ПРОГРАМИ) ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЄС І КРАЇН-ЧЛЕНІВ,
ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В МВС УКРАЇНИ у 2019-2021рр.**

Назва	Термін	Донори, виконавці, бюджет	Цілі/очікувані/отримані результати
Підтримка ЄС для Сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування	2018-2022рр.	ЄС Виконавці – ПР ООН, ООН Жінки, Фонд ООН з питань народонаселення, FAO €25 млн.	Зміцнення безпеки у громадах та соціальної згуртованості, підтримка економічного відновлення громад, які постраждали від конфлікту; сприяння подальшому впровадженню реформ у сфері децентралізації та охорони здоров'я на підконтрольних Україні частинах Донецької та Луганської областей.
Регіональне співробітництво з питань запобігання та боротьби з транскордонною злочинністю між Румунією та Україною – SAGA	2019-2022рр.	ЄС €5,2 млн. ЄС – €3,2 млн.	Посилення співпраці між правоохоронними органами шляхом покращення обміну інформацією між румунськими та українськими структурами через впровадження ІТ-платформи.
Зростання рівня безпеки населення через менеджмент надзвичайних ситуацій (BRIDGE)	2019-2022рр.	ЄС €7,4 млн. ЄС – €6,6 млн.	
Проекти країн-членів ЄС			
Посилення потенціалу України у сфері цивільного захисту II	2018-2021рр.	Уряд ФРН через МЗС ФРН	Проведено ряд тренінгів з питань цивільного захисту, а також отримано РХБ та ІТ-обладнання.
Навчання та введення команд розмінування у складі ДСНС-2	2020-2022рр.	Уряд ФРН через МЗС ФРН Представництво Данської ради у справах біженців/ Данської групи з розмінування (DRC-DDG)	Проведення тренінгів, семінарів та закупівля спеціального обладнання для посилення спроможності підрозділів ДСНС з гуманітарного розмінування.
Забезпечення Головного експертно-криміналістичного центру/лабораторії з перевірки документів технічним обладнанням 2	2020р.	Уряд ФРН через Президію Федеральної поліції Німеччини	Передача Національній академії ДПСУ нового технічного обладнання.
Ефективне врядування і залучення громадян у східній Україні	2019-2022рр.	Уряд Швеції через Шведське Агентство з міжнародного розвитку (SIDA), Уряд Данії через МЗС Данії (DMFA), Уряд Швейцарії, Швейцарське Агентство з розвитку та співробітництва (SDC) \$14,045 млн. Данія – \$9,045 млн. Швеція – \$3 млн. Швейцарія – \$2 млн.	Зміцнення безпеки та соціальної згуртованості у громадах, підтримка економічного відновлення громад, які постраждали від конфлікту, а також сприяння подальшій реалізації реформ децентралізації й охорони здоров'я на підконтрольних Уряду територіях Донецької і Луганської областей.
Посилення національної та місцевої спроможності для ефективного забезпечення безпеки, правосуддя та послуг з реінтеграції на постраждалих внаслідок конфлікту на територіях України	2019-2022рр.	Уряд Нідерландів через МЗС Нідерландів \$5 млн.	Зміцнення безпеки і верховенства права та посилення згуртованості суспільства на підконтрольних Уряду України територіях Донецької та Луганської областей.
Підтримка державного та муніципального управління надзвичайними ситуаціями на Сході України	2019-2022рр., продовжено до 2024р.	Уряд ФРН через Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) Виконавець – Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) \$6,25 млн.	Покращення здатності ДСНС, Товариства Червоного Хреста України та громадських організацій виконувати завдання з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і надання гуманітарної підтримки.

ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ І ПРОГНОЗИ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ПЕРСПЕКТИВ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

У рамках проекту з метою демонстрації максимально об'єктивної оцінки та відображення якомога ширшого спектра точок зору стосовно виконання Україною її зобов'язань за Угодою про асоціацію зокрема та стану і перспектив безпекового партнерства Україна-ЄС загалом Центр Разумкова провів експертне опитування. В опитуванні, яке здійснювалося з 17 травня по 10 червня 2021р., взяли участь 60 експертів: 50 вітчизняних і 10 іноземних, для яких формування та імплементація політики європейської інтеграції, безпекове партнерство Україна-ЄС, політика безпеки і оборони ЄС є сферою професійних інтересів і повсякденної практичної роботи. Серед опитаних вітчизняних фахівців — представники органів влади, експерти урядових і неурядових аналітичних інституцій та академічних установ. Зарубіжні учасники опитування є експертами країн-членів ЄС та співробітниками міжнародних організацій.

Аналіз результатів експертного опитування дає підстави для наступних висновків:

- ✓ експерти оцінюють результати реалізації Україною Угоди про асоціацію, у кращому разі, задовільно в окремих сферах;
- ✓ результативність реалізації Угоди, на думку експертів, можна підвищити шляхом внесення доповнень або конкретизації окремих розділів Угоди, а також розробки дорожньої карти її реалізації для України або ж спільної — для України та ЄС;
- ✓ брак політичної волі, професійності та спадкоємності в урядуванні та корупція вважаються головними, але не єдиними перешкодами на шляху реалізації Угоди. Найменшою мірою впливають на процес недоліки дипломатії;
- ✓ ефективність наявних інструментів планування та моніторингу оцінюється як задовільна;
- ✓ найбільш «вагомим» для України є безпекове партнерство з ЄС у сферах, що стосуються цивільного сектору безпеки та оборонної промисловості;
- ✓ Україна, на думку як вітчизняних, так і зарубіжних експертів, здатна надати партнерам широкий спектр пропозицій у

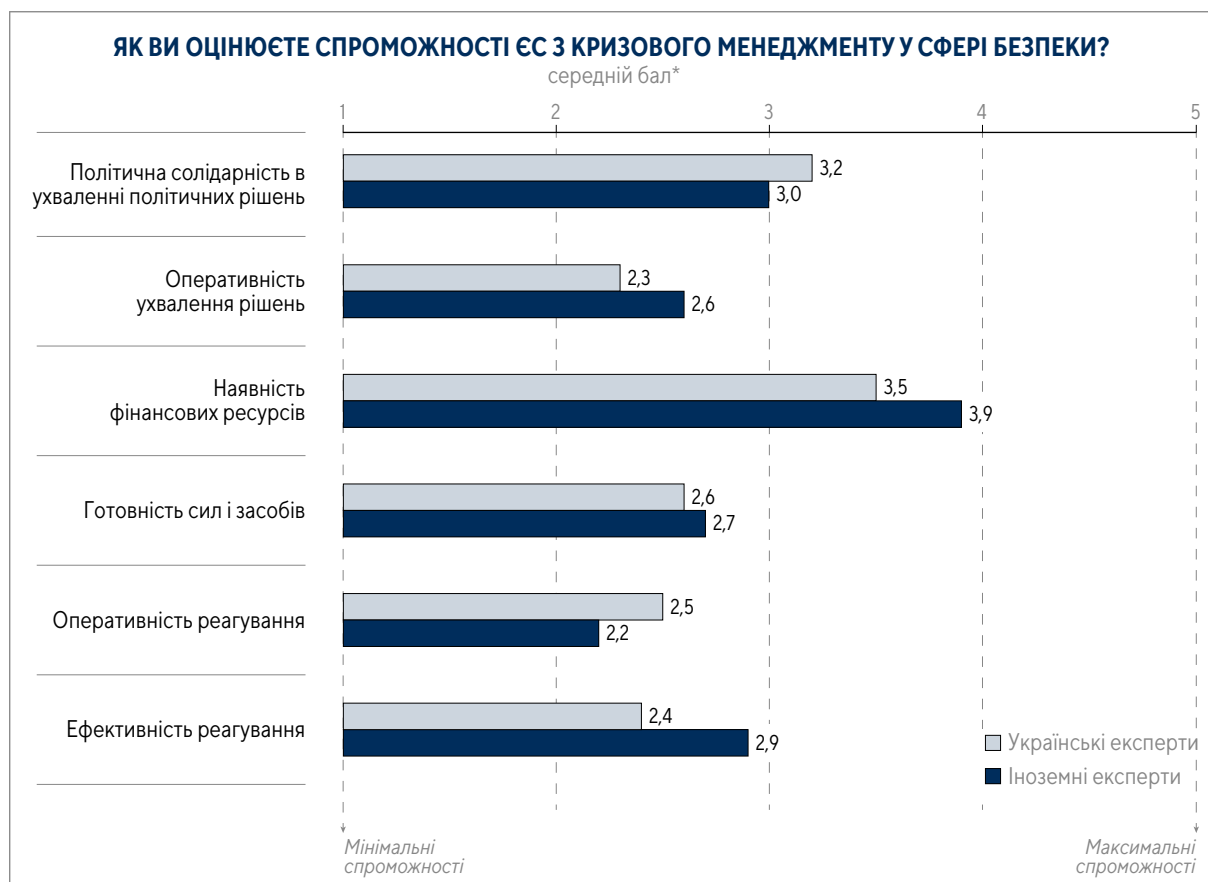
різних сферах як контрибутор європейської безпеки;

- ✓ у пакеті європейських спроможностей кризового менеджменту задовільні оцінки експертів отримали лише «політична солідарність в ухваленні рішень» та «наявність фінансових ресурсів»;
- ✓ вихід Великої Британії з ЄС дуже негативно вплинув на його спільні військові спроможності, здатність здійснювати операції (місії) в рамках СПБО та дещо меншою мірою — на військову інтеграцію Союзу;
- ✓ спільність і відмінності між відповідями українських і зарубіжних експертів, наприклад, в оцінці важливості чинників, що впливають на досягнення внутрішнього консенсусу в ЄС, є індикатором тих сфер і питань, що найбільше потребують діалогу для зближення позицій;
- ✓ найбільш оптимістичні оцінки термінів вірогідного вступу України до ЄС виходять за межі наступних п'яти років, що є підтвердженням актуальності висновків про важливість для України Угоди про асоціацію як формату партнерства з ЄС на тривалу перспективу.

Результати експертного опитування в цифрових вимірах узагальнені в таблицях і діаграмах, наведених далі.

ОЦІНКА «ВАГИ» ПАРТНЕРСТВА З ЄС, НАТО ТА США У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ, середній бал*						
	ЄС		НАТО		США	
	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти
Зовнішні гарантії безпеки	2,4	2,5	3,5	3,6	4,1	4,3
Врегулювання російсько-українського конфлікту	2,7	3,5	3,1	3,4	3,8	4,2
Зміцнення та реформування Збройних Сил	2,4	2,2	4,0	4,7	4,2	4,7
Реформування правоохоронних органів	3,4	4,2	3,0	2,7	3,2	4,1
Реформування спеціальних і розвідувальних органів	2,6	3,8	3,6	3,8	3,8	4,1
Придбання озброєнь, військової і спеціальної техніки в інтересах силових структур	2,3	2,8	3,3	3,7	4,3	4,3
Реформування системи правосуддя	3,5	4,4	2,6	2,5	3,4	4,3
Боротьба з корупцією	3,5	4,6	2,9	3,3	3,8	4,5
Розвиток оборонної промисловості	2,3	3,2	3,2	3,7	3,5	4,3

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що внесок партнера є мінімальним, а «5» — максимальним.

** За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що спроможності ЄС є мінімальними, а «5» — максимальними.

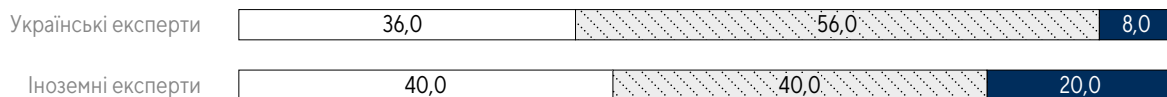
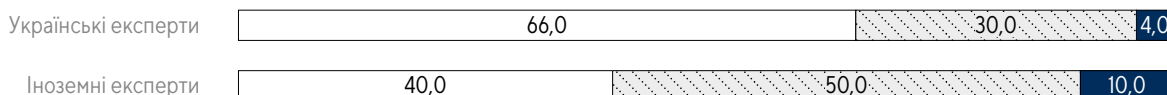
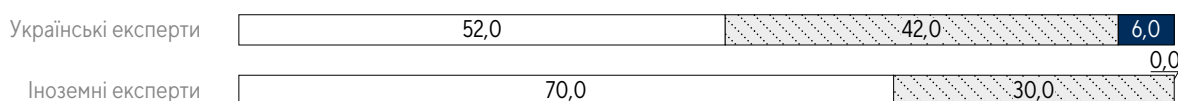
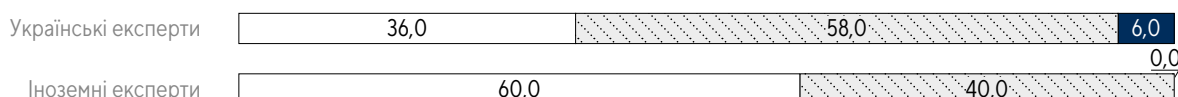
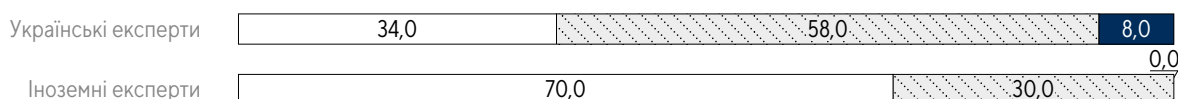
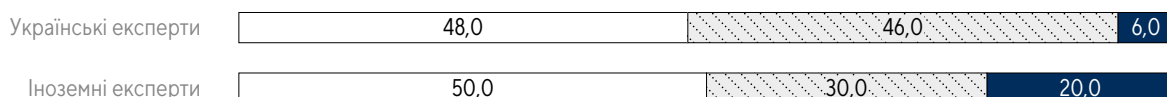
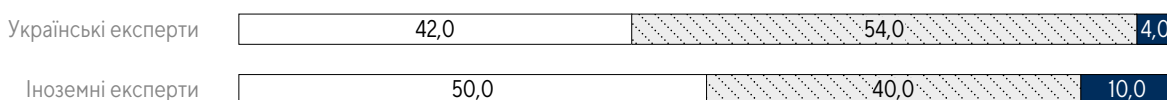
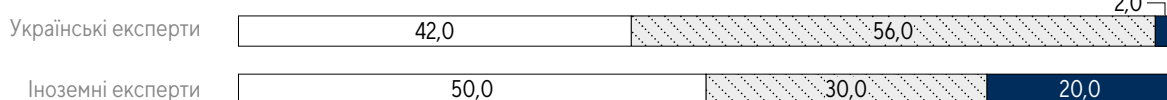
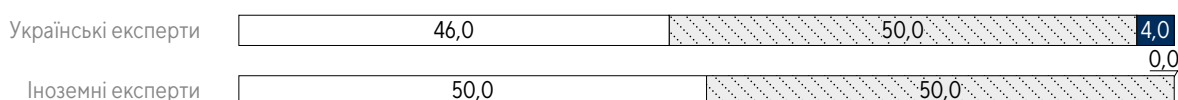
* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що чинник є мінімально важливим, а «5» – максимально важливим.

ЯК ВИ ОЦІНЮЄТЕ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ?		
середній бал*		
	Українські експерти	Іноземні експерти
Політичний діалог у сфері зовнішньої і безпекової політики	3,2	3,3
Ратифікація та імплементація Римського статуту Міжнародного кримінального суду	2,1	2,5
Мирне розв'язання регіональних конфліктів	2,5	3,9
Участь України в цивільних і військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій	2,9	3,1
Участь України в навчаннях і тренуваннях у рамках Спільної політики безпеки і оборони ЄС	2,9	3,2
Співробітництво України з Європейським оборонним агентством	2,7	2,7
Запобігання і протидія поширенню зброї масового ураження, супутніх матеріалів і засобів їх доставки	3,3	3,3
Впровадження європейських норм контролю над озброєннями та експортного контролю	3,1	2,8
Боротьба з тероризмом, імплементація міжнародних стандартів боротьби з фінансуванням тероризму	3,3	3,0
Імплементація принципу інтегрованого управління кордонами	3,3	3,6
Боротьба з незаконним обігом наркотиків	3,2	2,8
Боротьба зі злочинністю	3,1	2,3
Боротьба з корупцією	2,7	2,5
Реформування системи правосуддя	2,5	1,6
Демократичний контроль над силовими структурами	3,0	2,7

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що результати реалізації є мінімальними, а «5» – максимальними.

ЩО З ПЕРЕЛІЧЕНОГО МОЖЕ ЗАПРОПОНУВАТИ УКРАЇНА ДЛЯ ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ?

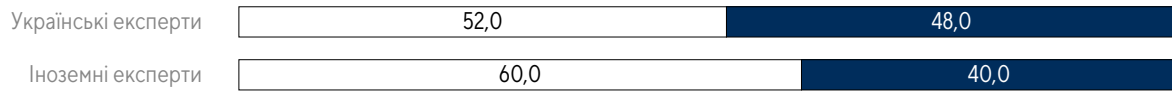
% опитаних експертів

Захист східного флангу ЄС від агресивних дій Росії

Практичний досвід протидії російській агресії у підготовці сил ЄС

Досвід і практичну участь у протидії російській пропаганді та дезінформації

Надання сил і засобів для миротворчих операцій (місій) ЄС

Обмін досвідом у забезпеченні кібербезпеки

Участь у спільних антитерористичних заходах

Участь у спільних заходах протидії незаконному обігу наркотиків

Співробітництво у протидії незаконній міграції

Співробітництво в запровадженні інтегрованого управління кордонами

☐ Так, повною мірою ☐ Так, обмежено ☐ Ні

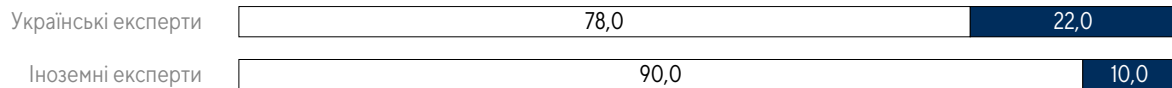
ЧИ ПІДВИЩАТЬ РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ НАСТУПНІ ПРОПОЗИЦІЇ СТОСОВНО ЇЇ ЗМІСТУ?

% опитаних експертів

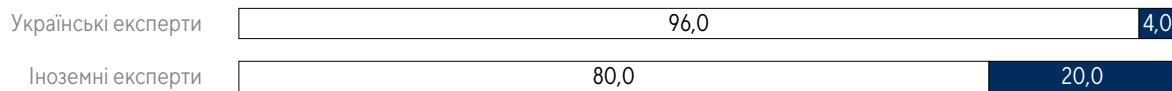
Внесення до тексту Угоди згадування про агресію Росії проти України

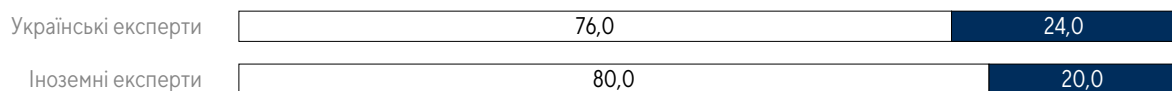
Внесення до цілей реалізації Угоди про асоціацію набуття членства України в ЄС

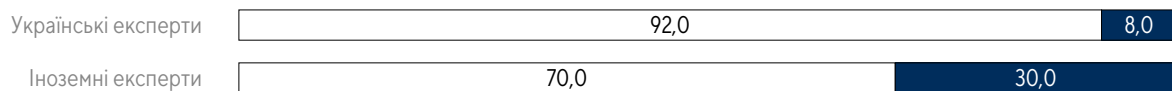
Конкретизація заходів розділів II, III Угоди

Розробка дорожньої карти реалізації Україною Угоди про асоціацію

Розробка дорожньої карти спільної реалізації Україною та ЄС Угоди про асоціацію

☐ Так ☒ Ні

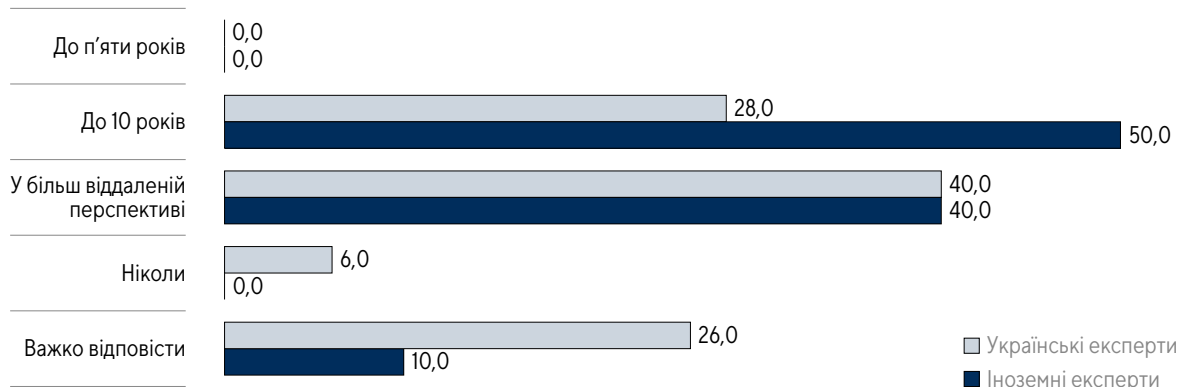
ЯК ВПЛИВАЮТЬ ГОЛОВНІ ПЕРЕШКОДИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ДЛЯ УКРАЇНИ?

% опитаних експертів

	Суттєво впливають		Впливають незначною мірою		Не впливають	
	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти
Брак політичної волі в реалізації реформ	78,0	100,0	18,0	0,0	4,0	0,0
Недоліки дипломатичної діяльності	20,0	20,0	50,0	40,0	30,0	30,0
Брак професійності і спадкоємності в урядуванні	72,0	50,0	24,0	30,0	4,0	10,0
Брак бюджетного фінансування	36,0	0,0	56,0	90,0	8,0	10,0
Недостатня гармонізація нормативно-правової бази	44,0	70,0	52,0	30,0	4,0	0,0
Брак в органах влади експертів з питань європейського права	32,0	50,0	62,0	40,0	6,0	0,0
Побоювання олігархічних груп конкуренції з боку європейських компаній	66,0	80,0	24,0	10,0	10,0	0,0
Корупція	82,0	90,0	12,0	10,0	6,0	0,0

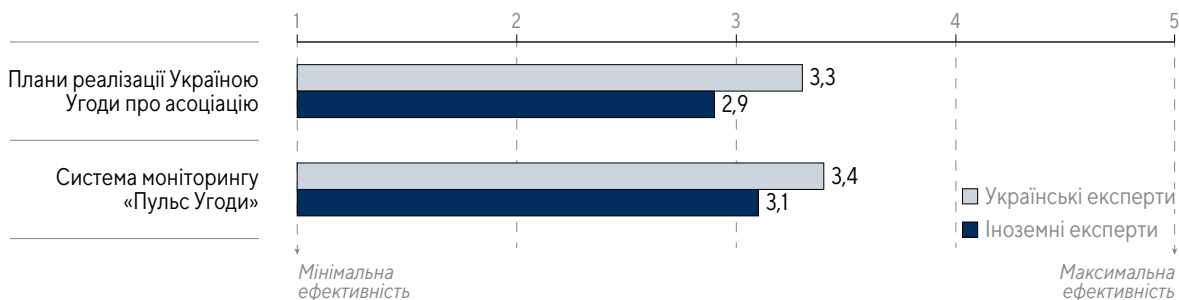
ЯК ВИ ОЦІНЮЄТЕ ВІРОГІДНИЙ ТЕРМІН ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС?

% опитаних експертів

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НАЯВНИХ СИСТЕМ ПЛАНУВАННЯ ТА МОНІТОРИНГУ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ,

середній бал*

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що ефективність є мінімальною, а «5» — максимальною.

ЯКИМ ЧИНОМ BREXIT ВПЛИВУВ НА СПРОМОЖНОСТІ ЄС У НАВЕДЕНИХ СФЕРАХ?

% опитаних експертів

